

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ,
ΤΜΗΜΑ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ, ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ
ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«Στρατηγική των μικρών κρατών:

Η περίπτωση της Ιορδανίας.»

Επιμέλεια Εργασίας : Ευστράτιος Κατσικάκης

Επιβλέπων Καθηγητής: Ηλίας Κουσκουβέλης

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2020

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπεύθυνα ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου».

Ορεστιάδα, 06 Δεκεμβρίου 2020

Ευστράτιος Κατσικάκης

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

Στο τέλος αυτής της επίπονης αλλά όμορφης προσπάθειας

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή κ. Ηλία Κουσκουβέλη για την υπερπολύτιμη συμβολή του και τη στρατιωτική υπηρεσία που μου έδωσε την ευκαιρία να εμπλουτίσω τις γνώσεις μου και να ανοίξω τους ορίζοντες μου. Επίσης ένα μεγάλο ευχαριστώ στην οικογένεια μου καθώς και σε όλους εκείνους που με τον οποιοδήποτε τρόπο με στήριξαν και με ανέχθηκαν στην όμορφη αυτή προσπάθεια.

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στόχος της παρούσας μελέτης, είναι η ανάδειξη των πολιτικών στρατηγικών διαχείρισης των εξωτερικών και εσωτερικών σχέσεων, που οδήγησαν στην ανάπτυξη του Βασιλείου της Ιορδανίας. Σκοπός της είναι η μελέτη της περίπτωσης της ιορδανικής εδαφικής επικράτειας, που αποτελεί μια ιδιαίζουσα και αξιοσημείωτη ιστορική και πολιτική κρατική οντότητα, η οποία στο μεγαλύτερο μέρος της επιβίωσης και της εξέλιξης της, είχε άμεση εξάρτηση από τις μεγάλες δυνάμεις της διεθνούς πολιτικής σκηνής, καθώς και της ευρύτερης πολιτικής-διπλωματικής επικράτειας, ως ευρύτερο μέλος του αραβικού χώρου. Τα ιδεολογικά προβλήματα του εθνικού προσανατολισμού και ειδικότερα του φανατικού εθνικισμού στα περισσότερα κράτη της Μέσης Ανατολής, όπως επίσης και το ζήτημα της επέκτασης και της ενδυνάμωσης του εσωτερικού απολυταρχικού κυβερνητικού καθεστώτος, τίθενται στο επίκεντρο της επιστημονικής έρευνας. Συνεπώς, κατά την ανάλυση του Χασεμιτικού βασιλείου της Ιορδανίας, αυτό αποτελείται από ένα κράμα παναραβικών και εθνικιστικών ιδεολογικών και πολιτικών πεποιθήσεων-τοποθετήσεων, οι οποίες κατά κύριο λόγο δεν έδιναν βάση στην ουσιαστική οικονομική ενδυνάμωση και ενίσχυση της εσωτερικής παραγωγής της χώρας, ούτε στην εκ βαθέως βελτίωση της εξωτερικής και αμυντικής πολιτικής της, γεγονός που έγινε περισσότερο αντιληπτό κατά τη διάρκεια αλλά και μετά την έκβαση του μεγάλου αραβικού πολέμου του 1967, γνωστού και ως Πολέμου των Έξι Ημερών, όπως επίσης και από την άμεση εξάρτηση της χώρας, από τις μεγάλες δυνάμεις της διεθνούς πολιτικής ελίτ, κυρίως του Ηνωμένου Βασιλείου και μετέπειτα των ΗΠΑ. Μέχρι εν τέλει, το Βασίλειο της Ιορδανίας να οδηγηθεί στην ανεξαρτητοποίηση και στη δημιουργία ενός υποτυπώδους δημοκρατικού φρονήματος, ως αναγκαία απόρροια της βασιλευόμενης, απολυταρχικής, αλλά και χρόνιας, διακυβερνητικής πολιτικής δραστηριότητας.

Λέξεις κλειδιά: Ιορδανία, στρατηγική μικρών κρατών, Μέση Ανατολή, αραβικές σχέσεις, Πόλεμος των Έξι ημερών, εξωτερική και αμυντική πολιτική, Δυναστεία των Χασεμιτών.

ABSTRACT

The aim of this study is to highlight the political management strategies, external and internal relations, that led to the development of the Kingdom of Jordan. The case study of the Jordanian territorial and wider polar-diplomatic territory, as a wider member of the Arab space, is a peculiar and remarkable historical and political state entity, which for most of its survival and evolution, was directly dependent on of the international political scene. The ideological problems of national orientation and of fanatical nationalism in most Middle Eastern countries, as well as the question of the expansion and strengthening of the internal authoritarian governmental regime, are at the center of scientific research. Therefore, an analysis of the Hashemite Kingdom of Jordan, consists of a mixture of pan-Arab and nationalist ideological and political beliefs-positions, which mainly did not provide a basis for the substantial economic strengthening and strengthening of the country's domestic production, nor the deep improvement of and its defense policy, a fact that became more apparent during and after the outbreak of the great Arab war of 1967, also known as the Six Day War, as well as from the direct dependence of the country on the great powers of the international community. political elites, mainly Britain and later the US. Until finally, the Kingdom of Jordan to lead to independence and the creation of a rudimentary democratic mindset, as a necessary consequence of the ruling, authoritarian, but also chronic, intergovernmental political activity.

Keywords: Jordan, small state strategy, Middle East, Arab relations, Six Day War, foreign and defense policy, Hashemite Dynasty.

Πίνακας περιεχομένων

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	7
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο	13
ΤΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ ΤΗΣ ΙΟΡΔΑΝΙΑΣ:	13
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	13
1.1 Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΑΙ ΓΕΝΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	13
1.2 Η ΕΜΒΑΘΥΝΣΗ	15
Η Οθωμανική Αυτοκρατορία και η Βρετανική Επιρροή	15
1.3 Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ	20
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο	25
Η ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΚΑΙ ΑΜΥΝΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ	25
2.1 Ο ΑΡΑΒΟΪΣΡΑΗΛΙΝΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΟΥ 1967	25
Το Υπόβαθρο	25
2.2 Ο ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΣ ΡΟΛΟΣ ΚΑΙ Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΙΟΡΔΑΝΙΑΣ	27
▪ Οι Εξωτερικές Δυνάμεις	29
2.3 Ο ΑΡΑΒΙΚΟΣ ΕΘΝΙΚΙΣΜΟΣ	30
▪ Η άνοδος των ριζοσπαστικών καθεστώτων και του αραβικού εθνικισμού	35
▪ Βασικές Πολιτικές εξελίξεις πίσω από την Τάση της Ριζοσπαστικοποίησης	38
2.4 ΟΙ ΕΜΠΛΟΚΕΣ, ΟΙ ΕΥΡΥΤΕΡΕΣ ΑΠΩΛΕΙΕΣ ΚΑΙ Η ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ	41
2.5 Η ΥΠΟΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ ΜΕΤΑΞΥ ΑΙΓΥΠΤΟΥ ΤΟΥ ΙΣΡΑΗΛ	47
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο	53
Ο ΔΡΟΜΟΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ	53
ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΗΠΑ	53
3.1 Η ΚΡΙΣΗ	53
3.2 Η ΕΠΙΡΡΟΗ ΤΗΣ 11 ^{ης} ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ	57
3.3 Οι Προσπάθειες Εκδημοκρατισμού και ο ρόλος των ΗΠΑ	59
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο	65
4.1 Η αραβική Άνοιξη και η Ιορδανία	65
4.2 Οι σχέσεις της Ιορδανίας με την Ελλάδα και την Κύπρο	66
4.3 Οι σχέσεις της Ιορδανίας με την Ευρωπαϊκή Ένωση	68
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	68
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	74
ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	74

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ύπαρξη και η επιβίωση ενός κράτους, συνεπάγεται τη συμμετοχή τόσο των εσωτερικών πολιτικών δρώντων, όσο και των εξωτερικών παραγόντων (διεθνές σύστημα), που συμβάλλουν στην εύρυθμη ή μη λειτουργία και την άνθηση του. Βασική προϋπόθεση της ευδαιμονίας ενός κράτους, αποτελεί η ουσιαστική συμμετοχή όλων των εμπλεκόμενων ατόμων (πολιτών και πολιτικών φορέων), η οποία θα πρέπει να πηγάζει από τη βαθιά αφοσίωση τους στην επίτευξη και διατήρηση της ομαλότητας του κράτους και όχι εξαιτίας καταναγκαστικών πρακτικών που τους ωθούν στη μη οικειοθελή υπακοή και οι οποίες συνοδεύονται κυρίως, με ολιγαρχικές και δεσποτικές αυτοκρατορίες του παρελθόντος και όλων των πολιτικών πρακτικών εξαναγκασμού που αυτές χρησιμοποιούσαν. Παράλληλα, η θέση ενός κράτους στο διεθνές πολιτικό σύστημα, δεν αποβλέπει απλά στην προέκταση των εσωτερικών μηχανισμών και των συμφερόντων του, αλλά σε σημαντικές αλλαγές οι οποίες επηρεάζονται από το πλαίσιο της διεθνούς συνεργασίας, η οποία μπορεί να επιδράσει θετικά στην πολιτική ατμόσφαιρα και τις ηθικές αξίες μιας χώρας. Αξίζει να τονιστεί, ότι η επίτευξη των εθνικών συμφερόντων ενός κράτους εξαρτάται άμεσα από τη διεθνή πολιτική σκηνή και τη δόμηση του διεθνούς συστήματος συνολικά. Συνεπώς κάθε κράτος, με τη συμμετοχή του στη διεθνή πολιτική πραγματικότητα επιδιώκει τη μεγιστοποίηση των συμφερόντων του σε εθνικό επίπεδο, προσπαθώντας ταυτόχρονα να περιορίσει και να εξισοροπήσει, οποιεσδήποτε άλλες αντικρουόμενες σχέσεις με άλλα κράτη. οι οποίες μπορούν να βλάψουν, τόσο την εικόνα, όσο και την ασφάλεια του.

Αναφορικά με τον βαθμό της εθνικής ασφάλειας, τον οποίο αποβλέπει να διασφαλίσει ένα κράτος, αυτός επηρεάζεται όχι μόνο από εξωτερικές πιέσεις, αλλά και από ποικίλους εσωτερικούς παράγοντες, όπως είναι τα εθνικά και κοινωνικά προβλήματα, οι παραδόσεις και ο εθνικός χαρακτήρας (φρόνιμα) του έθνους συνολικά. Παράλληλα αξίζει να τονιστεί, ότι ένα κράτος δεν έχει ως βασικό στόχο μόνο την επιβίωση ή τη διασφάλιση της ασφάλειας του, αλλά επιδιώκει επίσης την υλοποίηση ενός μεγάλου εύρους φιλοδοξιών και βλέψεων για περισσότερες ευκαιρίες επέκτασης και ισχυροποίησης της εδαφικής, πολιτικής και οικονομικής του επικρατείας, έναντι των υπολοίπων άλλων κρατικών και εθνικών οντοτήτων.

Συνεπώς τα κράτη αναπτύσσουν ένα είδος πολιτικής και διπλωματικής στρατηγικής, η οποία προφυλάσσει, τόσο την εσωτερική πολιτική, όσο και την ακεραιότητα των συμφερόντων τους, διασφαλίζοντας παράλληλα τον απαραίτητο βαθμό της ασφαλείας τους. Η ασφάλεια του κράτους από την άλλη πλευρά, εξαρτάται και αυτή με τη σειρά της από ποικίλους παράγοντες οι οποίοι επηρεάζονται από οικονομικά, διπλωματικά, στρατιωτικά, δημογραφικά, τεχνολογικά, καθώς επίσης και ψυχολογικά αίτια. Η ανάπτυξη λοιπόν της υψηλής στρατηγικής μιας χώρας, συνδυάζει το σύνολο των μέσων και των σκοπών, υπό το πρίσμα μιας ενδεχόμενης ή πραγματικής σύγκρουσης, η οποία θα μπορούσε να απειλήσει, με σοβαρές επιπτώσεις, την ακεραιότητα της εδαφικής της έκτασης, όσο και των πολιτών της. Στο επίπεδο της διεθνούς πολιτικής όμως, η ασφάλεια ενός κράτους δεν συνεπάγεται την έννοια της αποφυγής μιας ενδεχόμενης ή πραγματικής σύγκρουσης, υπό το πρίσμα της πολεμικής αναμέτρησης. Αντίθετα η στρατηγική ενός κράτους, θα πρέπει να βασίζεται σε διπλωματικούς ελιγμούς οι οποίοι έχουν ως κύριο στόχο, την ανάπτυξη του διαλόγου και την ειρηνική επίλυση των διαφορών μεταξύ των εμπλεκόμενων κρατών. Αυτού του είδους η ανάπτυξη, υψηλής στρατηγικής ενός κράτους, μπορεί να αποδειχθεί επιτυχής ή και αντίστοιχα ανεπιτυχής, από το βαθμό που το ίδιο το κράτος επιτυγχάνει τους επιδιωκόμενους στόχους του, διατηρώντας δηλαδή, την ασφάλεια του κράτους.

Στην παρούσα έρευνα, στο επίκεντρο της ανάλυσης τίθεται η στρατηγική των μικρών κρατών και πιο συγκεκριμένα, η στρατηγική ανάλυση της περίπτωσης της Ιορδανίας. Για να μπορέσει να γίνει περισσότερο αντιληπτό το στρατηγικό πλάνο της Ιορδανίας, οι διεθνείς σχέσεις της και η εξέλιξη-επιβίωση του βασιλείου, πραγματοποιείται μια σύντομη ιστορική αναδρομή για τον τρόπο με τον οποίο ξεκίνησε η δημιουργία του Ιορδανικού κράτους, ο τρόπος με τον οποίον συνεχίστηκε η επιβίωση, αλλά και η προστασία του από τις ευρύτερες απειλές που υπήρχαν στην περιοχή της Μέσης Ανατολής, όπως επίσης και ο βαθμός εξάρτησης της από τις μεγάλες δυνάμεις και ο δρόμος προς την ανεξαρτησία της.

Ο δρόμος της εξέλιξης του βασιλείου της Ιορδανίας και η ανάπτυξη του, ως μια ανεξάρτητη οντότητα της Μέσης Ανατολής, διακρίνεται από πολλά εμπόδια και αδυναμίες πολιτικής συγκρότησης, αλλά και οικονομικής ανεξαρτητοποίησης, καθώς το μεγαλύτερο μέρος της επιβίωσης του κράτους είχε άμεση εξάρτηση, κατά κύριο λόγο, από κονδύλια και χρηματοδοτήσεις οι οποίες δίνονταν κυρίως από τις

μεγάλες δυνάμεις. Παράλληλα, η εσωτερική πολιτική και η ανάπτυξη μιας απολυταρχικής και δεσποτικής κυβέρνησης, υπό το πρίσμα της Χασεμιτικής δυναστείας, δεν συνέβαλε ιδιαίτερα ευνοϊκά στην αντιμετώπιση των εσωτερικών συγκρούσεων, όσο και των μελλοντικών απειλών και των επερχόμενων κινδύνων, που προέρχονταν από τα υπόλοιπα αραβικά κράτη και κυρίως, της πολεμικής απειλής από το Ισραήλ. Το βασίλειο της Ιορδανίας, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί, ως μια προέκταση των ενιαίων ιδεολογικών, ηθικών και θρησκευτικών πεποιθήσεων, της εθνικής κυριαρχίας και του δόγματος της επέκτασης και της επικράτησης έναντι των άλλων κρατών, που συνόδευε τα περισσότερα κράτη της Μέσης Ανατολής, ως μέρος της πολιτικής και αναπτυξιακής τους προοπτικής. Βέβαια όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, στην περίπτωση της Ιορδανίας δεν υπήρχαν αρκετοί φυσικοί πόροι, τους οποίους το ίδιο το κράτος θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει για την ισχυροποίηση του, με αποτέλεσμα να αποτελεί μια εξαρτώμενη κρατική οντότητα, η οποία δεν μπορεί να στηριχθεί στις δικές της δυνάμεις, χωρίς την παρουσία ή την υποστήριξη άλλων μεγάλων δυνάμεων, ακολουθώντας μια αμυντική και βεβιασμένη εξωτερική πολιτική. Αυτή γίνεται περισσότερο αντιληπτή, αναλύοντας τα αποτελέσματα και τις απώλειες εξαιτίας της στρατιωτικής δράσης του Ισραήλ, κατά τη διάρκεια των Αραβο - ισραηλινών πολέμων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

ΤΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ ΤΗΣ ΙΟΡΔΑΝΙΑΣ:

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΑΙ ΓΕΝΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Το βασίλειο της Ιορδανίας (Χασεμιτικό βασίλειο), αποτελεί κρατική οντότητα της Μέσης Ανατολής, η οποία συνορεύει με τη Συρία στο βόρειο τμήμα της, με το Ιράκ στο βορειοανατολικό και τη Σαουδική Αραβία στα ανατολικά. Ταυτόχρονα το νότιο και το δυτικό τμήμα της συνορεύει με το Ισραήλ και τη δυτική όχθη του Ιορδάνη ποταμού (από όπου αντλεί και το όνομά της). Οι ακτογραμμές του κόλπου της Άκαμπα και της Νεκράς Θάλασσας, συνορεύουν επίσης με το Ισραήλ, ενώ το βασίλειο διαθέτει ως επίσημη γλώσσα την αραβική και το θρήσκευμα του είναι το Ισλάμ. Εν συνεχεία των γενικών χαρακτηριστικών του κράτους της Ιορδανίας, κύρια και βασική αιτία της δημιουργίας του, αποτελούν όλες οι διεθνείς εξελίξεις σε συνδυασμό με τον ανταγωνισμό των μεγάλων δυνάμεων (ιδιαίτερα των ΗΠΑ και της Μεγάλης Βρετανίας) για τη διεύρυνση της πολιτικής και οικονομικής τους επιρροής στα εδάφη της Μέσης Ανατολής. Η κεντρική κρατική διοίκηση της Ιορδανίας, επηρεάστηκε από τη δυναστεία των Χασεμιτών, διαμορφώνοντας την Ιορδανική μοναρχία που βασιζέται τις απαρχές της ίδρυσης της από το 1921. Στη συγκρότηση της μοναρχίας, σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε η βοήθεια της Μεγάλης Βρετανίας. Από το 1908 έως και το 1916, οι γιοί Χουσεΐν μπιν Αλί είχαν εδραιώσει τη θέση τους στην εξουσία ως Βασιλιάδες του Ιράκ και της Ιορδανίας αντίστοιχα. Η ονομασία του Χασεμιτικού βασιλείου της Ιορδανίας, επήλθε μετά και την παραχώρηση της ανεξαρτησίας στην Υπεριορδανία, στις 25 Μαΐου του 1946 και την παράλληλη στέψη του πρώτου βασιλιά της χώρας, του Αμπντουλάχ (Βατικιώτης, 2000).

Αναλυτικότερα τώρα, με τη δυναστεία των Χασεμιτών και την εδραίωση του καθεστώτος τους, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, σημαντικό ρόλο και επιρροή άσκησε η εμπλοκή της Μεγάλης Βρετανίας. Η Βρετανία, μεταξύ των υπολοίπων μεγάλων δυνάμεων στο πλαίσιο του παγκόσμιου ανταγωνισμού και της ενίσχυσης-εδραίωσης της περιφερειακής της επιρροής γύρω από την κοιλάδα του Ιορδάνη ποταμού, υποστήριξε την άνοδο των Χασεμιτών. Δεδομένου λοιπόν, του

ανταγωνισμού των μεγάλων δυνάμεων που προσπαθούσαν να εξασφαλίσουν τον έλεγχο και τα συμφέροντά τους στη Μέση Ανατολή, η δυναστεία εκμεταλλεύτηκε τις συνθήκες της διεθνούς συγκυρίας για να ολοκληρώσει την ανασυγκρότηση και την άνοδο της στην εξουσία, η οποία άνοδος απέβλεπε στη χειραγώγηση ορισμένων πληθυσμιακών ομάδων, εξαιρώντας ή εξουδετερώνοντας κάποιες άλλες αντίθετες προς το δικό τους φρόνημα, προκειμένου να διαμορφώσει ένα πολιτικό σύστημα βασιζόμενο στη βασιλεία και την απολυταρχία. Η άνοδος του καθεστώτος, με την παράλληλη πολιτική και κοινωνική κατάσταση που επικρατούσε στον εξωτερικό περίγυρο του βασιλείου της Ιορδανίας, επηρέασε σε μεγάλο βαθμό τη συγκρότηση και την κοινωνική δόμηση του ίδιου του κράτους. Επί της ουσίας, οι προσπάθειες του κυβερνητικού μορφώματος εστίαζαν στο περιορισμό της πρόσβασης-μεταφοράς/μετακίνησης των παλαιστινίων της δυτικής όχθης στο εσωτερικό του κράτους, αλλά και στον περιορισμό κάθε μορφής επέμβασης τους στα εδάφη του. Η στρατηγική αυτή, είχε ως αποτέλεσμα την μη ομαλή ενσωμάτωση των προσφύγων οι οποίοι προέρχονταν από τα παλαιστινιακά εδάφη και στον περιορισμό κάθε οφέλους από την κατανομή της ανατολικής όχθης του Βασιλείου (Βατικιώτης, 2000).

Επόμενη κίνηση του καθεστώτος, αποτέλεσε η στελέχωση των ενόπλων δυνάμεων με βάση, τη διάκριση τους στις φυλές των βεδουίνων και τις μειονοτικές ομάδες των παλαιστινιακών πληθυσμών, θέτοντας ως κύριο στόχο την προστασία του κράτους από τις μεγάλες δυνάμεις της περιοχής. Όλοι αυτοί οι στρατηγικοί ελιγμοί εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής, δημιουργούσαν μια αντιφατική διάσταση της ύπαρξης του Βασιλείου της Ιορδανίας, καθώς από τη μια πλευρά παρουσιάζεται η έντονη αντίσταση εναντίον των μεγάλων δυνάμεων και όλων των συμφερόντων τους στην ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής, ενώ από την άλλη πλευρά, η επιβίωση του δεν θα μπορούσε να καταστεί δυνατή χωρίς την υποστήριξη των ίδιων των μεγάλων δυνάμεων. Αυτό το γεγονός, οδήγησε στην εξάρτηση του Βασιλείου από το διεθνές σύστημα, μετατρέποντας κατά κάποιο τρόπο την Ιορδανία σε κρατική οντότητα, εξαρτώμενη πλήρως από τη διεθνή αναπτυξιακή και οικονομική βοήθεια, η οποία προέρχονταν, τόσο από τη δύση, όσο και από τα λοιπά πλούσια αραβικά κράτη. Η απολυταρχικότητα του καθεστώτος, είχε ως άμεσο αποτέλεσμα τη δημιουργία και την οργάνωση ενός αυταρχικού κράτους, εξοντώνοντας όλους τους πολιτικούς αντιπάλους και τις πιθανές πληθυσμιακές

ομάδες που θα μπορούσαν να επηρεάσουν την παραμονή του στην εξουσία, χειραγωγώντας παράλληλα, άλλες κοινωνικές ομάδες με τη χρήση χρηματικών κεφαλαίων που παρέχονταν από το διεθνές οικονομικό σύστημα. Επιπλέον, η εσωτερική αυτή πολιτική οργάνωση και συγκρότηση είχε ως πρόσθετη συνέπεια, την προτεραιότητα στην αντιμετώπιση των εξωτερικών απειλών για την παραμονή του καθεστώτος στην εξουσία, παρά οποιαδήποτε άλλη προσπάθεια για τη βελτίωση της θέσης της Ιορδανίας στο περιφερειακό σύστημα. Συνεπώς γίνεται αντιληπτό, πως την πραγματική άσκηση της εξουσίας και της επιρροής στα κοινωνικά δρώμενα, όπως επίσης και στη συγκρότηση του κράτους επιτελεί το διεθνές πολιτικό και οικονομικό σύστημα, ελέγχοντας, τόσο τη συμπεριφορά της εξουσίας, όσο και τη χρηματοδότηση της για την ευρύτερη επιβίωση του Βασιλείου (Κολιόπουλος, 2010).

1.2 Η ΕΜΒΑΘΥΝΣΗ

Στόχος της παραπάνω ανάλυσης, είναι η ανάδειξη του ευρύτερου πολιτικού σκηνικού που επικρατούσε, τόσο στο εσωτερικό της κοινωνικής και κρατικής σύστασης του βασιλείου της Ιορδανίας, όσο και στις ευρύτερες διεθνείς και εξωτερικές σχέσεις της χώρας με τις μεγάλες δυνάμεις και τις διεκδικήσεις τους επί των εδαφών της Μέσης Ανατολής, οι οποίες θα αναλυθούν εκτενέστερα σε επόμενο κεφάλαιο. Στο συγκεκριμένο σημείο, αξίζει να γίνει μια μεγαλύτερη εμβάθυνση, στην εξέλιξη των γεγονότων που οδήγησαν στη δημιουργία της Ιορδανίας, στην εδραίωση της ως κρατική οντότητα και στους υπόλοιπους παράγοντες που επηρέασαν τις μεταγενέστερες εξελίξεις και διεκδικήσεις.

Η Οθωμανική Αυτοκρατορία και η Βρετανική Επιρροή

Τα εδάφη που βρίσκονταν στο ανατολικό τμήμα της κοιλάδας του Ιορδάνη αποτελούσαν βασικό πέρασμα, τόσο των εμπορικών μετακινήσεων, όσο και των μετακινήσεων νομάδων και πληθυσμών, που επηρέασαν σημαντικά τις εξελίξεις διαμόρφωσης του μουσουλμανικού κόσμου και της Μέσης Ανατολής. Αναλυτικότερα, πριν και κατά την έναρξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου το 1914, ο ρόλος της οθωμανικής αυτοκρατορίας ήταν κομβικός για τον έλεγχο όλων των

οδικών αρτηριών από το Βόσπορο μέχρι και την Αραβική Χερσόνησο. Συνεπώς, ο κύριος στόχος της οθωμανικής αυτοκρατορίας σε αυτό σημείο της ιστορικής της πορείας, ήταν η δημιουργία μιας συγκεντρωτικής διοίκησης που θα περιελάμβανε όλα τα εδάφη και τις περιοχές της Μέσης Ανατολής και ειδικότερα των εδαφών, που βρίσκονταν γύρω από τον Ιορδάνη ποταμό. Οι δράσεις των οθωμανικών δυνάμεων στις συγκεκριμένες περιοχές επηρέασαν σημαντικά τον περιορισμό των εξωτερικών επιδρομών σε εμπορικά καραβάνια και πληθυσμούς που ήταν εγκατεστημένοι, ενώ παράλληλα πραγματοποιούνταν σημαντικές προσπάθειες οικονομικής τόνωσης και δραστηριοποίησης στις περιοχές. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα, 273 νέες φυλές να εγκατασταθούν σε περιοχές της Μέσης Ανατολής εγκαθιδρύοντας νέες πόλεις, επεκτείνοντας έτσι, τις διοικητικές δυνατότητες και τον έλεγχο της οθωμανικής αυτοκρατορίας στη Μέση Ανατολή. Παράλληλα, οι καταγιμιστικές εξελίξεις σχετικά με το ζήτημα του Χαλιφάτου επηρέαζαν την εικόνα της οθωμανικής ισχύος, το οποίο συνέχιζε βέβαια να ασκεί σημαντική επιρροή στην περιοχή και να αποτελεί έναν αξιόλογο παράγοντα παρέμβασης στις εξελίξεις της διεθνούς πολιτικής σκηνής και στο ευρύ πεδίο του ανταγωνισμού, συμπεριλαμβανομένων των μεγάλων δυνάμεων της Μεγάλης Βρετανίας και της Γαλλίας. Βέβαια η στροφή της οθωμανικής αυτοκρατορίας, προς τον εθνικισμό ως απόρροια της Επανάστασης των Νεότουρκων, είχε αντίκτυπο στη δημιουργία εθνικών κοινοτήτων, τόσο εκτός, όσο και εντός της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Οι εξελίξεις αυτές, επηρεάζουν με την σειρά τους, τους κοινωνικούς σχηματισμούς και τις πολιτικές ελίτ του αραβικού κόσμου, ωθώντας τους σε μια άμεση συσπείρωση, προκειμένου να τεθούν οι θεμελιώδεις βάσεις για την μελλοντική τους πορεία και κυριαρχία. Σε συνδυασμό με την παραπάνω συσπείρωση, η δυναστεία των Χασεμιτών, όπως και πολλές άλλες επιφανείς οικογένειες στην μουσουλμανική κοινότητα, προσπαθούσαν να ανέβουν στην πολιτική ιεραρχία και να εισχωρήσουν στην οθωμανική αυλή. Ο σαρίφης Χουσεΐν που αποτελούσε ηγετική φυσιογνωμία της δυναστείας των Χασεμιτών, κατάφερε να ηγηθεί στο στρατιωτικό και διοικητικό μηχανισμό της οθωμανικής ελίτ, ελέγχοντας σημαντικές περιοχές της αραβικής χερσονήσου, οι οποίες βρίσκονταν υπό το πρίσμα της Οθωμανικής Πύλης (Robins, 2004).

Όσο ο αραβικός κόσμος συσπειρωνόταν και διευρύνονταν, παράλληλα ξεκινούσε και η σταδιακή αποσύνθεση της οθωμανικής αυτοκρατορίας η οποία άφησε το περιθώριο στις μεγάλες ευρωπαϊκές κυρίως δυνάμεις να ξεκινήσουν το

δραστικό σχεδιασμό τους, για την επέμβαση και την διεκδίκηση των οφελών τους στην περιοχή, χρησιμοποιώντας ως μέσο, την δυναστεία των Χασεμιτών που είχε ανέλθει προσφάτως στην εξουσία. Ο Βρετανικός σύνδεσμος (Βρετανική αυτοκρατορία), θεώρησε την άνοδο των Χασεμιτών στην εξουσία, ως μία πολύ σημαντική ευκαιρία εξέλιξης του περιφερειακού συστημικού οράματος και του ουσιαστικού ελέγχου του επί των περιοχών. Οι δεσμοί του Αμπντάλλα, σε συνδυασμό με το δίκτυο των αραβικών εθνικιστικών κινημάτων, λειτούργησε υποστηρικτικά στην επάνοδο της χασεμιτικής δυναστείας, λειτουργώντας παράλληλα και ως ένα επιπλέον συμπληρωματικό μέσο της βρετανικής στρατηγικής για την εδραίωση του ελέγχου της, με την επικράτηση του αραβικού στοιχείου και την εξάλειψη της οθωμανικής επιρροής. Ιδιαίτερα μετά και το ξέσπασμα του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, όλες οι οθωμανικές προσπάθειες ελέγχου και επιβολής στις περιοχές ναυάγησαν, επιτρέποντας έτσι την μεγαλύτερη ελευθερία κινήσεων στη διαμόρφωση των αραβικών πολιτικών σχηματισμών και στην πλήρη ανάκαμψη τους, που σταδιακά είχαν δημιουργήσει από τα προηγούμενα χρόνια. Μετά και την οριστική διάλυση της οθωμανικής αυτοκρατορίας, η χασεμιτική δυναστεία ήταν πλέον ανεξάρτητη και πιο ελεύθερη στο να υλοποιήσει την προοπτική της ενοποίησης όλων των πόλεων και των πληθυσμών της Αραβίας, με την παράλληλη υποστήριξη της Μεγάλης Βρετανίας. Ο Χασεμίτης πρίγκιπας Αμπντάλλα, συνέδεσε τις φιλοδοξίες του πατέρα του Χουσεΐν, για τη δημιουργία μιας μεγάλης εδαφικής επικράτειας, όπου θα κατοικούσαν μόνο αραβόφωνοι πληθυσμοί, ενισχύοντας τη δύναμη του οίκου των Χασεμιτών. Καθώς βέβαια οι διαστάσεις του Μεγάλου Πολέμου μετέβαλαν συνεχώς τα δεδομένα της διεθνούς πολιτικής και οικονομικής σκηνής, η Μεγάλη Βρετανία δεν μπορούσε να παρέχει πλέον κονδύλια οικονομικής υποστήριξης προκειμένου να διατηρήσει την επιρροή της στη Μέση Ανατολή. Έτσι, η μόνη εναλλακτική που θα μπορούσε να διατηρήσει τη Βρετανική επιρροή, ήταν η παροχή εντεταλμένων στρατιωτικών αξιωματούχων, με κύριο στόχο την παροχή συμβούλων στην τοπική πολιτική ελίτ, διατηρώντας μεν τον έλεγχο της, υπό το πρίσμα όμως ενός περιορισμένου προϋπολογισμού (Aruri, 1972).

Η παροχή έμπειρων αξιωματικών από τη Μεγάλη Βρετανία στην Ιορδανία, για την υλοποίηση του στόχου της δημιουργίας και της οργάνωσης μιας αραβικής λεγεώνας, είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία ενός αξιόλογου και αξιόμαχου στρατεύματος, ακολουθώντας τα δυτικά πρότυπα στρατιωτικής οργάνωσης. Η

δημιουργία της αραβικής λεγεώνας με βρετανούς αξιωματικούς ως επικεφαλής, είχε σημαντικές θετικές επιπτώσεις, τόσο στον συντονισμό, όσο και στις μαχητικές ικανότητες του στρατεύματος. Αξίζει να τονιστεί, ότι λόγω της ποιότητας του στρατεύματος (γνώσεις-δεξιότητες), αποτελούσε ένα από τα πιο οργανωμένα στρατιωτικά σώματα της περιοχής, συγκριτικά με άλλα αραβικά στρατεύματα. Γεγονός που αποδεικνύεται ακόμη περισσότερο, συγκρίνοντας την αραβική λεγεώνα με τις γειτονικές ένοπλες δυνάμεις της Αιγύπτου και του Ιράκ, που ενώ υπερτερούσαν σε αριθμό στρατιωτών αλλά και σε μέσα (εξοπλισμό), δεν μπορούσαν να συγκριθούν με την αξιοπιστία και την οργάνωση της αραβικής λεγεώνας, καθώς και την ανώτερη εκπαίδευση που λάμβαναν από τους πειθαρχημένους βρετανούς αξιωματικούς. Επιπρόσθετα, η επιρροή της Βρετανίας συνέβαλε και στον παραγκωνισμό των παναραβιστών που απειλούσαν το Χασεμιτικό καθεστώς, αλλά και τα συμφέροντα της ίδιας. Πιο συγκεκριμένα, οι παναραβιστές, δεν συμφωνούσαν με τον τρόπο αλλά και το βαθμό επιρροής της Μεγάλης Βρετανίας στην εξάπλωση του αραβικού στοιχείου και όλων των ιδεολογικών της πεποιθήσεων, γεγονός που προβλημάτιζε έντονα τις βρετανικές δυνάμεις, θέτοντας ως νέο στρατηγικό στόχο τον περιορισμό της πολιτικής επιρροής-συμμετοχής τους στο βασίλειο.

Έτσι η Μεγάλη Βρετανία, μέσα από την οργανωμένη επιχείρηση εκδίωξης των παναραβιστών από τις ένοπλες δυνάμεις της Ιορδανίας, κατάφερε να περιορίσει την επιρροή τους. Και ενώ, οι κινήσεις των βρετανικών δυνάμεων ήταν στοχευμένες ενισχύοντας-διατηρώντας την επιρροή τους, η χασεμιτική δυναστεία εξαρτιόταν ολοένα και περισσότερο, τόσο από τις βρετανικές δυνάμεις και την βοήθεια που παρείχαν, όσο και από την αραβική λεγεώνα, προκειμένου να επικρατήσει έναντι οποιουδήποτε άλλου πολιτικού αντιπάλου. Η Βρετανική επιρροή και εξουσία στο βασίλειο της Ιορδανίας είχε καταλυτική δύναμη για την σύσταση των θεμελιωδών βάσεων και πυλώνων οργάνωσης του βασιλείου (Aguri, 1972). Η Μεγάλη Βρετανία, πέραν από το γεγονός ότι συνέβαλε στη δημιουργία δυνάμεων ασφαλείας, κατάφερε μέσα σε αυτές να εντάξει και τους βεδουίνους, ως ένα επιπλέον στήριγμα στο καθεστώς. Η αξιοποίηση των βεδουίνων, οι οποίοι αποτελούσαν μία μειοψηφική φυλετική ομάδα, δεν έβρισκε αρχικά θετική τη βρετανική πλευρά, αλλά αποτέλεσε πρωτοβουλία των Χασεμιτών για την επιπλέον στελέχωση των δυνάμεων ασφαλείας, με την παράλληλη ενίσχυση των δεσμών της

δυναστείας με τους διάσπαρτους μειονοτικούς πληθυσμούς της περιοχής. Συνεπώς, οι βεδουίνοι και μετέπειτα και οι Κιρκάσιοι πληθυσμοί θεωρήθηκαν από τους Χασιμίτες, ως η προτιμότερη εναλλακτική λύση για τη στελέχωση των ενόπλων δυνάμεων και των σωμάτων ασφαλείας, όπως και η επακόλουθη οργάνωσή τους σε φυλές προκειμένου να ασκείται ο αποτελεσματικός τους έλεγχος (Robins, 2004).

Η πολιτικοί ελιγμοί της χασεμιτικής δυναστείας, για την ενίσχυση και τη στελέχωση των ενόπλων δυνάμεων και την παροχή οικονομικής στήριξης στα προβλήματα επιβίωσης των βεδουίνων, οδήγησε εντέλει σε μια αρμονική συμβίωση, στην οποία συνέβαλε κυρίως η διαμεσολάβηση των βρετανικών δυνάμεων. Παράλληλα όμως με όλες τις προσπάθειες ενσωμάτωσης των βεδουίνων στο εμιράτο, υπήρχαν σημαντικές απώλειες, τόσο στον οικονομικό τομέα, όσο και στον τομέα αποδυνάμωσης των φυλών. Οι οικονομικές επιπτώσεις επήλθαν κυρίως, λόγω της καταστολής των επιδρομών που πραγματοποιούνταν από τους βεδουίνους, στα εμπορικά καραβάνια άλλων εγκατεστημένων μειονοτικών πληθυσμών στις περιοχές, ενώ η ταυτόχρονη και παρατεταμένη ξηρασία, καθιστούσε ακόμη πιο δύσκολη την επιβίωση τους. Και ενώ οι οικονομικές απολαβές των βεδουίνων παρέμεναν περιορισμένες, η μόνη δυνατότητα και προοπτική για την ενίσχυση των εσόδων τους, όπως επίσης και της εισόδου τους στην οικονομία του νεοσύστατου εμιράτου, προβλέπονταν μόνο μέσα από τη συμμετοχή τους στις ένοπλες δυνάμεις, καθώς οι ίδιοι δεν ήταν καθόλου εξοικειωμένοι με τις λοιπές διοικητικές λειτουργίες του κράτους. Επιπρόσθετα, κάθε είδους χειρωνακτική εργασία θεωρούνταν υποτιμητική, βάση του ηθικού τους κώδικα. Η Βρετανία, σε μία προσπάθεια στελέχωσης και εκπαίδευσης των δυνάμεων ασφαλείας με βεδουίνους και Κιρκάσιους, παρά το δύσκολο έργο της, κατάφερε να εξασφαλίσει την παραμονή των Χασεμιτών στην εξουσία, δημιουργώντας παράλληλα και μια στρατιωτική δύναμη ικανή να αντιμετωπίζει και να αντικρούει επιδρομές από άλλα γειτονικά κράτη, όπως της Σαουδικής Αραβίας και του Ιράκ. Έτσι, οι Χασεμίτες κατάφεραν να ενσωματώσουν τους πληθυσμούς των δυο μειονοτικών πληθυσμών, ξεπερνώντας τις μεταξύ τους εντάσεις που ανήκαν στο παρελθόν, με αποτέλεσμα μέχρι και το 1930, η αραβική λεγεώνα να αποτελείται κυρίως από βεδουίνους στρατιώτες (Jeanne, H. 2003).

Συνεπώς γίνεται αντιληπτό, ότι η Μεγάλη Βρετανία πέρα από την παροχή της στήριξης για τη διαμόρφωση και την επικράτηση του καθεστώτος της χασεμιτικής

δυναστείας, συνέβαλε επίσης και με τρόπο καθοριστικό στην επιβίωση του, στην περιοχή του Αμμάν. Δίχως την προστασία και τη βοήθεια της Μεγάλης Βρετανίας οι δυνάμεις του Αμπντάλλα, δεν θα ήταν σε θέση να νικήσουν και να απωθήσουν απειλές και ενδεχόμενες επιθέσεις, προερχόμενες από γειτονικά κράτη. Δεδομένης και της εντολής της Κοινωνίας των Εθνών (ΚΤΕ) προς τη Μεγάλη Βρετανία, αυτή τέθηκε αρμόδια για τη διαμόρφωση των θεσμών στα εδάφη της Μέσης Ανατολής και στη δημιουργία ανεξάρτητων κρατών. Ο λόγος που η Ιορδανία παρέμεινε ένα οργανωμένο και ανεξάρτητο κράτος, είναι λόγω της υποστήριξης και της ύπαρξης της Μεγάλης Βρετανίας στα εδάφη της. Παρέχοντας προστασία από εξωτερικούς κινδύνους, διαμορφώνοντας ένα οργανωμένο και ισχυρό σώμα ασφαλείας που υποστήριζε και παράλληλα διασφάλιζε, την εξουσία της δυναστείας εντός του Βασιλείου και την πολιτική της επιβίωση. Να τονιστεί, ότι μέχρι και το μέχρι και το 1930, οι ένοπλες δυνάμεις της Ιορδανίας ήταν αποκλειστικά υπεύθυνες για τη διασφάλιση της επιβίωσης του καθεστώτος και την απόκρουση οποιασδήποτε εξωτερικής δύναμης και απειλής, με στόχο το εσωτερικό του κράτους και την ακεραιότητα του βασιλείου (Jeanne, H. 2003).

1.3 Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ

Όπως έγινε αντιληπτό από όλη την παραπάνω ανάλυση, η σχέση και η συμβολή της Μεγάλης Βρετανίας στην ανάπτυξη και δημιουργία του εμιράτου, καθώς και στη σύσταση του πολιτικού καθεστώτος της Ιορδανίας, όπως επίσης και στη διατήρηση αλλά και την επέκταση της επιρροής της χασεμιτικής δυναστείας που ξεπέρασε τα όρια της εδαφικής επικράτειας του βασιλείου, ήταν άκρως καθοριστική. Η Μεγάλη Βρετανία, δεν συνέβαλε μόνο στην οικονομική στήριξη και χρηματοδότηση του Βασιλείου, αλλά επιτελούσε ταυτόχρονα συστηματικούς ελέγχους των οικονομικών δραστηριοτήτων του παλατιού, θέτοντας όρια και παρεμβαίνοντας σε κάθε δράση και ανάγκη υλοποίησης, του τότε πρίγκιπα Αμπντάλλα. Ο Αμπντάλλα προσπάθησε με κάθε τρόπο να επεκτείνει την εξουσία και την επιρροή του πέρα από τα όρια της επικράτειας του βασιλείου, χρησιμοποιώντας ως βασική στρατηγική του σχεδίου του, την παράλληλη στήριξη της Βρετανίας, σε συνδυασμό με την εύρεση νέων τρόπων και μεθόδων χρηματοδότησης και τόνωσης της οικονομίας του, προκειμένου να βελτιώσει τις

δυνατότητες της διαπραγματευτικής του ισχύος με τους βρετανούς. Ο Αμπντάλλα συνεχίζοντας το έργο της δυναστείας με τις μεγαλεπήβολες προοπτικές της επέκτασης, προσπάθησε να καλλιεργήσει και να δημιουργήσει νέες στενότερες σχέσεις και με τη Συρία, παραβλέποντας τη συντηρητικότητα του κοινωνικού-πολιτικού της κόσμου και αξιοποιώντας με τον καλύτερο δυνατό και πιο στοχευμένο τρόπο, τα κονδύλια που παρέχονταν από τις βρετανικές δυνάμεις (Schott, 2004).

Ο βασικός στόχος δεν εστίαζε αποκλειστικά, στη διαμόρφωση νέων ειρηνικών και φιλικών σχέσεων με τα εδάφη της Συρίας, στα οποία μάλιστα ο Αμπντάλλα κατάφερε να βρει πολλούς υποστηρικτές, αλλά στην επέκταση του στα εδάφη της Παλαιστίνης, καθώς αυτά αποτελούνταν από εύφορες και καλλιεργήσιμες εκτάσεις γης, όπως επίσης και από μεγάλα αστικά κέντρα, τα οποία αναπτύχθηκαν κυρίως από το 1930 και έπειτα. Η επέκταση της χασεμιτικής δυναστείας στα εδάφη της Παλαιστίνης, ανάγεται ως βασικός στόχος από προηγούμενες κιόλας δεκαετίες, χωρίς όμως να μπορεί εύκολα να επιτευχθεί. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η Ιορδανία δεν μπορεί να παρέχει η ίδια χρηματικά κεφάλαια για την επιβίωση στην επικράτεια της, λόγω της περιορισμένης παραγωγής της, με αποτέλεσμα να βρίσκεται πάντοτε υπό την ανάγκη του δανεισμού, από μια άλλη μεγαλύτερη διεθνή δύναμη, όπως αυτή της Μεγάλης Βρετανίας. Η δεσμευτικότητα της παροχής και της κατοχής χρηματικών κεφαλαίων περιορίζει το όραμα της επέκτασης, καθώς η παροχή των κονδυλίων είναι πολύ συγκεκριμένη. Συνεπώς το βασίλειο, αναζητά νέους τρόπους χρηματοδότησης πέρα από τη βοήθεια της Βρετανίας. Έτσι, επιδιώκεται και πάλι η προσφυγή και η αξιοποίηση της λειτουργίας του διεθνούς συστήματος, δημιουργώντας ένα νέο σχέδιο αναπτυξιακής οικονομικής πολιτικής, όπου ο πρίγκιπας Αμπντάλλα, επιδιώκει αυτή τη φορά την συνεργασία του, με μέλη της εβραϊκής κοινότητας¹.

Η επιλογή μάλιστα της Ιορδανίας, να συνεργαστεί με μέλη της εβραϊκής κοινότητας της Ευρώπης δηλώνει ακόμα πιο άμεσα την οικονομική της κατάσταση. Συνεπώς, επιδιώχθηκε να προσελκυθούν κεφάλαια από την Ευρώπη στα οποία όμως, είχαν άμεση πρόσβαση και ασκούσαν έλεγχο σημαίνοντες εβραίοι από την

¹ Sean L. Yom. (2013). Jordan: The Ruse of Reform. Ανάκτηση από:

<https://muse.jhu.edu/article/512746/summary> (τελευταία πρόσβαση στις, 04-12-2020).

Ευρώπη, δημιουργώντας ως αποτέλεσμα μια πολυδιάστατη οικονομική σχέση εξάρτησης, με την εβραϊκή κοινότητα. Ο στόχος του Αμπντάλλα σε αυτή τη περίπτωση, αποσκοπούσε στη συγκέντρωση χρηματικών κεφαλαίων από πλούσιους ευρωπαίους με εβραϊκό υπόβαθρο, με την προοπτική της φιλοξενίας Εβραίων και Παλαιστινίων στο βασίλειο, επεκτείνοντας την ανάπτυξη του εμιράτου στο ανατολικό τμήμα του Ιορδάνη ποταμού και σταδιακά στην εισχώρηση του σε όλο τον εβραϊκό κόσμο.

Για πολλούς υποστηρικτές, η προσφυγή της Ιορδανίας προς το εξωτερικό (εξωτερική βοήθεια) αποτελούσε μία παράτολμη στάση και επιλογή, σε μία χρονική περίοδο που ο εβραϊκός πληθυσμός που ζούσε στην Παλαιστίνη βρισκόταν αντιμέτωπος με ποικίλες κοινωνικές αντιδράσεις και πολιτικές ελίτ, διαβρώνοντας με τον τρόπο αυτό, την εικόνα της δύσης ως προς το βασίλειο. Παράλληλα με το ήδη τεταμένο κλίμα πραγματοποιήθηκαν εχθρικές ενέργειες εναντίον της βρετανικής διοίκησης που βρίσκονταν στην Παλαιστίνη, με κύριο αίτημα το τέλος της μαζικής μετανάστευσης Εβραίων προς την περιοχή, με κορύφωση το 1936 όταν πραγματοποιήθηκε η αραβική εξέγερση εναντίον της βρετανικής διοίκησης. Η επιβίωση του Χασεμιτικού καθεστώτος βρισκόταν σε ένα οριακό σημείο σε όλη την επικράτεια του εμιράτου, ενώ οι σχέσεις με άλλους Άραβες ηγέτες παρέμεναν κι αυτές με τη σειρά τους τεταμένες, Δεδομένων λοιπόν αυτών των συνθηκών, το βασίλειο ανατρέχει και πάλι στην στήριξη και την στρατιωτική συνεργασία του με τη Μεγάλη Βρετανία (Shulman, 2008).

Συνεπώς, η κατάσταση που επικρατούσε, τόσο στο εσωτερικό του Βασιλείου, όσο και στις σχέσεις με τα υπόλοιπα αραβικά κράτη, καθιστούσε αναγκαία τη συμβολή της διεθνούς πολιτικής σκηνής για την επιβίωση του καθεστώτος. Σε αυτό το σημείο η Ιορδανία, για να ενισχύσει την αυτονομία της, εφόσον είχε παράλληλα την υποστήριξη της Μεγάλης Βρετανίας με την ενίσχυση των στρατιωτικών της δυνάμεων, ζήτησε μετά το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, η Βρετανία μέσω συνθήκης να διασφαλίσει την ανεξαρτησία της, υπό την προϋπόθεση της μεταφοράς των στρατιωτικών της εγκαταστάσεων, εντός της εδαφικής επικράτειας της Ιορδανίας. Η Ιορδανία με της σειρά της δεσμεύονταν έναντι της βρετανικής

αρχής, με την ετήσια επιχορήγηση ενίσχυσης και υποστήριξης της αραβικής λεγεώνας².

Μετά και το τέλος του πολέμου του πρώτου αραβο-ισραηλινού πολέμου 1948, ανάμεσα στην Ιορδανία και το Ισραήλ για την κατανομή των εδαφών της Παλαιστίνης, που οδήγησε κατ' επέκταση και στην εγκαθίδρυση του κράτους του Ισραήλ, δόθηκε στη Χασεμιτική Δυναστεία η δυνατότητα να εξισορροπήσει τις σχέσεις της, με τα υπόλοιπα αραβικά κράτη επεκτείνοντας την εδαφική της επικράτεια, αποσπώντας παράλληλα την ειδική δέσμευση του Λονδίνου, πως σε περίπτωση πιθανής επίθεσης εναντίον της δυναστείας το Λονδίνο θα επέμβαινε σε κάθε περίπτωση, προασπίζοντας την ακεραιότητα του. Παράλληλα με αυτές τις ενέργειες, παρατηρείται και μια προσωρινή παύση των συγκρούσεων μεταξύ των Αράβων και των ισραηλινών, η οποία βασίζεται στην προϋπόθεση της οργάνωσης των αραβικών κρατών με βάση τις αρχές του διεθνούς συστήματος και την προοπτική της σύναψης μιας διεθνούς σύμβασης, εάν κάποιο από τα κράτη προσπαθούσε να παρακάμψει την επιρροή των αποικιοκρατικών αυτοκρατοριών. Η θέση της χασεμιτικής δυναστείας και η εξάρτηση της από τις μεγάλες δυνάμεις, καθώς και η θέση της στη διεθνή πολιτική και διπλωματική σκηνή, διευκόλυne τη δράση του ΟΗΕ στις περιοχές της αραβικής εδαφικής επικράτειας, μια ενέργεια στην οποία δεν έβρισκε καθόλου σύμφωνους, ούτε το νέο βασιλιά Χουσεΐν, ούτε και τον Πρωθυπουργό Ριφάι, αναφορικά με την χρησιμότητα της δράσης του ΟΗΕ στη διατήρηση της ασφάλειας και της ανεξαρτησίας της Ιορδανίας. Αυτό συνέβαινε διότι, η Ιορδανία δεν είχε καταφέρει να ενταχθεί ακόμα ως βασίλειο στον ΟΗΕ, ώστε να μπορεί να χρησιμοποιεί τις υπηρεσίες του, όπως επίσης και να ξεκινήσει τις διαδικασίες αποχώρησης των βρετανικών στρατευμάτων και της βρετανικής επιρροής ευρύτερα, από τα εδάφη της Παλαιστίνης (Mutawi, 1987).

Το σχέδιο δράσης του ΟΗΕ, περιλάμβανε ένα σύνολο διεθνών διαπραγματεύσεων για το μέλλον του καθεστώτος, καθώς επίσης και για την εξομάλυνση του τεταμένου κλίματος που επικρατούσε μεταξύ των αραβικών χωρών. Η Ιορδανία βρισκόταν αντιμέτωπη με μια άμεση απειλή την οποία δεν ήταν σε θέση να αντιμετωπίσει στρατιωτικά, καθώς βρισκόταν μονίμως εξαρτημένη από

² Tarih-Dergisi, Sayı. (2019). From the free officer's coup to the Arab-Israeli war of 1967: The rise and demise of the radicalization trend in the middle east. Istanbul, p.p: 169-194.

τις μεγάλες δυνάμεις. Και παρά τη σιωπηλή συμμαχία της με το Ισραήλ, ο ανταγωνισμός για το νεοσύστατο κράτος ήταν και πάλι τεταμένος, με τον ισραηλινό στρατό να δείχνει αποφασισμένος για οποιαδήποτε μορφή παρέμβασης στο αραβικό έδαφος, επιβάλλοντας όρους ειρήνης. Από την άλλη πλευρά η Ιορδανία, παρόλο που είχε επικρατήσει έναντι των υπολοίπων αραβικών κρατών, της Αιγύπτου, της Συρίας και του Ιράκ, όπως και των ένοπλων παλαιστινιακών δυνάμεων, δεν μπορούσε να αναμετρηθεί με τον ισραηλινό στρατό. Σε αυτή την περίπτωση, η κατάσταση ήταν ιδιαίτερα κρίσιμη και η παρεμβολή του διεθνούς παράγοντα κρίνονταν άκρως απαραίτητη για την προστασία της Ιορδανίας, πρώτα από το Ισραήλ και μετά από τις απειλές του υπολοίπου αραβικού κόσμου. Συνεπώς ο ΟΗΕ, έδρασε σημαντικά ως θεσμικός βραχίονας διατήρησης της ανεξαρτησίας της Ιορδανίας, ως κρατική οντότητα από τις εθνικές υπόνοιες των απειλών των γειτόνων της και τον κίνδυνο της απώλειας της εδαφικής της κυριαρχίας (Χειλά, 2006).

Συνοψίζοντας όλο το παραπάνω της θεωρητικής και εισαγωγικής ανάλυσης, για τον τρόπο σύστασης του κράτους και του βασιλείου της Ιορδανίας, όπως επίσης και για όλες τις στρατηγικές εξάρτησης από τις μεγάλες δυνάμεις και δη, από την υποστήριξη της Μεγάλης Βρετανίας για την επέκταση της εδαφικής της κυριαρχίας και τη διατήρηση της εξουσίας της δυναστείας των Χασεμιτών, γίνεται αντιληπτό πως η μορφή της οικονομικής κυρίως, αλλά και της ουσιαστικής διοικητικής και στρατιωτικής εξάρτησης, είχε ως αποτέλεσμα μεν την επιβίωση και τη διεύρυνση της Ιορδανικής εδαφικής οντότητας, παράλληλα όμως αποτέλεσε και έναν ανασταλτικό παράγοντα βαθύτερης ανάπτυξης και ενίσχυσης της οικονομίας της χώρας, προκειμένου να ανταπεξέλθει με τις δικές της δυνάμεις σε επερχόμενους ή μελλοντικούς κινδύνους. Και ενώ η παρέμβαση και η παρουσία του ΟΗΕ στις αραβικές εκτάσεις της αποτελούσε μία μορφή κάλυψης και προστασίας για την Ιορδανία, ο Πόλεμος των 6 ημερών ή καλύτερα, ο Αραβοϊσραηλινός Πόλεμος του 1967 (Τρίτος Αραβοϊσραηλινός Πόλεμος), που θα αναλυθεί στο αμέσως επόμενο κεφάλαιο, ανέτρεψε πολλά δεδομένα της ιστορίας αλλά και τις εξελίξεις στις χώρες της Μέσης Ανατολής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

Η ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΚΑΙ ΑΜΥΝΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

2.1 Ο ΑΡΑΒΟΪΣΡΑΗΛΙΝΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΟΥ 1967

Το Υπόβαθρο

Μετά την Κρίση του Σουέζ και το τέλος του πολέμου το 1956, παρόλες τις προσπάθειες κατευνασμού των τεταμένων σχέσεων μεταξύ της Αιγύπτου και του Ισραήλ, φλέγοντα ζητήματα του παρελθόντος και διεκδικήσεις επί των περιοχών της αραβικής επικράτειας, άρχισαν να έρχονται και πάλι στην επιφάνεια. Η αντίσταση που παρουσίαζαν τα υπόλοιπα αραβικά κράτη στην αναγνώριση του Ισραήλ, ως επίσημο κράτος στην περιοχή, οι έντονες διπλωματικές πιέσεις από τις Ηνωμένες Πολιτείες και τη Σοβιετική Ένωση, όπως και η παρουσία του ΟΗΕ στην περιοχή, με τη μορφή ειρηνευτικής δύναμης στη Χερσόνησο του Σινά, ενίσχυαν την επεκτατική και παρεμβατική δύναμη των Ηνωμένων Εθνών και των μεγάλων δυνάμεων, μειώνοντας το ενδεχόμενο μιας αιματηρής ένοπλης σύγκρουσης στα αραβικά εδάφη. Η απολυταρχική και εθνικιστική στάση της Αιγύπτου δεν έπαψε να υφίσταται, παρά τις ενδιάμεσες προσπάθειες ανακωχής με τη συμφωνία της, για την παραμονή του ΟΗΕ στη Χερσόνησο του Σινά, διατηρώντας τη συνοριακή περιοχή αποστρατικοποιημένη, και αποτρέποντας σε παλαιστίνιους αντάρτες να διασχίζουν τα σύνορα του Ισραήλ. Παράλληλα το 1964, οι μεταφορές νερού του Ισραήλ από τον Ιορδάνη ποταμό προς τον εθνικό κοιμιστή νερού, οδήγησε τα υπόλοιπα αραβικά κράτη στην κατασκευή ενός νέου ειδικού σχεδίου εκτροπής του νερού, που θα το μετέφερε στο χείμαρρο Μπανιάς, χωρίς να παρέχεται η δυνατότητα διέλευσης του μέσα από το Ισραήλ, ώστε να μπορεί να χρησιμοποιείται αποκλειστικά από την Ιορδανία και την Συρία, εκτρέποντας τα νερά στον ποταμό Χασπανί του Λιβάνου.

Έπειτα από αυτές τις ενέργειες αποκλεισμού προς το Ισραήλ, οι Ισραηλινές δυνάμεις επιτέθηκαν στις εργασίες εκτροπής του νερού στη Συρία σε τρεις φάσεις: Τον Μάιο, τον Αύγουστο και τον Μάρτιο του 1965, ξεκινώντας έτσι μία σειρά συγκρούσεων και ένοπλων συρράξεων που οδήγησαν στην εκδήλωση του Πολέμου

των Έξι ημερών το 1967, αλλά και των έκρυθμων σχέσεων που υφίστανται μέχρι και σήμερα στα ευρύτερα εδάφη της Μέσης Ανατολής (Jeanne Hey, 2003).

Στις 5 Ιουνίου του 1967, το Ισραήλ προέβη σε μία αιφνιδιαστική επίθεση κατά των αεροπορικών Δυνάμεων της Αιγύπτου, σε μια προσπάθεια πρώτου και αιφνιδιαστικού χτυπήματος, για την αποτροπή πιθανής εισβολής της Αιγύπτου στο Ισραήλ. Οι ισραηλινές αεροπορικές δυνάμεις έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην υπέροχη του Ισραήλ, τόσο στην εξέλιξη, όσο και στη σαρωτική νίκη του στον πόλεμο, καθώς οι αεροπορικές δυνάμεις αποτελούσαν το μεγαλύτερο όπλο του Ισραήλ κατά των αιγυπτιακών αεροσκαφών. Τις επιδρομές της Ισραηλινής πολεμικής αεροπορίας ακολούθησε εισβολή των χερσαίων δυνάμεων του Ισραήλ, σε αραβικά εδάφη, και είχε σαν αποτέλεσμα την θριαμβευτική επικράτηση τους επί των στρατιωτικών δυνάμεων της Αιγύπτου, της Συρίας και της Ιορδανίας. Το Ισραήλ απέκτησε τεράστια εδαφικά κέρδη (Χερσόνησος του Σινά, Δυτική όχθη του Ιορδάνη και υψώματα του Γκολάν), και τη φήμη του στρατιωτικά αήττητου κράτους. Ο ρόλος της Ιορδανίας μετά την επίθεση του Ισραήλ, ήταν να προβεί σε μια βεβιασμένη κατά κάποιο τρόπο απάντηση, δεδομένης και της έκβασης του αποτελέσματος αυτού του εγχειρήματος, εξαπολύοντας επίθεση στο δυτικό τμήμα της Ιερουσαλήμ και τη Νετάνια. Η ισραηλινή απάντηση στην επίθεση της Ιορδανίας, οδήγησε στην κατάληψη της ανατολικής Ιερουσαλήμ, έπειτα από μία σειρά σφοδρών μαχών και την καταστροφή σημαντικών για την Ιορδανία, από την εποχή των σταυροφοριών (εκκλησία της Αγίας Ειρήνης), μνημείων τα οποία καταλήφθηκαν ολοκληρωτικά από τα ισραηλινά στρατεύματα. Μετά και τις μάχες που δόθηκαν για την κατάληψη της Ναμπλούς, η πολεμική προσπάθεια της Ιορδανίας να αντιταχθεί έναντι των ισραηλινών δυνάμεων, κατέρρευσε ολοκληρωτικά, έπειτα και της προτροπής του ΟΗΕ που οδήγησε στην κατάπαυση του πυρός. Στις 10 Ιουνίου του 1967 το Ισραήλ κέρδισε τον έλεγχο της Λωρίδας της Γάζας, της ανατολικής Ιερουσαλήμ, των υψιπέδων του Γκολάν και της χερσονήσου του Σινά, σφραγίζοντας έτσι, τη σαρωτική νίκη του στον πόλεμο των έξι ημερών. Οι απώλειες της ιορδανικής πλευράς ήταν βαρύτατες, τόσο από άποψη των νεκρών και των τραυματιών, που ανήλθαν έως και 15.000, όσο και των χιλιάδων αιχμαλώτων, ενώ παράλληλα όλη η περιοχή της δυτικής όχθης του Ιορδάνη μαζί με την περιοχή της Ιεριχούς, πέρασε υπό τον έλεγχο του Ισραήλ (Jeanne Hey, 2003).

2.2 Ο ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΣ ΡΟΛΟΣ ΚΑΙ Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΙΟΡΔΑΝΙΑΣ

Σε αυτό το σημείο, έχοντας αναφερθεί στο γενικό πλαίσιο της έκρηξης αλλά και της έκφανσης του πολέμου, αξίζει να τονιστεί ο ρόλος της εξωτερικής πολιτικής και των στρατηγικών ελιγμών που ακολουθήθηκαν από την Ιορδανία στη διαχείριση του πολέμου με το Ισραήλ και όλων των πρακτικών εξωτερικής πολιτικής και απόκρουσης των επιθέσεων-απειλών που υιοθετήθηκαν. Αρχικά, η κατάσταση που επικρατούσε στη συνοριακή γραμμή μεταξύ της Ιορδανίας και του Ισραήλ, πριν την έκρηξη του πολέμου χαρακτηρίζονταν από μεγάλες εντάσεις λόγω των συχνών επιθέσεων και επιχειρήσεων που διαπράττονταν από τις αντάρτικες δυνάμεις της Φατάχ, του στρατιωτικού σκέλους της Οργάνωσης για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης (ΟΑΠ), ήδη από τον Ιανουάριο του 1965. Παρόλο που η Συρία υποστήριζε τις αντάρτικες αυτές επιχειρήσεις, το Ισραήλ θεωρούσε αποκλειστικά υπεύθυνη τη χώρα από όπου ξεκινούσαν οι αντάρτικες επιθέσεις, δηλαδή την Ιορδανία. Ο Χασεμίτης βασιλιάς Χουσεΐν, βρισκόταν σε μια άκρως αμφιλεγόμενη θέση, καθώς δεν μπορούσε να συνεργαστεί πλήρως με τις ισραηλινές δυνάμεις, διότι μία τέτοια κίνηση θα ξεσήκωνε τις αντιδράσεις και θα διακινδύνευε τις σχέσεις της κυβέρνησης (και της ευρύτερης εσωτερικής ισορροπίας του κράτους) με το μεγαλύτερο μέρος το παλαιστινιακού πληθυσμού, που ζούσε στην Ιορδανία. Συνεπώς, όλες οι αποφάσεις και οι πρωτοβουλίες που έλαβε η χασεμιτική κυβέρνηση, είχαν πολύ μικρή αποτελεσματικότητα διαχείρισης της εξωτερικής πολιτικής και της αποτροπής του άμεσου κίνδυνου από το Ισραήλ, που ολοένα και περισσότερο απειλούσε με στρατιωτική εισβολή στα εδάφη της αραβικής επικράτειας. Μάλιστα από το καλοκαίρι έως και το φθινόπωρο του 1966, πραγματοποιήθηκαν συγκρούσεις μεταξύ των ισραηλινών πολιτών και των στρατιωτικών δυνάμεων, οι οποίες κορυφώθηκαν στις 11 Νοεμβρίου του 1966, όταν δυνάμεις της ισραηλινής συνοριακής περιπόλου-φρουράς, έπεσαν σε νάρκη με αποτέλεσμα να οδηγηθούν στο θάνατο τρεις στρατιώτες και άλλοι έξι να τραυματιστούν (Busby & Kafura & Jonathan, & Tama, 2020).

Έπειτα και το επεισόδιο με την περίπολο της ισραηλινής φρουράς, το Ισραήλ θεώρησε την ενέργεια ως μια σκόπιμη στρατιωτική επίθεση, καθώς πολύ κοντά στην περιοχή της Δυτικής όχθης όπου πραγματοποιήθηκε το περιστατικό, βρίσκονταν οχυρό των ανταρτών της Φατάχ. Έτσι το ιορδανικό υπουργικό συμβούλιο

οδηγήθηκε σε μια έκτακτη στρατιωτική συνέλευση, στην οποία ο βασιλιάς Χουσεΐν, φοβούμενος ότι θα δεχθεί τα αντίποινα του Ισραήλ, αποφάσισε την αποστολή γράμματος συλλυπητηρίων προς το Ισραήλ για την απώλεια των στρατιωτών, αποστέλλοντας το όμως, μέσω της αμερικανικής Πρεσβείας. Το γράμμα όμως δεν έφτασε ποτέ εγκαίρως, καθώς ο Αμερικανός πρέσβης στο Ισραήλ παρέδωσε το γράμμα πολύ μεταγενέστερα. Σε αυτό το σημείο, φαίνεται εμφανώς ο λανθασμένος ρόλος του Βασιλείου, στη διαχείριση της εξωτερικής του πολιτικής με το Ισραήλ και στη διατήρηση της εθνικής του ασφάλειας, όπως επίσης και ο εμφανής φόβος του, για την εμπλοκή του σε ένα ενδεχόμενο πόλεμο. Θα μπορούσε να ειπωθεί ότι η Ιορδανία δεν επεδίωκε το ενδεχόμενο ενός πολέμου, καθώς οι πόροι και τα μέσα που διέθετε, ήταν σίγουρο ότι θα την οδηγήσαν σε μία σφοδρή εσωτερική αλλά και ευρύτερη πολιτική και υλική ήττα-καταστροφή. Την επόμενη μέρα, μετά και την αποστολή του γράμματος των συλλυπητηρίων της ιορδανικής πλευράς, στις 13 Νοεμβρίου του 1967, οι ισραηλινές ένοπλες δυνάμεις ξεκίνησαν τις κινητοποιήσεις τους περνώντας τα σύνορα της δυτικής όχθης, εξαπολύοντας σφοδρή επίθεση σε παραμεθόριο ιορδανικό πληθυσμό που κατοικούσε στο χωριό Σαμού. Στη στρατιωτική αυτή επίθεση συμμετείχαν περίπου 3.000 με 4.000 στρατιώτες, ενώ υπήρχε και ταυτόχρονη κάλυψη τους από την ισραηλινή πολεμική αεροπορία (Busby & Kafura & Jonathan, & Tama, 2020).

Ο ιορδανικός στρατός αντέδρασε στην επίθεση, προς έκπληξη μάλιστα της Ισραηλινής πλευράς, συγκροτώντας τις μονάδες του Ιορδανικού στρατού, στο βορειανατολικό τμήμα του χωριού Σαμού, όπου βρίσκονταν οι ισραηλινές δυνάμεις. Παράλληλα επενέβη και μέρος της Ιορδανικής πολεμικής αεροπορίας, η οποία έληξε άδοξα, καθώς μαχητικό αεροσκάφος της αποστολής καταρρίφθηκε από τις αντίπαλες δυνάμεις. Στις μάχες που ακολούθησαν, αρκετοί στρατιώτες όπως και άμαχοι ιορδανοί πολίτες έχασαν τη ζωή τους ή τραυματίστηκαν.

Απώλειες υπήρχαν και από την ισραηλινή πλευρά με το θάνατο αρκετών στρατιωτών μεταξύ των οποίων και του συνταγματάρχη Γιοάβ Σαχάμ. Σύμφωνα με τοποθετήσεις της ισραηλινής κυβέρνησης που ακολούθησαν, ο αριθμός των Ιορδανών που έχασαν τη ζωή τους στις συγκρούσεις, ήταν πολύ μεγαλύτερος από αυτόν που η ιορδανική κυβέρνηση αποκάλυψε τον λαό της. Αυτή η κίνηση υποδεικνύει επίσης και τις προσπάθειες του βασιλιά Χουσεΐν, χειραγωγώντας για ακόμη μία φορά το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού, να διατηρήσει ένα υψηλό

ηθικό των πολιτών και την πίστη τους στο καθεστώς του. Η απόκρυψη των απωλειών αποτελούσε ένα προϊόν εσωτερικής πολιτικής κατανάλωσης και μία παράλληλα απεγνωσμένη προσπάθεια του καθεστώτος να διατηρήσει τη θέση του στην εξουσία. Ο βασιλιάς Χουσεΐν μάλιστα, ένωσε απογοητευμένος από την έκβαση της στρατιωτικής επιχείρησης, διατηρώντας όμως παράλληλα μυστικές συναντήσεις για τα επόμενα τρία χρόνια με τους υπουργούς εξωτερικών του Ισραήλ. Η απεγνωσμένη προσπάθεια του, να περισώσει τα απομεινάρια της εξωτερικής πολιτικής και της εύρεσης μιας μέσης ειρηνικής λύσης με την ισραηλινή πλευρά, προσπαθώντας παράλληλα να περιορίσει τις αντάρτικες επιθέσεις από την πλευρά της Ιορδανίας, δηλώνει ακόμη περισσότερο την δεινότητα της πολιτικής κατάστασης και της όλης διπλωματικής διαχείρισης του ζητήματος (Curtis. 2004).

▪ **Οι Εξωτερικές Δυνάμεις**

Ο τότε πρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών, Lyndon Johnson, υποστήριξε ότι η πρόκληση των αντιποίνων από την πλευρά του Ισραήλ προς στην Ιορδανία, δεν αποτελεί ουσιαστική απάντηση και λύση στο βαθύτερο πρόβλημα και ζήτημα της μεταξύ τους σύγκρουσης (όπως και των ευρύτερων ισραηλινό - αραβικών σχέσεων). Ο βαθμός της κινητοποίησης των στρατευμάτων, τόσο στο επίπεδο της ξηράς, όσο και στον αέρα ήταν αρκετά δυσανάλογος και υπέρμετρος για την έκταση που είχε λάβει το πρόβλημα. Οι Ηνωμένες Πολιτείες υποστήριζαν, ότι οι οικονομικές επιπτώσεις που είχαν δημιουργηθεί στα αμερικανικά και τα ισραηλινά οικονομικά συμφέροντα, οδηγούσαν υπογείως σε μια σιωπηρή σύμπραξη συνεργασίας μεταξύ του βασιλιά Χουσεΐν και των ισραηλινών. Αυτό οφείλονταν κυρίως στο γεγονός ότι η οικονομική εξάρτηση, όπως επίσης και οι απώλειες που προκλήθηκαν στην ίδια την Ιορδανία, θα την οδηγούσαν αν μη τι άλλο στην σύναψη ειρήνης προκειμένου να διασφαλίσει την επιβίωση του κράτους της (Bassel, 1996). Η αμερικανική πλευρά μάλιστα είχε θερμά υποστηρίξει τη διατήρηση της σταθερότητας στα ισραηλινο-ιορδανικά σύνορα, όπως επίσης και τη διασφάλιση της ειρήνης με τα κράτη που βρίσκονταν στην ευρύτερη περιοχή, δηλαδή, τη Συρία και το Ιράκ. Παράλληλα, η επίθεση που εξαπέλυσε το Ισραήλ είχε ως άμεσο αποτέλεσμα την ενίσχυση της πίεσης προς την Ιορδανία, τόσο από την άποψη των λοιπών αραβικών κυβερνήσεων, των Παλαιστινίων όπως επίσης και από τον ίδιο τον στρατό της, ο

οποίος καλούσε την ιορδανική κυβέρνηση να τους αποζημιώσει για τις απώλειες που είχαν υποστεί (υλικές-ανθρώπινες).

Επιπλέον, παράλληλα με τη δράση των Ηνωμένων Πολιτειών, το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών ακολούθησε την υιοθέτηση ψηφίσματος, για να συμπαρασταθεί στις απώλειες όλων των ανθρώπινων ζώων που χάθηκαν και των περιουσιών τους, εξαιτίας της ισραηλινής επιθέσεως. Το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ, εξέδωσε το παραπάνω ψήφισμα, με κύριο στόχο την αποδοκιμασία των ενεργειών της ισραηλινής πλευράς, τονίζοντας την παραβίαση θεμελιωδών δικαιωμάτων του χάρτη του ΟΗΕ, όπως επίσης και την παραβίαση της γενικής συμφωνίας κατάπαυσης του πυρός. Για το Συμβούλιο Ασφαλείας, οι πράξεις αντιποίνων στις οποίες προέβη το Ισραήλ δεν μπορούσα να γίνουν δέκτες από το σύνολο της διεθνούς κοινότητας, διαβεβαιώνοντας ότι, σε καμία περίπτωση το Ισραήλ δεν θα μπορούσε να αποκομίσει κάποιο όφελος από αυτές του τις ενέργειες. Παράλληλα όμως με τις ενέργειες και τις δράσεις των μεγάλων δυνάμεων, στην περιοχή του Αμάν ομάδες Παλαιστίνιων, άρχισαν να οργανώνουν συγκεντρώσεις και ομαδικές διαδηλώσεις εναντίον του βασιλιά Χουσεΐν, υποστηρίζοντας ότι έμεινε αμέτοχος, αρνούμενος να στείλει επιπλέον ενισχύσεις στο χωριό Σαμού. Γίνεται έτσι αντιληπτό, ότι ο βασιλιάς Χουσεΐν βρισκόταν αντιμέτωπος με μια πληθώρα αρνητικών κριτικών και στάσεων, τόσο από τους ιορδανούς υπηκόους του, όσο και από τους παλαιστίνιους και λοιπούς αραβικούς γείτονες, για το βάρος της ευθύνης και τις απώλειες της επίθεσης. Από την άλλη πλευρά ο ίδιος, θεωρούσε δεδομένη την έναρξη του πολέμου και το στόχο του Ισραήλ να κατακτήσει την Δυτική όχθη συμπαρασύροντας παράλληλα και τις υπόλοιπες αραβικές χώρες στη δίνη του πολέμου. Συνεπώς ο Χουσεΐν δεν μπορούσε να αλλάξει τον προκαθορισμένο κατ' αυτόν στόχο της ισραηλινής επέκτασης, είτε η Ιορδανία θα συμμετείχε στον πόλεμο, είτε θα παρέμενε αμέτοχη και αποκομμένη από τις εξελίξεις και τις επιπτώσεις του (Bassel, 1996).

2.3 Ο ΑΡΑΒΙΚΟΣ ΕΘΝΙΚΙΣΜΟΣ

Οι αραβικές εθνικιστικές ιδέες άρχισαν να συσπειρώνονται κατά τα τέλη του 19ου αιώνα, την περίοδο πτώση δηλαδή, της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η

γέννηση του αραβικού εθνικιστικού κινήματος συμπίπτει με τις προσπάθειες εκσυγχρονισμού της κυρίαρχης δυναστείας, να ανταποκριθεί σε αιτήματα ουσιαστικής μεταρρύθμισης, αποβάλλοντας τα κατάλοιπα της Οθωμανικής ελίτ, συμβαδίζοντας έτσι με την πρόοδο και τα δεδομένα της Δύσης (είτε πρόκειται για πνευματική, πολιτική, είτε για στρατιωτική ή οικονομική πρόοδο). Αυτές οι φιλελεύθερες μεταρρυθμίσεις μάλιστα, συνοδεύτηκαν και με την αποστολή Οθωμανών φοιτητών στη Δύση για να λάβουν τριτοβάθμια εκπαίδευση και να φέρουν πίσω τις πρόσφατες εξελίξεις και ιδέες που διδάχθηκαν (Sayı, 2019). Τα περισσότερα από τα αραβικά εδάφη ήταν υπό την κυριαρχία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας από τον 16ο αιώνα. Σε σύγκριση με τις άλλες περιοχές της αυτοκρατορίας που υφίσταντο μια σχετικά μικρότερη επιρροή, άλλες χώρες, όπως η Αίγυπτος, βρίσκονταν υπό τον άμεσο έλεγχο της οθωμανικής κυριαρχικής δυναστείας, λόγω της στρατηγικής τους σημασίας, μιας και συνέδεε την Οθωμανική Αυτοκρατορία με την Ιερουσαλήμ και τους Αγίους Τόπους, όπως και με την προστασία των κεντρικών πόλεων του ισλαμικού κόσμου (Βαγδάτη, Δαμασκός και Κάιρο).

Από πολιτική άποψη, η σχέση μεταξύ της οθωμανικής κυριαρχικής δυναστείας και του αραβικού κόσμου βασίστηκε σε μια σιωπηρή συμμαχία μεταξύ των δύο. Πολλοί Άραβες Σουνίτες Μουσουλμάνοι, διορίστηκαν σε σημαντικές θέσεις στην τοπική οθωμανική διοίκηση και θεωρήθηκαν ιδιαίτερα από τους Οθωμανούς ισχυρά μέλη στην οθωμανική κρατική μηχανή. Το ζήτημα της ταυτότητας δεν δημιούργησε ποτέ μεγάλη ένταση μεταξύ των αραβικών κρατών, καθώς η Οθωμανική Αυτοκρατορία έδινε την αίσθηση ότι κυριαρχεί στα υποκείμενα κράτη της, με βάση την πίστη στην κυρίαρχη δυναστεία, και όχι στη βάση μιας κοινής εθνικής ταυτότητας που βασίζεται σε εθνικά, γλωσσικά ή πολιτιστικά στοιχεία. Έτσι, κατά τα τέλη του 19ου αιώνα, η έννοια του έθνους που αντιστοιχεί σε μια ξεχωριστή πολιτιστική-πολιτική κοινότητα ανθρώπων, άρχισε να εμφανίζεται ως μια εξέχουσα ιδεολογία μεταξύ των αραβικών πολιτών και της ευρύτερης θρησκευτικής κοινότητας των Μουσουλμάνων, κυριαρχώντας σταδιακά στην αραβική συνείδηση (Shulman, 2008).

Οι δυτικές ιδέες που προωθούσαν την έννοια του έθνους-κράτους και του επαναπροσδιορισμού της έννοιας του, βασίζονταν κυρίως σε εθνοτικούς, γλωσσικούς και πολιτιστικούς όρους, όχι στη βάση της θρησκευτικής συνείδησης.

Η εξάπλωση των εθνικιστικών κινημάτων των σλαβικών πληθυσμών στα εδάφη των Βαλκανίων, που ολοκληρώθηκε με την πλήρη εκδίωξη των Οθωμανών από τα Βαλκάνια μέχρι το τέλος του 1912, επηρέασε σε μεγάλο βαθμό τη σκέψη των μορφωμένων αστικών ελίτ που ζούσαν σε μεγάλες πόλεις όπως, τη Βαγδάτη και τη Δαμασκό (Shulman, 2008). Επιπλέον, τα διατάγματα που ψηφίστηκαν το 1839 και το 1856 επιδίωκαν να εισαγάγουν την εκκοσμίκευση σε πολλά μέτωπα και να καταργήσουν τη σημαντική διαφορά βάσει της θρησκείας. Με την καθιέρωση της ιθαγένειας που βασίζεται στο έθνος, αντί της θρησκευτικής τοποθέτησης-πεποίθησης, οι νέες μεταρρυθμίσεις εξάλειψαν τον ενιαίο κοινό δεσμό μεταξύ των Σουιτών Αράβων και των Οθωμανών, ανοίγοντας το δρόμο προς αυτόν.

Η Επανάσταση των Νεότουρκων του 1908 ήταν μια κρίσιμη στιγμή στην ιστορία του αραβικού εθνικισμού. Πράγματι, οι Άραβες υποστήριξαν αρχικά το κίνημα των Νεότουρκων και την ανακήρυξη του συντάγματος του 1908 με την πεποίθηση, ότι το νέο σύνταγμα θα προωθούσε τον εκσυγχρονισμό της αυτοκρατορίας. Ωστόσο, λίγες μόνο εβδομάδες μετά τη διακήρυξή του, έγινε προφανές ότι το νέο καθεστώς προσπαθούσε να μετατρέψει την επανάσταση προς όφελός τους. Η επανάσταση του *Young Turk* σύντομα μετατράπηκε σε ένα κίνημα καθαρά τουρκικού εθνικισμού που επεδίωκε την κυριαρχία σε όλες τις πτυχές της πολιτικής και πολιτιστικής ζωής. Αυτός ο συγκεκριμένος τουρκικός εθνικισμός απαίτησε την ένωση όλων των Τούρκων υπηκόων στην αυτοκρατορία (Sayi, 2019).

Το κίνημα των Νεότουρκων στράφηκε σε μια κοσμική ιδεολογία η οποία ήταν στην ουσία αντί-ισλαμική, αφού παρότρυνε τους Τούρκους να επιστρέψουν στις ρίζες τους προτού υιοθετήσουν το Ισλάμ. Το Παντουρανικό δόγμα που υιοθετήθηκε από τους Νεότουρκους προέβαλλε την τουρκική υπηκοότητα έναντι των άλλων εθνοτικών ομάδων και υπονόμει τα παραδοσιακά προνόμια που απολάμβαναν προηγουμένως οι μουσουλμανικές κοινότητες της αυτοκρατορίας. Επιπλέον, αυτό το δόγμα ήταν ακριβώς το αντίστροφο του Οθωμανισμού που υποστήριζε την ενότητα μεταξύ διαφορετικών εθνοτικών ομάδων κάτω από ένα έθνος, βάσει της ισότητας. Μια ακόμη αντίδραση, αποτελούσε η υιοθέτηση μιας πολιτικής συγκεντρωτισμού από την Επιτροπή Ένωσης και Προόδου (CUP), το αρχικό πολιτικό κόμμα των Νεότουρκων. Ενώ η ποικιλομορφία των εθνοτικών ομάδων μέσα στην αυτοκρατορία απαιτούσε μια αποκεντρωμένη μορφή διακυβέρνησης και περισσότερη αυτονομία σε πολιτικά και πολιτιστικά ζητήματα, το CUP προσπάθησε

να καταλάβει την κεντρική γραφειοκρατία για να εδραιώσει την ενότητα της αυτοκρατορίας. Τελικά, αυτές οι απόπειρες αντιστράφηκαν και όντως άνοιξαν το δρόμο για τη διάλυση της αυτοκρατορίας. Η προσπάθεια του CUP να ενώσει διαφορετικές εθνικές ομάδες σε μια πολιτική ενότητα επιβάλλοντας την τουρκική γλώσσα και τον πολιτισμό, και τη μετατόπιση της ιδεολογικής βάσης της αυτοκρατορίας από τον ισλαμισμό στον τουρκικό εθνικισμό, είχε σαν αποτέλεσμα την ανάδειξη της αραβικής ταυτότητας και των πολιτιστικών φιλοδοξιών της (Mutawī, 1987).

Η χειρότερη συνέπεια από το Κίνημα των Νεότουρκων, ήταν η απαγόρευση των κοινωνιών που ιδρύθηκαν από τις μη τουρκικές φυλετικές ομάδες, μεταξύ των οποίων η αραβική-οθωμανική αδελφότητα είχε σημαντικό ρόλο στην οικοδόμηση ισχυρών δεσμών μεταξύ των Αράβων και των Τούρκων. Ενώ ο Νόμος περί Κοινωνιών του 1909 απαγόρευσε την ίδρυση πολιτικών κοινωνιών με βάση τον εθνικισμό ή την εμπλοκή των ονομάτων των εθνοτικών ομάδων, οι Νεότουρκοι ακολουθούσαν ανοιχτά τις πολιτικές της Τουρκίας. Σε αυτό το πλαίσιο, ο αραβικός εθνικισμός γεννήθηκε τόσο ως αντίδραση, όσο και υπό την επήρεια της παν-τουρκικής εθνικιστικής ατζέντας του CUP. Από τη μία πλευρά, οι πολιτικές τουρκοποίησης του CUP και η κοσμική του ατζέντα οδήγησαν στην αποξένωση των Αράβων πυροδοτώντας αναταραχή μεταξύ των φυλών των αραβικών εδαφών που καταδίκασαν σοβαρά το CUP και τις πολιτικές του, ως αντί-ισλαμικές. Από την άλλη πλευρά, η εθνικιστική ατζέντα του CUP αύξησε επίσης την ευαισθητοποίηση των μορφωμένων κοσμικών Αράβων που είχαν λάβει εκπαίδευση δυτικού τύπου στα νέα σχολεία, που είχε ιδρύσει η Αυτοκρατορία μετά την έναρξη ισχύος του Tanzimat (Μεταρρυθμίσεις) τον 19ο αιώνα. Οι δυτικές ιδέες όπως το έθνος, η ελευθερία και η ισότητα, που ήταν τα βασικά δόγματα της Γαλλικής Επανάστασης, άρχισαν να εισχωρούν στην αυτοκρατορία με την επιστροφή εκείνων των μαθητών που στάλθηκαν για να λάβουν την τριτοβάθμια εκπαίδευση στη Δύση. Το πιο ανησυχητικό σημείο για τους Άραβες, είναι όταν συνειδητοποίησαν ότι κάτω από τον κανόνα των Νεότουρκων, θα έπρεπε να παραιτηθούν (Jeanne, Hey. 2003).

Μετά την αποχώρησή των Οθωμανών όλα τα αραβικά κράτη, εκτός από τη Σαουδική Αραβία και τη Βόρεια Υεμένη, βρέθηκαν υπό άμεσο ή έμμεσο ευρωπαϊκό έλεγχο. Μεταξύ της δεκαετίας του 1920 και του 1950, τρία κράτη της Μέσης Ανατολής, το Ιράκ, η Συρία και η Αίγυπτος κυβερνήθηκαν από έναν κοινοβουλευτικό

τύπο διακυβέρνησης που εγκρίθηκε από τις αραβικές ελίτ της εποχής. Θεωρούσαν τον κοινοβουλευτικό συνταγματισμό ως μια προοδευτική πολιτική μορφή που έρχεται σε πλήρη αντίθεση με το μη φιλελεύθερο σύστημα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, υπό τον Abdul Hamid ή τη στρατιωτική δικτατορία των Νεότουρκων κατά τη διάρκεια του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου. Ωστόσο, παρά τη συμπαράστασή της προς τη Δύση και την αποδοχή του συνταγματισμού, η κυρίαρχη ελίτ έδωσε προτεραιότητα στον αγώνα για ανεξαρτησία που θεωρούνταν ως ο μόνος δρόμος για την επίτευξη προόδου στις αραβικές κοινωνίες. Παρά τις αρχικές προσδοκίες, κάτω από την αποικιακή κυριαρχία, τα αραβικά κράτη δεν πέτυχαν τη μακρόχρονη πρόοδο, την ευημερία και τη σταθερότητα. Πράγματι, οι μεγάλες μάζες των αγροτών, οι φτωχοί αστικοί πληθυσμοί και οι κατώτερες μεσαίες τάξεις δεν ένιωσαν το θετικό αντίκτυπο από αυτό το νέο σύστημα. Επίσης, σύντομα κατέστη σαφές ότι το νέο συνταγματικό σύστημα ήταν ευάλωτο στις ολιγαρχικές και αυταρχικές τάσεις. Με άλλα λόγια, ένα φιλελεύθερο σύνταγμα υπήρχε στη μορφή-υλικά/έμπρακτα, αλλά όχι στην ουσία³.

Με την άνοδο των ριζοσπαστικών καθεστώτων στην εξουσία, ο αραβικός εθνικισμός πήρε μια νέα μορφή. Στο πρώτο μισό του 20ού αιώνα, ο αραβικός εθνικισμός ασχολήθηκε περισσότερο με τον πολιτιστικό και κοινωνικό τομέα, ωστόσο η πολιτική του διάσταση δεν αναδύθηκε ως πλήρως αναπτυγμένη ιδεολογία. Ο αραβικός εθνικισμός ως πολιτικό κίνημα ήταν αρχικά αντιδραστικός. Προέκυψε ως αντίδραση στον τουρκικό εθνικισμό και τις παν-τουρκικές πολιτικές της CUP⁴, και αργότερα ως αντίδραση στην ευρωπαϊκή αποικιακή κυριαρχία επί των αραβικών εδαφών. Παρ' όλα αυτά, με την επί μακρόν επιθυμητή ανεξαρτησία, ο αραβικός εθνικισμός αγωνίστηκε να πάρει μια προληπτική στάση στον πολιτικό τομέα. Για να επιτευχθεί αυτό, οι Άραβες εθνικιστές έπρεπε να πετάξουν το κενό στις ιδεολογικές πτυχές του αραβικού εθνικισμού, καθώς η έννοια του αραβικού εθνικισμού ήταν κάπως ασαφής και ανοιχτή σε ερμηνεία τότε. Ωστόσο, όταν

³ Tarih-Dergisi, Sayı. (2019). From the free officer's coup to the Arab-Israeli war of 1967: The rise and demise of the radicalization trend in the middle east. İstanbul. Pp :169-194.

⁴ Committee of Union and Progress: Κόμμα της Ένωσης και της Προόδου. Βασικός πολιτικός στόχος του κόμματος ήταν η επιστροφή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στην προηγούμενη θέση της στον κόσμο, δηλαδή σαν υπέρ-δύναμη.

ριζοσπαστικά καθεστώτα ανέλαβαν την εξουσία στα χέρια τους, ο αραβικός εθνικισμός έγινε ζωτικό στοιχείο του πολιτικού λόγου και της χάραξης πολιτικής στον πολιτιστικό, πολιτικό και οικονομικό τομέα. Σε αυτήν τη νέα εποχή, ο αραβικός εθνικισμός έλαβε μια νέα διάσταση με τις επικουρικές ιδεολογίες που τον συνόδευαν και την αυξημένη πολιτικοποίηση της εποχής του Ψυχρού Πολέμου (Mutawi, 1987).

▪ **Η άνοδος των ριζοσπαστικών καθεστώτων και του αραβικού εθνικισμού**

Ένα έθνος διαφέρει από μια εθνοτική ομάδα, με την έννοια ότι το πρώτο περιλαμβάνει τη φιλοδοξία για επίτευξη πολιτικής κυριαρχίας σε μια συγκεκριμένη περιοχή. Κάνοντας την προβολή στον αραβικό κόσμο, ποικίλοι πολιτιστικοί, θρησκευτικοί και συναισθηματικοί δεσμοί που συνδέουν τους αραβικούς πολίτες μεταξύ τους ενώνοντας του υπό το ενιαίο πρίσμα του «αραβισμού» και της έντονης επιθυμίας να σχηματιστεί μια πολιτική κυριαρχία σε μια καθορισμένη περιοχή, ως επέκταση του αραβικού εθνικισμού. Σε γενικές γραμμές, ο αραβικός εθνικισμός θα μπορούσε να γίνει κατανοητός ως μια ιδεολογία της οποίας η κεντρική προϋπόθεση ήταν, ότι οι Άραβες ήταν ένα μόνο έθνος, δεδομένου ότι ήταν στενά συνδεδεμένοι μέσω μιας διακριτής κουλτούρας, γλώσσας, ιστορίας και θρησκείας, αλλά διαχωρίστηκαν λόγω της μακράς ιστορίας της διαίρεσης και κυριαρχίας από εξωτερικές δυνάμεις. Από την άλλη πλευρά, ο παναραβισμός είναι ένα πολιτικό δόγμα που οραματίζεται την αραβική πολιτική ενότητα, με άλλα λόγια, την ενότητα όλων των Αράβων σε ένα ενιαίο κράτος. Εμφανίζεται μια επαναλαμβανόμενη αλληλοεπικάλυψη μεταξύ του αραβικού εθνικισμού και του παναραβισμού, καθώς η επιθυμία για πολιτική ενότητα αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο των σκέψεων και του πολιτικού λόγου των ίδιων των Αράβων εθνικιστών. Ο πρωταρχικός πολιτικός στόχος των Αράβων εθνικιστών ήταν να θέσει τέρμα στον ιμπεριαλισμό και τις δυτικές ιδέες που εισήλθαν στον αραβικό κόσμο και να φέρει τον παλιό μεγαλοπρεπή αραβικό πολιτισμό στην περιοχή (Ρούσσος, 2007).

Τα νέα καθεστώτα του Λεβάντε απέκτησαν την πολιτική νομιμότητα με βάση την αποστολή τους να απελευθερώσουν τους Άραβες από τις αλυσίδες του ιμπεριαλισμού και να επιτύχουν ενότητα κάτω από μια πολιτική οντότητα. Σύμφωνα με πολλούς Άραβες εθνικιστές, η έλλειψη ενότητας έφερε την ταπεινωτική ήττα στον

πόλεμο του 1948- 1949 κατά της Παλαιστίνης. Οι Άραβες σχηματίζουν ένα έθνος. Αυτό το έθνος έχει το φυσικό δικαίωμα να ζει σε ένα μόνο κράτος. Ως εκ τούτου, η αραβική πατρίδα αποτελεί αδιαίρετη πολιτική και οικονομική ενότητα. Καμία αραβική χώρα δεν μπορεί να ζήσει ξεχωριστά από τις άλλες, όπως υποστήριζαν αρκετοί εκπρόσωποι του. Ως εκ τούτου, αν και εννοιολογικά ο αραβικός εθνικισμός και ο παν-αραβισμός φαίνεται να διαφέρουν, είναι τόσο στενά συνδεδεμένοι που η κληρονομιά τους δεν θα επιβιώσει χωρίς το ένα το άλλο. Από την ίδρυσή του, ο αραβικός εθνικισμός ήταν ένα πολιτικό σχέδιο που γεννήθηκε ως αντίδραση στην αποικιοκρατία και στον δυτικό ιμπεριαλισμό. Ο εθνικισμός στη Μέση Ανατολή ήταν αναπόσπαστο συστατικό ενός ευρύτερου κινήματος που προέκυψε από την ξαφνική πολιτική αφύπνιση της Ανατολής, καθώς αγωνίστηκε να απελευθερωθεί από τα δεσμά της αποικιοκρατίας. Για τους Άραβες εθνικιστές, ήταν ο ιμπεριαλισμός που επανεμφανίστηκε ως αποικιοκρατία που χώρισε τον Αραβικό κόσμο σε πολλές τεχνητές πολιτικές οντότητες και τους εμπόδισε να επιτύχουν το σκοπό τους, αυτόν της ένωσης τους. Ο παναραβισμός ήταν απαραίτητος για να φέρει πίσω το λαμπρό παρελθόν αιώνων των Αράβων και να αμφισβητήσει τους ξένους αυτοκρατορικούς ηγέτες. Η Αίγυπτος ήταν πρόθυμη να υιοθετήσει μια παναραβική στάση καθώς είχε δει τα πλεονεκτήματα του παναραβισμού στον αγώνα της να απελευθερωθεί από τη βρετανική αποικιακή κυριαρχία. Εκτός αυτού, για να δοθεί η δυνατότητα στα αραβικά έθνη να αναλάβουν έναν πιο συντονισμένο και προληπτικό ρόλο στην περιφερειακή και παγκόσμια πολιτική, καθιερώθηκε η Ένωση Αραβικών κρατών (Βατικιώτης, 2000).

Ήταν μια συγχώνευση του σοσιαλισμού και του παναραβισμού και διέφερε από την κυρίαρχη σοσιαλιστική σκέψη με τις βασικές αρχές του που συνίστανται στο τριαδικό σύνθημα του κόμματος Baath «Ενότητα, ελευθερία, σοσιαλισμός» και το σύνθημά «Ένα αραβικό έθνος με μια αθάνατη αποστολή» όπως εμφανίστηκε το κόμμα σε δημοσιεύσεις του τύπου και εφημερίδες. Οι τρεις πυλώνες του αραβικού σοσιαλιστικού κόμματος Baath (Ανάσταση) ήταν ο αραβικός εθνικισμός, η ελευθερία από την αυτοκρατορική κυριαρχία και η δημιουργία ενός ενιαίου αραβικού κράτους. Οι Baathists υιοθέτησαν τον σοσιαλισμό ως εργαλείο για την παροχή κοινωνικής δικαιοσύνης στους φτωχούς και τους κοινωνικά περιθωριοποιημένους. Ο αραβικός σοσιαλισμός δεν ήταν ο ίδιος ένας στόχος, αλλά ένα ουσιαστικό μέσο για να εξασφαλίσει στην κοινωνία το υψηλότερο επίπεδο παραγωγής, προωθώντας

παράλληλα το υψηλότερο επίπεδο συνεργασίας και αλληλεγγύης μεταξύ των πολιτών. Από την άλλη πλευρά, ο αραβικός σοσιαλισμός διαφέρει από την επικρατούσα σοσιαλιστική σκέψη που υιοθετήθηκε από τις δυτικές σοσιαλιστικές και μαρξιστικές φιλοσοφίες με δύο τρόπους (Βατικιώτης, 2000).

Ο αραβικός σοσιαλισμός, όπως και ο αραβικός εθνικισμός, ήταν μια αντίδραση στα οικονομικά θεμέλια του καπιταλισμού που θεωρείται ως εργαλείο εκμετάλλευσης των πηγών πλούτου της Μέσης Ανατολής και αλλού. Όπως εκδηλώνεται στον Nasserism και τον Baathism, οι κρατικές ιδεολογίες της Αιγύπτου (1952-1970), του Ιράκ και της Συρίας από τη δεκαετία του 1960 έως τα μέσα της δεκαετίας του 1980 αντίστοιχα, η μορφωμένη μεσαία τάξη και η άρχουσα ελίτ συμφώνησαν στις πιο επείγουσες ανάγκες των χωρών τους που ήταν η ανεξαρτησία στο πολιτικό μέτωπο και η οικονομική ανάπτυξη και εκσυγχρονισμός στο οικονομικό μέτωπο. Κατά την αραβική σοσιαλιστική άποψη, το κράτος ήταν ένα φυσικό μέσο για την πραγματοποίηση, τόσο της οικονομικής ανάπτυξης, όσο και του εκσυγχρονισμού που επρόκειτο να επιτευχθεί με μια αυστηρά κεντρικά σχεδιασμένη οικονομία και εθνικοποίηση μεγάλης κλίμακας των πλουτοπαραγωγικών πηγών για να εξασφαλιστεί η κατανομή των πόρων της χώρας για τους πολίτες της. Για το σκοπό αυτό, οι τραπεζικές και ασφαλιστικές εταιρίες, οι μεγάλες βιομηχανίες καθώς και οι ιδιωτικές ξένες εταιρείες και επιχειρήσεις ανήκουν σε εθνικούς παράγοντες και μετέπειτα διευρύνονται για την παροχή ευρύτερων και δημόσιων κρατικών, κοινωνικών, υγειονομικών, εκπαιδευτικών και κοινωνικών υπηρεσιών. Το μοντέλο αυτής της σοσιαλιστικής οικονομικής ανάπτυξης αναμενόταν να θεραπεύσει τις μακροχρόνιες πληγές των μαζών, ιδιαίτερα τα χαμηλότερα στρώματα της κοινωνίας.

Κατά συνέπεια, τα έτη μεταξύ του 1952 και του 1970 σημειώθηκε μια ριζική μεταμόρφωση από μια παραδοσιακή φεουδαρχική κοινωνία σε μια προοδευτική σοσιαλιστική κοινωνία στα κράτη της Αιγύπτου, της Συρίας και του Ιράκ. Το κίνητρο για την αραβική πολιτική ενότητα, η επιδίωξη της αραβικής αλληλεγγύης και μια πιο δίκαιη κατανομή πόρων σηματοδότησαν μια ξεχωριστή εποχή στην οποία για πρώτη φορά στην αραβική σύγχρονη ιστορία, επικρατούσε η ιδεολογία στην πολιτική⁵. Παρ'όλα αυτά, αν και ο αραβικός εθνικισμός έφτασε στην ιδεολογική του

⁵ Tarih-Dergisi, Sayı. (2019). From the free officer's coup to the Arab-Israeli war of 1967: The rise and demise of the radicalization trend in the middle east. İstanbul. Pp: 169-194.

ωριμότητα από τη δεκαετία του 1950 και μετά, η αποφασιστική στιγμή για την άνοδο του αραβικού εθνικισμού επήλθε μετά από μια σειρά περιφερειακών εξελίξεων που διαμόρφωσαν την πορεία του αραβικού εθνικιστικού κινήματος και του μέλλοντος του. Ενώ οι εγχώριες πολιτικές και ο πολιτικός λόγος αποτέλεσαν τη βάση για την άνοδο του αραβικού εθνικισμού, ήταν ένα σύνολο ιστορικών γεγονότων που είχαν εκτεταμένες επιπτώσεις και προκάλεσαν μαζική ροπή μεταξύ των Αράβων διανοουμένων και της πολιτικής ελίτ, για πολιτική ενότητα κατά τη διάρκεια της ακμής του Αραβισμού υπό τον Νάσερ. Για το σκοπό αυτό, η ακόλουθη ενότητα διερευνά τις βασικές πολιτικές εξελίξεις που έδωσαν ώθηση στο αραβικό εθνικιστικό κίνημα και την τάση ριζοσπαστικοποίησης στην περιοχή (Βατικιώτης, 2000).

▪ **Βασικές Πολιτικές εξελίξεις πίσω από την Τάση της Ριζοσπαστικοποίησης**

Οι ιδεολογικοί παράγοντες που έκαναν το έδαφος γόνιμο για μια ριζική αλλαγή στην αραβική κοινωνία ήταν σε θέση να πυροδοτήσουν μια ένδοξη στιγμή για τον αραβικό εθνικισμό λόγω κάποιων πολιτικών εξελίξεων που δικαιολογούσαν την κληρονομιά των ριζοσπαστικών καθεστώτων και κινητοποίησαν τη λαϊκή υποστήριξη γύρω τους. Στην μετα-αποικιακή περίοδο, μια ομάδα σύριων διανοουμένων υποστήριξε ότι οι διαφορές μεταξύ των Αράβων ήταν στην πραγματικότητα ασήμαντες και τυχαίες και θα ξεθωριάσουν με την αφύπνιση της αραβικής συνείδησης και της αραβικής πολιτικής ενότητας ως απάντηση στον κατακερματισμό και το αδιέξοδο στα πολιτικά συστήματα. Αν και το κόμμα Baath στη Συρία απολάμβανε μεγάλη ιδεολογική δύναμη, ήταν το ιστορικό πλαίσιο και συγκεκριμένα γεγονότα που έφεραν την πολιτική νίκη στους Άραβες εθνικιστές στην Αίγυπτο υπό τον Νάσερ, και ο ριζοσπαστικός αραβικός εθνικισμός έζησε την ακμή του κατά τη διάρκεια αυτής της εποχής (Bailey & Jordan, 1984).

Κατά το δεύτερο μισό του 20ού αιώνα, το κόμμα Baath έπαιξε κρίσιμο ρόλο στην ιδεολογική κινητοποίηση των μαζών σε ολόκληρη την περιοχή, και εξαπλώνεται από τις πηγές του, το Ιράκ και τη Συρία. Μετά το πραξικόπημα του Husni Zaim το 1949 στη Συρία, ο στρατός έγινε η κυρίαρχη πολιτική δύναμη στη χώρα, η οποία κράτησε μέχρι σήμερα. Ο άλλος σημαντικός παράγοντας ήταν οι γαλλικές πολιτικές διαίρεσης και διακυβέρνησης που προωθούσαν την ταυτοποίηση

με περιφερειακές, σεχταριστικές ή εθνοτικές κοινότητες αντί της πίστης στην εθνική ταυτότητα της Συρίας. Ακόμη και όταν διορίστηκαν σε θέσεις σε εθνικούς θεσμούς, όπως οι ένοπλες δυνάμεις, η κοινοτική τους ταυτότητα έπαιξε σημαντικότερο ρόλο. Σε αντίθεση με την Αίγυπτο, σε αυτές τις χώρες, κανένας στρατιωτικός δεν μπορούσε να κερδίσει την πίστη και την υποστήριξη ολόκληρου του στρατού, γεγονός που τον κατέστησε ευάλωτο σε διαδοχικές προσπάθειες πραξικοπήματος. Στα τέλη του 1957, έχοντας επίγνωση της έλλειψης της δύναμης τους να βρίσκονται στη θέση της ισχύος και υποψιασμένοι παράλληλα, ότι το συνεχιζόμενο χάος τελικά θα οδηγούσε στην κατάληψη της εξουσίας από τους κομμουνιστές, που κέρδισαν σημαντική δύναμη, οι ηγέτες της Συρίας του Baath έφτασαν πρότειναν στον Νάσερ μια ένωση μεταξύ Συρίας και Αιγύπτου (Bailey & Jordan, 1984).

Στη Συρία και το Ιράκ, η πρόκληση, για το καθεστώς Baath, έγκειται στη δημιουργία μιας ζωντανής και κοσμικής ιδεολογίας που θα μπορούσε να ξεπεράσει εθνικές και σεχταριστικές γραμμές. Αυτό οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι αυτές οι κοινωνίες ήταν πολύ διαιρεμένες στα εθνικά, θρησκευτικά και οικονομικά τους συμφέροντα. Ένα σημαντικό εμπόδιο που αντιμετωπίζει η Συρία και το Ιράκ, ήταν η αναντιστοιχία μεταξύ κράτους και ταυτότητας από την τυχαία οριοθέτηση των συνόρων υπό τον ιμπεριαλισμό. Τα τεχνητά όρια που δημιουργήθηκαν κατά την αποικιακή περίοδο δημιούργησαν δυσαρέσκεια λόγω του αναγκαστικού κατακερματισμού εντός μιας περιοχής και της ασυμβατότητας μεταξύ των κοινοτήτων και μιας περιοχής. Κατά συνέπεια, ο σχηματισμός ισχυρών υπερκρατικών ταυτοτήτων εξασθένησε την ταυτοποίηση με το εθνικό κράτος. Ωστόσο, αυτά τα υπερκρατικά κινήματα είχαν τη δυνατότητα να επιδεινώσουν την ακεραιότητα του κράτους, το οποίο με τη σειρά του οδήγησε την ελίτ προς αυταρχικές λύσεις. Ως απάντηση, το καθεστώς Baath ενίσχυσε τη νομιμότητα του μέσω του θριάμβου της αραβικής ταυτότητας με μια σοσιαλιστική άποψη για τον ιμπεριαλισμό χρησιμοποιώντας αυταρχικά εργαλεία και τακτικές, προκειμένου να καταστείλει άλλες πτυχές της ταυτότητας που υποτίθεται ότι ήταν διχαστικές όπως η εθνικότητα. (Bailey & Jordan, 1984).

Ο Νάσερ επέβαλε ένα μονοκομματικό στρατιωτικό καθεστώς που λειτούργησε με μεγάλη συνέπεια στην Αίγυπτο. Το στρατιωτικό και πολιτικό προσωπικό της Συρίας αντικαταστάθηκε από Αιγύπτιους ομολόγους του σε σημαντικές θέσεις, και οι Σύριοι πολιτικοί αναγκάστηκαν να μετακινηθούν στο Κάιρο,

από όπου ασκούσαν μικρή επιρροή στα πολιτικά ζητήματα που αφορούν την πατρίδα τους. Η ένωση της Συρίας με την Αίγυπτο, στην πράξη, σήμαινε την αποχώρηση των Baathists από την πολιτική. Ο Νάσερ απαίτησε τη διάλυση όλων των πολιτικών κομμάτων στη Συρία, υπονομεύοντας τη συριακή πολιτική ζωή και επέβαλε ένα έντονα συγκεντρωτικό οικονομικό και πολιτικό σύστημα στην ασθενέστερη Συρία, εθνικοποίησε όλες τις τράπεζες, τις επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας και τις ασφαλιστικές εταιρείες. Καθεμία από αυτές τις πολιτικές, είχε βάλει στο στόχαστρο τις Ένοπλες Δυνάμεις της Συρίας, τους επιχειρηματικούς κύκλους και τη συριακή αστική τάξη. Τελικά, η αυξανόμενη αναταραχή μέσα στις στρατιωτικές μονάδες οδήγησε σε πραξικόπημα που διεξήχθη από μια ομάδα αξιωματικών το 1961 και η Συρία κήρυξε την απόσπασή της από το UAR⁶. Η αποτυχία του UAR είχε ευρείες πολιτικές επιπτώσεις. Αρχικά, απέδειξε την αποτυχία της ενοποίησης του αραβικού κόσμου, και επομένως, σε ευρύτερους όρους, σήμαινε την παρακμή του παναραβικού κινήματος. Από αυτό το επεισόδιο και μετά, πολλοί Άραβες πολιτικοί και διανοούμενοι άρχισαν να προσανατολίζονται τις πολιτικές τους προς τον κρατισμό, την κυριαρχία και την εδαφική ασφάλεια και υιοθέτησαν μια εκδοχή του αραβικού εθνικισμού που συμμορφώνεται με την κυριαρχία και την εδαφική τους ταυτότητα. Επιπλέον, η διάλυση της πρώτης παναραβικής πρωτοβουλίας σε λιγότερο από τρία χρόνια ήταν ένα μεγάλο πλήγμα για τη δημοτικότητα του Nasser και της αραβικής εθνικιστικής ρητορικής του. Αυτή η περίσταση υπογράμμισε την παρακμή του ρόλου της Αιγύπτου ως Παν-Αραβικού ηγέτη (Κολιόπουλος, 2010).

Εν συντομία, από το 1955 έως το 1961 ο αραβικός εθνικισμός και ο Παν-αραβισμός κέρδισαν δυναμική χάρη σε μια σειρά πολιτικών εξελίξεων που επέτρεψαν στα επαναστατικά καθεστώτα να έρθουν σε αντίθεση με τη Δύση. Με την πρόσκληση του Νάσερ στη συμμαχία του Συμφώνου της Βαγδάτης, τη Συμφωνία μεταξύ Σοβιετικών και Αιγυπτιακών Ενόπλων Δυνάμεων και την εθνικοποίηση του καναλιού του Σουέζ, η φήμη του Νάσερ ξεπέρασε την Αίγυπτο ως χαρισματικός παναραβικός ηγέτης που πολέμησε ενάντια στις αυτοκρατορικές δυνάμεις και τους υπεράσπισε σε πολλές περιπτώσεις.

⁶ Ηνωμένη Αραβική Δημοκρατία.

Ο ριζοσπαστικός αραβικός εθνικισμός κυριάρχησε στον πολιτικό λόγο και στην ευρύτερη πολιτική κινητοποίηση σε ολόκληρη την περιοχή. Παρ'όλα αυτά, η άνοδος αυτών των επαναστατικών καθεστώτων και των παναραβικών φιλοδοξιών τους, μειώθηκε από την δράση του UAR, ενώ η διάλυση της πρώτης αραβικής πολιτικής ενότητας, σε ένα μάλλον σύντομο χρονικό διάστημα, ήταν ένα τεράστιο πλήγμα για το όνειρο της παναραβικής ενότητας. Αυτό το γεγονός ακολουθήθηκε από ένα ακόμη πιο θανατηφόρο πλήγμα, όταν ο Νάσερ ηττήθηκε από το Ισραήλ κατά τη διάρκεια του Πολέμου των Έξι Ημερών το 1967. Ο βασικός πυλώνας του αραβικού εθνικισμού, ήταν η δηλωμένη προσήλωση στο στόχο για την αραβική πολιτική νίκη ενάντια στον δυτικό ιμπεριαλισμό και το Ισραήλ, με την παράλληλη κατάρρευση του αραβισμού. Ο εθνικισμός προέκυψε κυρίως μετά από την ήττα των Αράβων τον Ιούνιο του 1967, ο οποίος έθεσε τέλος στη μαζική ένταση που το αραβικό εθνικιστικό κίνημα προκάλεσε και αντίστοιχα, περιόρισε την τάση ριζοσπαστικοποίησης στην περιοχή. Ο αραβο-ισραηλινός πόλεμος του 1967 ήταν ένα σημείο καμπής για την πολιτική της Μέσης Ανατολής γενικά και το μέλλον του αραβικού εθνικιστικού κινήματος ειδικότερα. Για το σκοπό αυτό, η επόμενη ενότητα αναλύει τους παράγοντες που οδήγησαν στον αραβο-ισραηλινό πόλεμο του 1967, πώς ξεδιπλώθηκε η πορεία των γεγονότων κατά τη διάρκεια του πολέμου και οι πολυάριθμες επιπτώσεις της για την αναδιάρθρωση της πολιτικής ατζέντας των μεμονωμένων αραβικών κρατών (Μάζης, 2012).

2.4 ΟΙ ΕΜΠΛΟΚΕΣ, ΟΙ ΕΥΡΥΤΕΡΕΣ ΑΠΩΛΕΙΕΣ ΚΑΙ Η ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ

Η ανάγκη για αραβική πολιτική ενότητα παρουσιάζονταν πιο έντονη από ποτέ κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1960. Η προπαγάνδα των Νασσεριστών στην Αίγυπτο και των Μπααθιστών στη Συρία και το Ιράκ για την αραβική αλληλεγγύη, ενότητα και απελευθέρωση θα γινόταν ουσιαστική μόνο εάν ανελάμβαναν ενεργή και ισχυρή δέσμευση στο Παλαιστινιακό ζήτημα. Ως εκ τούτου, οι φιλοδοξίες για πολιτική και στρατιωτική νίκη εναντίον του Ισραήλ, αποτελούσαν κεντρικές αξίες για τον αραβικό εθνικισμό. Ο αραβικός και ισραηλινός πυλώνας έπαιξαν πολύ βασικό ρόλο στον καθορισμό των σχέσεων των αραβικών κρατών με τα δύο μεγάλα στρατόπεδα του Ψυχρού Πολέμου, τις Ηνωμένες Πολιτείες και τη Σοβιετική Ένωση. Από αυτή την άποψη, ο πόλεμος του Ιουνίου του 1967 ήταν μια

μεγάλη δοκιμασία, τόσο για τη βιωσιμότητα των ριζοσπαστικών καθεστώτων, όσο και για το βαθμό στον οποίο αυτά τα καθεστώτα θα μπορούσαν να βασίζονται στη Σοβιετική Ένωση, υπό την μορφή του συμμάχου κατά την εποχή του Ψυχρού Πολέμου. Το ξέσπασμα του αραβο-ισραηλινού πολέμου του 1967, γνωστού και ως *ο πόλεμος των έξι ημερών*, στηρίζεται κατά κύριο λόγο στην ψευδή έκθεση πληροφοριών του Σοβιετικού Υπουργείου Εξωτερικών που δόθηκε στον Νάσερ (πρόεδρος της Αιγύπτου), αποκαλύπτοντας την δήθεν ύπαρξη της συγκέντρωσης των ισραηλινών στρατευμάτων στα ανατολικά της εδαφικής της επικράτειας. Δύο ημέρες μετά την παραλαβή της αναφοράς, ο Νάσερ απέστειλε το στρατό του στη χερσόνησο του Σινά κλείνοντας τα Στενά του Τηράν. Μετά από αυτό το περιστατικό, ξέσπασε πόλεμος μεταξύ των Αράβων και του Ισραήλ που κορυφώθηκε με μια ταπεινωτική ήττα για τους Άραβες και την ισραηλινή κατάληψη της Δυτικής Όχθης, της Χερσόνησου του Σινά και των υψωμάτων του Γκολάν (Μάζης, 2012).

Ένα γεγονός που συζητήθηκε μεταξύ πολλών Δυτικών και Σοβιετικών μελετητών, είναι κατά πόσο οι Σοβιετικοί σκόπιμα παραπλάνησαν τους Αιγύπτιους ή ακόμα και αν οι ίδιοι οι Σοβιετικοί δεν ανέμεναν την αραβική αντίδραση. Ρώσοι αναλυτές τείνουν να τονίζουν το τελευταίο αναφερόμενοι στη σοβιετική πολιτική της αποτροπής εκείνης της περιόδου. Οι περισσότεροι δυτικοί αναλυτές, από την άλλη πλευρά, ισχυρίστηκαν ότι η Σοβιετική Ένωση στόχευε να πυροδοτήσει μια πολιτική κρίση στη Μέση Ανατολή, αν όχι έναν πόλεμο, και ωστόσο δεν έχει υπάρξει κάποιο από στοιχείο σχετικά με τα κίνητρα των Σοβιετικών. Κατά τη διάρκεια του πολέμου, η Σοβιετική Ένωση δεν ήταν πρόθυμη να παρέμβει, καθώς δεν ήθελε έναν πόλεμο στη Μέση Ανατολή που να έχει τη δυνατότητα να μετατραπεί σε μια άμεση αντιπαράθεση με τις Ηνωμένες Πολιτείες. Αντίθετα, οι Σοβιετικοί χρησιμοποίησαν διπλωματικά μέσα για να προωθήσουν την εκεχειρία μεταξύ των δύο στρατοπέδων και επέλεξαν να συνεργαστούν με τις Ηνωμένες Πολιτείες για πρόωρη εκεχειρία. Η σοβιετική αδράνεια ή έλλειψη βοήθειας, ακόμη και σε προμήθειες έκτακτης ανάγκης, κατά τη διάρκεια του πολέμου οδήγησε σε σοβαρή αραβική δυσαρέσκεια και την επιδείνωση των σχέσεων με τη Σοβιετική Ένωση.

Σύμφωνα και με μια από-κρυπτογραφημένη έκθεση της CIA από το 2007, οι ίδιοι οι Σοβιετικοί περιπλανήθηκαν από τους Ισραηλινούς που διέδωσαν τη φήμη για επικείμενη εισβολή, με την ελπίδα ότι οι Σοβιετικοί θα πείσουν τους Σύριους να σταματήσουν τις προκλητικές ενέργειές τους. Το τηλεγράφημα που στάλθηκε από

τη Μόσχα στο Κάιρο στις 13 Μαΐου 1967 υποστήριζε ότι: Ο Σοβιετικός Υφυπουργός Εξωτερικών Σεμενόφ είχε μεταφέρει στους Αιγύπτιους ότι το Ισραήλ ετοιμάζει επίγεια και αεροπορική επίθεση εναντίον της Συρίας. Παράλληλα, οι Σοβιετικοί είχαν συμβουλευτεί, τόσο την Αίγυπτο, όσο και την Συρία να είναι προετοιμασμένες ώστε να μην έρθουν σε καμία επαφή με το Ισραήλ, δίνοντας του την ευκαιρία και την αφορμή για την εκδήλωση στρατιωτικών επιχειρήσεων. Το μήνυμα ανέφερε επίσης, ότι η Σοβιετική Ένωση είχε ενημερώσει το Συμβουλίου Ασφαλείας προτού το Ισραήλ αναλάβει στρατιωτική δράση εναντίον της Συρίας. Συνεπώς οι Άραβες πήραν τις πληροφορίες, αλλά όχι τη συμβουλή. Σύμφωνα με έκθεση, η Σοβιετική Ένωση ζήτησε ισχυρότερη ενότητα μεταξύ Συρίας και Αιγύπτου, περισσότερα αμυντικά μέτρα και ηρεμία, αντί της πρόκλησης πολέμου. Προφανώς, η Σοβιετική Ένωση δεν μπορούσε να ελέγξει την κλιμάκωση του καταδικασμένου σε πόλεμο κλίματος, καθώς η έκθεση της CIA υποδηλώνει ότι η προτροπή των Σοβιετικών προς τους Άραβες να λάβουν μέτρα αμυντικού χαρακτήρα δεν τους εμπόδισε να ενεργήσουν επιθετικά. Από τα μέσα της δεκαετίας του 1960 και μετά, η εικόνα του Νάσερ ως παναραβικού ηγέτη είχε αρχίσει να υποβαθμίζεται. Ο Νάσερ δεν ήταν πλέον ένας Άραβας ηγέτης που θα μπορούσε να προκαλέσει τη Δύση, να λάβει βοήθεια από τους Σοβιετικούς ή να φέρει την κοινωνική ευημερία στους πολίτες εφαρμόζοντας οικονομικές μεταρρυθμίσεις⁷.

Σε αυτό το σημείο, η κρίση του Σουέζ το 1956 ήταν ιδιαίτερα σημαντική και χρίζει μεγαλύτερης ανάλυσης. Παράλληλα με την ανοδική στρατιωτική πορεία, η κρίση χρησίμευσε ως ένας επιπλέον πολιτικός θρίαμβος για τον Νάσερ, ώστε να καθιερώσει τον ρόλο του ως ηγέτης του αραβικού κόσμου και με τον ίδιο τρόπο, μια ενδεχόμενη νίκη του εναντίον του Ισραήλ θα τον καθιστούσε ως έναν θρυλικό ήρωα στην ευρύτερη αραβική περιοχή (σφραγίζοντας την ταυτότητα του ως ηγέτης στην ιστορία). Η τάση ριζοσπαστικοποίησης που ξεκίνησε με την κρίση του Σουέζ άρχισε να εξαφανίζει τα πρώιμα σημάδια της αραβικής ήττας σε αυτόν τον πόλεμο, τερματίζοντας την ακμή του αραβικού εθνικισμού και την επιθυμία για πολυπόθητη αραβική πολιτική ενότητα. Μετά τον αραβο-ισραηλινό πόλεμο του 1967, αυτό που παρέμεινε ζωντανό ήταν ο αραβισμός, όχι ο αραβικός εθνικισμός.

⁷ Tarih-Dergisi, Sayı. (2019). From the free officer's coup to the Arab-Israeli war of 1967: The rise and demise of the radicalization trend in the middle east. İstanbul. Pp :169-194.

Ο πιο σημαντικός αντίκτυπος του πολέμου, ήταν ότι εξάλειψε τον αραβικό εθνικισμό από το πιο ζωτικό στοιχείο του, το οποίο ήταν μέχρι και τότε απροσδιόριστο. Από αυτό το γεγονός και μετά, ενώ οι Άραβες διατήρησαν την κυριαρχία τους σε έναν πολιτιστικό χώρο που ονομάζεται αραβικός κόσμος, δεν θα θεωρούσαν πλέον την πολιτική ενότητα των αραβικών κρατών μια βιώσιμη επιλογή. Ένας άλλος λόγος για τον οποίο τελείωσε η τάση ριζοσπαστικοποίησης, ήταν ότι η σχέση μεταξύ της χαρισματικής ηγεσίας του Νάσερ και των μαζών, «ξεθώριασε» με την ήττα στον αραβο-ισραηλινό πόλεμο του 1967. Ο αραβικός εθνικισμός και ο ριζοσπαστικός στόχος του να ενώσει όλους τους Άραβες κάτω από ένα ενιαίο κράτος, επιβίωσε όσο ο Νάσερ και η Αίγυπτος κυριαρχούσαν στην αραβική πολιτική. Η απροθυμία του Ιράκ να συμμετάσχει στην ένωση, η αποχώρηση της Συρίας από την Ηνωμένη Αραβική Δημοκρατία, η αποτυχημένη στρατιωτική επιχείρηση στην Υεμένη, με την παράλληλη αποτυχία των συνομιλιών δεύτερης φάσης με το κόμμα της Συρίας, αμφισβήτησε το κύρος του Νάσερ και έθεσε πολλά ερωτήματα στο μυαλό των Αράβων για την ικανότητα του Νάσερ να ενώσει όλους τους Άραβες. Με τον πόλεμο του Ιουνίου το 1967, ο Νάσερ έχασε για πάντα, ενώ ο Πόλεμος των Έξι Ημερών κόστισε στην Αίγυπτο, τόσο σε ανθρώπινες ζωές, όσο και σε υλικές απώλειες (οικονομία). Ο πόλεμος οδήγησε όχι μόνο στο θάνατο χιλιάδες Αραβο-Ισραηλινών στρατιωτών και απώλειες μεταξύ του άμαχου πληθυσμού, αλλά και στη σοβαρή υποβάθμιση της οικονομίας και στην απώλεια στρατιωτικού υλικού (Bull, 2002).

Ταυτόχρονα, η Συρία έχασε τα υψίπεδα του Γκολάν, που αποτελούσαν προστατευτική ζώνη μεταξύ Ισραήλ και Συρίας και επίσης μια πολύ σημαντική πηγή νερού. Στην κορυφή όλων αυτών, υπήρχε η ταπεινωτική παρουσία ισραηλινών στρατευμάτων στο αιγυπτιακό έδαφος. Δεν αποτελεί έκπληξη, ότι από τον πόλεμο του Ιουνίου του 1967 και μετά, τα επαναστατικά καθεστώτα δεν είχαν ούτε την ικανότητα, ούτε την πολιτική επιθυμία να ακολουθήσουν τους ριζοσπαστικούς στόχους του αραβικού εθνικισμού. Αναγκαστικά, ανέπτυξαν μια εσωστρέφεια προκειμένου να αντιμετωπίσουν τις συνέπειες της ήττας στις χώρες τους.

Πράγματι, αυτό που τερμάτισε την παλίρροια του αραβικού εθνικισμού ήταν οι ίδιοι Άραβες ηγέτες που ανακήρυξαν τον επαναπροσδιορισμό τους. Ήταν ο πρώτος και πρωτίστως ο ίδιος ο Νάσερ που ηγήθηκε της λαμπρής στιγμής του αραβικού εθνικιστικού κινήματος και κινητοποίησε τις μάζες, ιδίως μέσω του

ραδιοφωνικού σταθμού «Φωνή των Αράβων» στο Κάιρο. Μετά τον Αραβο-Ισραηλινό πόλεμο του 1967, ο Νάσερ απομακρύνθηκε από την επαναστατική αραβική εθνικιστική ρητορική και το κρίσιμο στοιχείο της, την αραβική πολιτική ενότητα. Το κλείσιμο του ραδιοφωνικού σταθμού «Φωνή των Αράβων», που κάποτε ήταν το σύμβολο των ριζοσπαστικών ιδεών του Νάσερ για την αραβική πολιτική ενότητα, ήταν προφανώς και ένα σήμα της αλλαγής στον πολιτικό προσανατολισμό του. Ένας λόγος που οδήγησε σε αυτή τη μετατόπιση ήταν η αυξανόμενη εξάρτησή του από τη χρηματοδοτική στήριξη που προερχόταν από τα συντηρητικά αραβικά κράτη και τα οποία αντιτάχθηκαν σθεναρά στον αραβικό εθνικισμό και την τάση ριζοσπαστικοποίησης στην περιοχή. Η τάση του Νάσερ προς τον συγκεντρωτικό κρατισμό εκδηλώθηκε επίσης στη σύνοδο κορυφής των αραβικών κρατών στο Χαρτούμ, τον Αύγουστο του 1967 (Bull, 2002). Ο Νάσερ μπόρεσε να λάβει επιχορηγήσεις από τα πλούσια σε πετρέλαιο κράτη του Κόλπου, μόνο μετά την αποδοχή μιας εκδοχής του αραβισμού που ήταν συμβατή με την κυριαρχία του στη Σύνοδο Κορυφής. Με άλλα λόγια, η ορθολογική προσέγγιση του Νάσερ και οι ρεαλιστικές εκτιμήσεις, υπερέβαιναν την ιδεολογική του ταυτότητα. Χωρίς τον Νάσερ ως παναραβικό ηγέτη, ήταν προφανές ότι ο επαναστατικός αραβικός εθνικισμός και ο παναραβισμός δεν θα επιβίωναν. Με τη μετατόπιση του πολιτικού προσανατολισμού του Νάσερ, η συνεχιζόμενη συζήτηση για τον παναραβισμό και τον κρατικό εθνικισμό, κατέληξε με τη νίκη των υποστηρικτών του εθνικισμού που προτίμησαν τον κρατικό εθνικισμό, έναντι της αραβικής πολιτικής ενότητας, δηλώνοντας ότι παρά την κυρίαρχη αραβική ταυτότητα, ο γεωγραφικός και πολιτισμικός διαχωρισμός μεταξύ των Αράβων ήταν τόσο ισχυρός και πραγματικός που δεν θα επέτρεπαν μια οργανική πολιτική ενότητα στο εσωτερικό του. Η σταδιακή παρακμή του αραβικού εθνικισμού από την αποτυχημένη προσπάθεια της Ηνωμένης Αραβικής Δημοκρατίας έως και την ήττα στον πόλεμο των έξι ημερών, απέδειξε τις τεράστιες αδυναμίες αυτού του εγχειρήματος. Το 1968, ψήφισμα του κόμματος *Baath* ανέφερε ότι το κόμμα ήταν αποφασισμένο να δώσει προτεραιότητα σε ζητήματα τοπικού επιπέδου, όπως η σταθερότητα στο πολιτικό σύστημα και η διευθέτηση του Κουρδικού προβλήματος. Δίνοντας έτσι, προτεραιότητα στα εθνικά συμφέροντα του Ιράκ έναντι του αραβικού εθνικισμού, οι *Baathists* δεν εγκατέλειψαν τη δέσμευσή τους για την εθνική ολότητα, αντίθετα θεώρησαν ότι για να επιτύχουν την αραβική πολιτική ενότητα, έπρεπε να επιτύχουν στην επαναφορά της πολιτικής

αρμονίας στη χώρα τους, να ξεπεράσουν τα εθνικά προβλήματα και να γίνουν σοβαρές προσπάθειες αναστήλωσης της οικονομίας της. Χωρίς αυτά τα επιτεύγματα, ο παναραβισμός δεν θα είχε κανένα θετικό αποτέλεσμα. Το τέλος της θητείας του Νάσερ στην Αίγυπτο άφησε την πολιτική σκηνή της Αιγύπτου στον Σαντάτ, που δεν ήταν ένθερμος υποστηρικτής ούτε του παναραβισμού, ούτε του αραβικού σοσιαλισμού.

Υπό τον Σαντάτ, η Αίγυπτος υιοθέτησε μια πολιτική ρητορική που στόχευε στον εκδημοκρατισμό του πολιτικού συστήματος της και απομακρύνθηκε από τις παραδοσιακές συμμαχίες της Αιγύπτου με το Ανατολικό Μπλοκ, ενώ έχτιζε στενότερους δεσμούς με τη Δύση. Η ενίσχυση του αιγυπτιακού εθνικισμού αντί του Αραβισμού ήταν επίσης εμφανής στην αλλαγή του ονόματος του κράτους από Ενωμένη Αραβική Δημοκρατία σε Αραβική Δημοκρατία της Αιγύπτου, όπου η λέξη «Αραβική» είναι μόνο ένα επίθετο που συμπληρώνει την Αίγυπτο. Η αραβική σοσιαλιστική προπαγάνδα, ένας σημαντικός πυλώνας του αραβικού εθνικιστικού κινήματος, σταδιακά άρχισε να εξαφανίζεται μετά και την έναρξη της πολιτικής του Σαντάτ, η οποία στόχευε στο άνοιγμα της πόρτας στις ιδιωτικές επενδύσεις και στην απελευθέρωση της οικονομίας. Ο Σαντάτ έλαβε επίσης μέτρα για τον επαναπροσδιορισμό της εξωτερικής πολιτικής της χώρας. Το ταξίδι του στην Ιερουσαλήμ για την επίτευξη μόνιμου ειρηνευτικού διακανονισμού με το Ισραήλ προκάλεσε μια άνευ προηγουμένου οργή στον αραβικό κόσμο. Ο Σαντάτ υπέγραψε συμφωνία ειρήνης με το Ισραήλ, γνωστή ως η συμφωνία «του Καμπ Ντέιβιντ» το 1978, η οποία έθεσε τα θεμέλια για τις διπλωματικές και εμπορικές σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών. Η συγκεκριμένη συμφωνία επέτρεψε στην Αίγυπτο να ανακτήσει τα χαμένα εδάφη της, στη στρατηγικά κρίσιμα χερσόνησο του Σινά που είχε κερδίσει το Ισραήλ κατά τον Πόλεμο των Έξι Ημερών. Αυτή η πρωτοβουλία καταδικάστηκε έντονα από τα αραβικά κράτη, γεγονός που οδήγησε στην αναστολή της συμμετοχής της Αιγύπτου στον Αραβικό Σύνδεσμο το 1981 και την τελική δολοφονία του Σαντάτ τον ίδιο χρόνο (Mearsheimer, 2007).

Με την ειρηνευτική συμφωνία με το Ισραήλ, η Αίγυπτος έχασε τη θέση του ηγέτη στον αραβικό κόσμο. Από την άλλη πλευρά, στο Ιράκ και τη Συρία, το αραβικό εθνικιστικό κίνημα δεν μπορούσε να επιβιώσει λόγω των διχασμών μεταξύ των Κούρδων και των Αράβων. Συνεπώς λόγω αυτού του γεγονότος, οι αραβικοί εθνικιστικοί προβληματισμοί έδωσαν τη θέση τους στη διαμόρφωση κοινών

ιρακινών και συριακών ταυτοτήτων. Μέχρι τη δεκαετία του 1980, ο αραβικός εθνικισμός έσβησε, τόσο από την πολιτική ρητορική όσο και από την χάραξη της. Αυτό ήταν κυρίως εμφανές στον πόλεμο μεταξύ Ιράν-Ιράκ (από το 1980 έως το 1988) όταν η Συρία απέτυχε να υποστηρίξει τα αραβικά ιδανικά ευθυγραμμίζοντας τις ιδεολογίες της, με μια μη αραβική χώρα αναπτύσσοντας μια συμμαχία με το Ιράν που συνεχίζεται μέχρι και σήμερα. Τελικά, στα τέλη του 20ού αιώνα, ο παναραβικός εθνικισμός μετατράπηκε σε μια ιδεολογία του παρελθόντος, με τα αραβικά κράτη να επαναπροσδιορίζουν τις εσωτερικές και εξωτερικές πολιτικές τους, με βάση τα εθνικά τους συμφέροντα και τις πραγματιστικές-πολιτικές ανησυχίες τους (Mearsheimer, 2007).

2.5 Η ΥΠΟΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ ΜΕΤΑΞΥ ΑΙΓΥΠΤΟΥ ΤΟΥ ΙΣΡΑΗΛ

Μετά και το τέλος του εμφυλίου πολέμου στην Ιορδανία το 1971, οι εξελίξεις στην ευρύτερη πολιτική εσωτερική κοινωνική ζωή, διακρίνονταν από συνθήκες σταθερότητας. Παράλληλα, οι εξελίξεις που διαδραματίζονται στο ευρύτερο εξωτερικό περιβάλλον του Βασιλείου, δεν ήταν και τόσο ευχάριστες, όσο αυτές που επικρατούσαν στο εσωτερικό. Ιδιαίτερα, οι τεταμένες σχέσεις των Χασεμιτών με το γειτονικό Ισραήλ. Αξίζει να σημειωθεί, ότι μεγάλο μέρος των ισραηλινών που υπηρετούσαν στις ένοπλες δυνάμεις, ιδιαίτερα υψηλόβαθμοι αξιωματικοί που είχαν συμμετάσχει σε προγενέστερες επιχειρήσεις σε διάφορα χωριά που βρίσκονταν εντός των συνοριακών ορίων, ανάμεσα στο Ισραήλ και την Ιορδανία., ξεκίνησαν σταδιακά να ανέρχονται στην πολιτική ιεραρχία του Ισραήλ. Παράλληλα, το 1977, η άνοδος του δεξιού ριζοσπαστικού κόμματος του Λικούντ⁸, προκάλεσε μεγάλη ανησυχία στην εδαφική επικράτεια του Αμμάν, καθώς κατά την εκλογική αναμέτρηση συγκέντρωσε την πλειονότητα των ψήφων αναλαμβάνοντας τη διακυβέρνηση του Ισραηλινού κράτους. Το πρόβλημα που ουσιαστικά πρόκυπτε

⁸ Το Λικούντ αποτελεί μια από τις ισχυρότερες κομματικές παρατάξεις της ακροδεξιάς στο Ισραήλ. Ιδρύθηκε το 1973 και αρχικά έδρασε ως ένας εναλλακτικός πολιτικός και κομματικός συνασπισμός, συγχέοντας μέλη και ιδεολογίες των δεξιών και φιλελεύθερων κομμάτων παρατάξεων. Το 1988 όμως κατάφερε να μετατραπεί σε ένα ενιαίο και ισχυρό-αυτόνομο κόμμα.

από αυτή την εκλογική νίκη και που προκαλούσε την έντονη δυσφορία των γειτονικών κρατών, ήταν το γεγονός ότι το πολιτικό όραμα του ηγέτη του κόμματος, απέβλεπε στη δημιουργία του Μεγάλου Ισραήλ. Η δημιουργία του μεγάλου Ισραήλ περιελάμβανε την κατάκτηση της δυτικής όχθης του Ιορδάνη, καθώς και άλλες επεκτατικές βλέψεις, που απειλούσαν τις γειτονικές περιοχές-εδάφη και δημιουργούσαν μεγάλη ανασφάλεια στο βασίλειο της Ιορδανίας. Λαμβάνοντας υπόψη, την απρόβλεπτη συμπεριφορά του Ισραήλ, η Χασεμιτική Δυναστεία είχε να διαχειριστεί πολλά κρίσιμα ζητήματα, τα οποία πέρα από την εθνική της ασφάλεια, αφορούσαν και την ευρύτερη υποβάθμιση του Βασιλείου της, όπως επίσης και το ρόλο που διαδραμάτιζε σε όλες τις πολιτικές διαδικασίες σχετικά με την αραβοϊσραηλινή διαμάχη (Yom, 2013).

Και παρόλο που το βασίλειο της Ιορδανίας αποτελούσε αναπόσπαστο μέλος του αραβοϊσραηλινού ζητήματος, κατά τη δεκαετία του 1970 η ισχύς και επιρροή της Ιορδανίας άρχισε να περιθωριοποιείται, εξαιτίας της μετατόπισης της Αιγύπτου προς τη Δύση. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της περιθωριοποίησης του Βασιλείου, αποτελεί το γεγονός ότι δεν λήφθηκε καν υπόψη στις διαδικασίες επίτευξης μιας ενιαίας συμφωνίας με το Ισραήλ, ενώ αντίθετα δεσπόζουσα θέση είχε η Αίγυπτος.

Ο βασιλιάς Χουσεΐν, ήταν έντονα προβληματισμένος από το ευρύτερο κλίμα της περιοχής και την έντονη δραστηριοποίηση της Αιγύπτου και του Προέδρου της στη μεγάλη διαμάχη μεταξύ της αραβικής και ισραηλινής επικράτησης. Το ήδη φορτισμένο κλίμα, κορυφώθηκε ακόμη περισσότερο όταν ο πρόεδρος της Αιγύπτου επισκέφτηκε την κατεχόμενη Ιερουσαλήμ, ως μια προειδοποιητική αλλά και προκλητική επίδειξη εξουσίας και υπέροχης έναντι της Ιορδανίας. Βέβαια, οι δεσμοί του βασιλιά Χουσεΐν, τόσο με το Ισραήλ, όσο και με τα υπόλοιπα αραβικά κράτη, ενίσχυαν τα πολιτικά του οφέλη προκειμένου να παραμείνει στην εξουσία, ενώ του παρέχονταν και χρηματικές επιχορηγήσεις οι οποίες ήταν πολύ σημαντικές για την επιβίωση του Βασιλείου (Schott, 2004).

Συνεπώς, η μεταβολή της θέσης και του ρόλου της Αιγύπτου στις διαδικασίες των διαπραγματεύσεων και σε όλες τις διαδικασίες εύρεσης ειρηνευτικών λύσεων μεταξύ των Αράβων και ισραηλινών, μετέβαλε τα δεδομένα που μέχρι πρότινος γνώριζε το βασίλειο της Ιορδανίας. Το αποκορύφωμα στη μεταβολή των ευρύτερων μη ευνοϊκών συνθηκών για την Ιορδανία, επήλθε το Σεπτέμβριο του 1978, όταν Αίγυπτος και το Ισραήλ συμφώνησαν στη σύναψη μιας ξεχωριστής συνθήκης

ειρήνης, η ουσία της οποίας απέβλεπε στον αποκλεισμό οποιασδήποτε άλλης συμφωνίας του Ισραήλ με άλλα αραβικά κράτη. Η υπογραφή της συνθήκης ειρήνης ανάμεσα στο Ισραήλ και την Αίγυπτο, δημιουργούσε διχαστικά συναισθήματα στην Ιορδανία, αλλά και στον υπόλοιπο αραβικό κόσμο. Αυτό συνέβη διότι, η συμφωνία αυτή οδηγούσε στη διαμόρφωση δύο πολύ βασικών και σημαντικών πυλώνων εξουσίας (με έντονο συγκρουσιακό παρελθόν) και πιο συγκεκριμένα, του Ιράκ, της Συρίας και της Αιγύπτου από την μια πλευρά, και των Ηνωμένων Πολιτειών από την άλλη, που παρέμεναν ως συγκεντρωτικές και ελεγκτικές δυνάμεις στην ευρύτερη περιοχή. Η συνθήκη ειρήνης του Καμπ Ντέιβιντ (17 Σεπτεμβρίου του 1978 τέθηκε η συμφωνία και 26 Μαρτίου του 1979 επήλθε ολοκλήρωση με την υπογραφή της), δημιούργησε έντονες αντιδράσεις από την ιορδανική πλευρά, εντείνοντας τις σχέσεις της με την Αίγυπτο και το Ισραήλ, όπως επίσης και μετά την ανάδειξη της Βαγδάτης ως πλέον μία νέα μεγάλη δύναμη στον αραβικό πολιτικό και οικονομικό πυρήνα, να ταραάζει επιπλέον τις εύθραυστες ισορροπίες του αραβικού κόσμου. Παράλληλα, η θερμή υποστήριξη των Ηνωμένων Πολιτειών για την υπογραφή της συνθήκης, ενέτεινε ακόμη παραπάνω το κλίμα της ανασφάλειας και διχασμού στην Ιορδανία, σχετικά για το ποιο από τα δύο στρατόπεδα θα έπρεπε να επιλέξει. Η επιλογή της μεγάλης δύναμης αποτελεί κομβικής σημασίας απόφαση, τόσο για την οικονομική υποστήριξη, όσο και για την ευρύτερη πολιτική ζωή του Βασιλείου. Παρόλα αυτά η Ιορδανία προτίμησε να ενισχύσει τις σχέσεις της με το Ιράκ, απορρίπτοντας τις πιέσεις και τις προτάσεις τόσο των Ηνωμένων Πολιτειών όσο και της Αιγύπτου για να συμμετάσχει και αυτή με τη σειρά της στη συμφωνία του Καμπ Ντέιβιντ σε ένα μεταγενέστερο επίπεδο (Schott, 2004).

Η επιλογή της Ιορδανίας, να αναθερμάνει τις σχέσεις με το Ιράκ, αντί να ακολουθήσει τις προτροπές της Αιγύπτου και των Ηνωμένων Πολιτειών για την προσχώρηση της στη συμφωνία ειρήνης, είναι πολύ δύσκολο να αποδοθεί ακόμη και με όρους των διεθνών σχέσεων. Η πολιτική αυτή κίνηση της Ιορδανίας παράτεινε το ευρύτερο περιβάλλον στασιμότητας και αβεβαιότητας τόσο στην εσωτερική όσο και εξωτερική διαχείριση της πολιτικής της. Η προοπτική ενός ανοιχτού πλαισίου διαπραγματεύσεων και συνεννόησης με την Αίγυπτο και το Ισραήλ, θα μπορούσαν να επιφέρουν ποικίλες θετικές συνέπειες για το βασίλειο. Καθώς, μέσα από τις συνθήκες ειρήνης θα μπορούσε να προβεί σε μία διαδικασία ανταλλαγής όλων των κατεχομένων εδαφών με τα υπόλοιπα αραβικά κράτη, γεγονός που θα την

διευκόλυνε στο να αποκτήσει ξανά χαμένα εδάφη της, αν τελικά υπέγραφε τη συνθήκη ειρήνης με το Ισραήλ και ακολουθούσε όλους τους ευνοϊκούς όρους που αναγράφονται σε αυτή.

Από την άλλη πλευρά, ο Αιγύπτιος πρόεδρος Σαντάτ παρουσίαζε ιδιαίτερα μετριοπαθείς θέσεις, ενώ έδειχνε πολύ θετικά στοιχεία, για την επιδίωξη μιας ευρύτερης συνεργασίας, ακόμα και με τα πιο συντηρητικά κράτη της περιοχής (Ιορδανία και Σαουδική Αραβία). Η συνάφεια των παλαιστινιακών μορφωμάτων, τα οποία συνδέονται με το Ιορδανικό εδαφικό υπόβαθρο, σύμφωνα και με τον Αιγύπτιο πρόεδρο, ενίσχυαν τη θέση του Αμμάν στην περιοχή. Και ενώ το βασίλειο της Ιορδανίας, ήθελε πάσει θυσία να αποφύγει την πολιτική περιθωριοποίηση και την ευρύτερη απομόνωσή του από το σύνολο του αραβικού κόσμου, η αναγκαιότητα της παροχής βοήθειας από την Αίγυπτο, παρόλο που με τις προγενέστερες πολιτικές του κινήσεις απέφυγε, έμοιαζε βασική προϋπόθεση της επιβίωσης της σε πολιτικό επίπεδο. Η αδυναμία της πολιτικής επιβίωσης οφείλονταν στην παρουσία των έντονων ριζοσπαστικών δυνάμεων και πιέσεων που αυτές ασκούσαν στην περιοχή. Παράλληλα, η ενίσχυση των σχέσεων με την Αίγυπτο, θεωρούνταν πολύ βασική προϋπόθεση για την προάσπιση του Αμμάν, όπως επίσης και για την ανάπτυξη μιας επωφελούς συνεργασίας με το Κάιρο, καλύπτοντας ταυτόχρονα τις ανάγκες ελλείψεων του εργατικού δυναμικού της Σαουδικής Αραβίας (με παλαιστινιακό πληθυσμό), αποκομίζοντας ένα ακόμη πολύ σημαντικό όφελος, την μετακίνηση δηλαδή, χρηματικών κεφαλαίων προς το εσωτερικό του Περσικού κόλπου. Επιπλέον, η μετριοπαθής στάση της Αιγύπτου, μπορούσε να αποτελέσει ένα πολύ σημαντικό πέρασμα προς την δύση και τους Ευρωπαίους συμμάχους της δυναστείας, οι οποίοι ήταν απολύτως χρήσιμοι για τη χρηματοδότηση του και την ευρύτερη στήριξη του (Mearsheimer, 2007).

Παρόλες τις προοπτικές εξέλιξης της συνεργασίας με την Αίγυπτο, η Ιορδανία ακολούθησε ένα μοναχικό δρόμο, υποστηρίζοντας σε πολλά αραβικά συνεδρία τις πολιτικές των δυτικών δυνάμεων στη Μέση Ανατολή. Συνεπώς, γίνεται αντιληπτό ότι ο βασικός λόγος ο οποίος κράτησε πίσω την Ιορδανία από το να εισέλθει στη συνθήκη της ειρήνης και στο να αδράξει τις ευρύτερες ευκαιρίες που τις παρέχονταν μέσω αυτής, προέρχονταν αποκλειστικά από τις εσωτερικές αναταράξεις και τον κίνδυνο για την επιβίωση του καθεστώτος στην επικράτεια του Βασιλείου. Για ακόμη μία φορά, η Ιορδανία έρχεται αντιμέτωπη με τα προβλήματα του πολιτικού της

μορφώματος και τον αγωνιώδη αγώνα για τη διατήρηση της εξουσίας της δυναστείας, τα οποία όμως σε κάθε περίπτωση, την κρατούσαν πίσω σε κάθε επιδίωξη της. Αναλυτικότερα, η Ιορδανία κατά βάθος ήθελε να ακολουθήσει την Αίγυπτο στη σύναψη της ειρήνης, όμως το καθεστώς απέτρεψε αυτή την επιλογή. Κατά την επίσκεψη του Ανουάρ Σαντάτ στην Ιερουσαλήμ το 1977, προκλήθηκαν έντονες αντιδράσεις από την ιορδανική πλευρά και αυτό συνέβη διότι, με την επίσκεψη του ήταν σαν να αναγνώριζε σιωπηρά, την Ιερουσαλήμ ως εδαφική επικράτεια του Ισραήλ (Mearsheimer, 2007). Το βασίλειο συνεπώς, κατέκρινε την πρωτοβουλία του Σαντάτ, αλλά δεν δόθηκε παραπάνω έκταση στο ζήτημα. Η Ιορδανία ήθελε να επιστρέψει στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων των διαδικασιών ειρήνευσης των αραβικών κρατών με το Ισραήλ, ωστόσο η συμμετοχή και η μονομερείς ενέργειες της Αιγύπτου, καθιστούσαν αδύνατο στην Ιορδανία να ακολουθήσει το πολιτικό δόγμα της Αιγύπτου υπό το φως της δημοσιότητας, καθώς και πάλι αυτό θα μπορούσε να λειτουργήσει αρνητικά για την επιβίωσή του καθεστώτος. Παράλληλα με τις παραπάνω εξελίξεις, στο Ιράκ, τη Συρία αλλά και μεταξύ των παλαιστινιακών οργανώσεων, παρατηρείται μια έντονη και συνολική προσπάθεια στο να εμποδιστεί η διαδικασία ειρήνευσης μεταξύ της Αιγύπτου και του Ισραήλ. Αυτές οι προσπάθειες υπονόμησης της συνθήκης ειρήνης, εγκυμονούσαν σοβαρούς κινδύνους για το καθεστώς του Αμμάν. Και αυτό διότι η συμμετοχή του Βασιλείου στις διαδικασίες διαπραγματεύσεις της ειρηνευτικής συνθήκης, δεν μπορούσε να κατοχυρώσει απόλυτα την επιστροφή των κατεχομένων εδαφών από το Ισραήλ (Bull, 2002).

Ειδικότερα μετά και το 1967, η είδηση της μη επιστροφής ή της μερικής επιστροφής των κατεχομένων παλαιστινιακών εδαφών στην Ιορδανία, θα προκαλούσε μεγάλη σύγχυση στους συγκεκριμένους πληθυσμούς. Έτσι το ιορδανικό καθεστώς, συνέχισε να ασκεί την πολιτική του τακτική στο ίδιο μοτίβο, αποστασιοποίησης και αποφυγής της συμμετοχής του στην ουσιαστική διαπραγμάτευση και στις διαδικασίες ειρήνευσης. Η στάση αυτή του καθεστώτος εξελίχθηκε κατά αυτό τον τρόπο, λόγω και των πολυπληθών συγκεντρώσεων και των οδομαχιών που πραγματοποιούνταν μεταξύ των παλαιστινιακών οργανώσεων, στο εσωτερικό της επικρατείας. Οι παλαιστινιακές οργανώσεις, διέδιδαν το μήνυμα της απελευθέρωσης και της ανεξαρτησίας των Παλαιστινιακών πληθυσμών, με την παράλληλη ακολουθία της κοινωνικής επανάστασης που θα πραγματοποιούνταν

από τους υπόλοιπους αραβικούς πληθυσμούς. Στις διαδηλώσεις σταδιακά συμμετείχε και μεγάλο μέρος του φοιτητικού κόσμου με αποτέλεσμα από το 1974 και μετά να έχουν οργανωθεί ποικιλίες φοιτητικές οργανώσεις οι οποίες υποστήριζαν το παραπάνω επιχείρημα και οι οποίες βρίσκονταν υπό τον έλεγχο το μελών της Φατάχ⁹, όπως και λοιπών άλλων κομμουνιστικών και αριστερών κομμάτων και οργανώσεων (Bull, 2002).

Συνοψίζοντας, η εξωτερική πολιτική που ακολουθήθηκε από την πλευρά της Ιορδανίας στο ζήτημα της συμμετοχής και της διαμεσολάβησης στο ζήτημα των αραβοϊσραηλινών σχέσεων, είχε άμεση εξάρτηση από την παραμονή και την επιβίωση του καθεστώτος στην εξουσία. Ενώ όπως αναφέρθηκε, η ένταξη της Ιορδανίας στη συμμαχία μεταξύ της Αιγύπτου, των Ηνωμένων Πολιτειών και του Ισραήλ θα είχε σημαντικά οφέλη για την τοπική περιφερειακή ανάπτυξη και την οικονομική ενίσχυση της θέσης του Βασιλείου, το καθεστώς των Χασεμιτών, προτίμησε να ακολουθήσει μια μοναχική πορεία διατηρώντας την εξάρτηση του από την χρηματοδότηση των μεγάλων δυνάμεων και την ακλόνητη θέση του, απέναντι στις εξάρσεις του υπόλοιπου αραβικού στοιχείου και της απρόβλεπτης ισραηλινής δράσης. Σε μία από τις μυστικές συναντήσεις που πραγματοποιούνται μεταξύ του προέδρου του Ισραήλ και του Βασιλιά Χουσεΐν, κατέστη σαφές από την ιορδανική πλευρά πως δεν είχε σκοπό να επηρεάσει καμία από τις αποφάσεις του Συνεδρίου του Ραμπάτ¹⁰, υπό τον φόβο της ρήξης των σχέσεων με τους παλαιστίνιους στην περιοχή του Αμμάν και του τεταμένου κλίματος των εσωτερικών διαδηλώσεων περί ανεξαρτησίας. Το 1978, ο βασιλιάς Χουσεΐν έφτανε στο ναδίρ της πολιτικής του καριέρας, χωρίς να έχει επιτελέσει ουδεμία πρόοδο στις διαπραγματεύσεις μεταξύ του Αιγύπτου και του Ισραήλ, διατηρώντας το εσωτερικό κλίμα της ουτοπικής ανακούφισης στην Ιορδανία, με τις Ηνωμένες Πολιτείες να κρούουν των κώδωνα της αναγκαιότητας για την συμμετοχή της στις διαπραγματεύσεις και την εύρεση μιας αποτελεσματικής λύσης σε όλα τα προβλήματα της πολιτικής και οικονομικής κυβερνητικής αστάθειας.

⁹ Πολιτικό και στρατιωτικό μόρφωμα Παλαιστίνιων και Αράβων.

¹⁰ Συνέδριο μεταξύ των Αραβικών δυνάμεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

Ο ΔΡΟΜΟΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΗΠΑ

3.1 Η ΚΡΙΣΗ

Το 1980, ξεκίνησε μια δεκαετία πολλών δυσκολιών και ραγδαίων εξελίξεων για το βασίλειο της Ιορδανίας. Ο λόγος: διαδραματίζονταν πολλές κοινωνικοπολιτικές εξελίξεις, οι οποίες είχαν σοβαρό οικονομικό αντίκτυπο στο δημόσιο τομέα, ενώ παράλληλα οι πιθανοί τρόποι επίλυσης των προβλημάτων που είχαν προκύψει δεν ήταν και τόσο εύκολοι στη διαχείριση και αντιμετώπισή τους από το καθεστώς αλλά και τους υπηκόους του Βασιλείου. Οι δυσκολίες και τα προβλήματα άρχισαν να δημιουργούνται λίγους μήνες μετά και την εξέγερση των Παλαιστινίων κατοίκων οι οποίοι ήταν εγκατεστημένοι στα εδάφη της Δυτικής όχθης και της Λωρίδας της Γάζας, το Δεκέμβριο του 1987. Ο βασιλιάς Χουσεΐν μάλιστα, προέβη σε μια απροσδόκητη πολιτική κίνηση, ανακοινώνοντας την απόφασή του να μεταφερθεί η ευθύνη για τη διοίκηση της Δυτικής όχθης στον μεγάλο ανταγωνιστή του κράτους του, την Οργάνωση για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης (ΟΑΠ), τον Ιούλιο του 1988.

Το αποτέλεσμα της απόφασης του βασιλιά, είχε ως αποτέλεσμα μεγάλο μέρος των χρηματικών κεφαλαίων της παλαιστινιακής αγοράς να διαφύγει από το βασίλειο, έπειτα και από τις επίσημες ανακοινώσεις της απεμπλοκής των Χασεμιτών από τις εξελίξεις της Δυτικής Όχθης, οι οποίες συνδυάστηκαν παράλληλα με άλλες αρνητικές οικονομικές εξελίξεις, όπως με την πτώση των τιμών του πετρελαίου, η οποία συνοδεύτηκε κατ' επέκταση και με την παράλληλη ρευστότητά των πετρελαιοπαραγωγών κρατών και στην μείωση του διαθέσιμου εισοδήματός του κρατικού προϋπολογισμού του Βασιλείου. Η μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος είχε ως άμεσο αντίκτυπο, τη διόγκωση του εξωτερικού χρέους της χώρας, εξαιτίας και των προγενέστερων δανεισμών της. Μέσα σε αυτό το ευρύτερο κλίμα της δεινής πολιτικής και οικονομικής κατάστασης, το καθεστώς των Χασεμιτών, προσπαθούσε να αναζητήσει εναλλακτικές λύσεις βελτίωσης των δυσμενών οικονομικών συνθηκών. Έτσι ο βασιλιάς Χουσεΐν, οδηγήθηκε στη συμμετοχή και τη σύσταση του

Αραβικού Συμβουλίου Συνεργασίας (ΑΣΣ) όπου συμμετείχαν δύο πολύ ισχυρά αραβικά κράτη, το Ιράκ και η Αίγυπτος, σε μια ευρύτερη και απελπισμένη προσπάθειά του καθεστώτος, να αναζητήσει πρόσθετους οικονομικούς πόρους. Παράλληλα, οι προσδοκίες του Αμμάν για τη λειτουργία του ΑΣΣ και της ενεργού συμμετοχής της Ιορδανίας σε αυτό, απέβλεπαν στην επέκταση των διαθέσιμων αγορών για τα προϊόντα της Ιορδανίας, το οποίο θα είχε ως άμεσο αποτέλεσμα την αύξηση των θέσεων απασχόλησης και των πιθανοτήτων εύρεσης εργασίας για όλους τους υπηκόους του Βασιλείου, όπως επίσης και στην ενίσχυση της επιχειρηματικής δραστηριότητας και τη δημιουργία νέων ευκαιριών μέσω των κεφαλαιουχικών και βιομηχανικών κεφαλαίων της επιχειρηματικής τάξης της Ιορδανίας. Βέβαια το εξωτερικό χρέος της χώρας, το οποίο δεν μπορούσε να αποπληρωθεί, οδήγησε στην αποψίλωση των συναλλαγματικών αποθεμάτων του Βασιλείου. Η ευρύτερη αδυναμία ανταποκρίσεως του Βασιλείου στις εσωτερικές αλλά και εξωτερικές οικονομικές του υποχρεώσεις, οδήγησε στην ανάδειξη όλων των κοινωνικοπολιτικών αντιθέσεων και των εσωτερικών ανισορροπιών του, σε μία περίοδο όπου το καθεστώς προσπαθούσε να εξισορροπήσει τις αντικρουόμενες και επαναστατημένες δυνάμεις των Παλαιστινίων και την αντιμετώπιση της συνεχούς οικονομικής πίεσης. Παράλληλα, το επιβαρυνόμενο κλίμα ήρθε να ενισχύσει μερικώς η συμμετοχή πολιτών παλαιστινιακής καταγωγής στη στελέχωση των νομοθετικών οργάνων και στην υποστήριξη του καθεστώτος ώστε να καταφέρει να αποτρέψει τις ανεξέλεγκτες αντιδράσεις, για τις πρωτοβουλίες του βασιλιά Χουσεΐν να ενισχύσει τις σχέσεις του με την Αίγυπτο. Η προσφυγή της Ιορδανίας στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο αποτέλεσε μονόδρομο στην αντιμετώπιση των οικονομικών προβλημάτων και της Μεγάλης εσωτερικής και νομισματικής κρίσης που είχε ξεσπάσει και απειλούσε την οικονομική της βιωσιμότητα (Aruri, 1972).

Τα παραπάνω δεδομένα και η προσφυγή στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, επέφεραν και τις επιπτώσεις της λαϊκής δυσαρέσκειας. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την κήρυξη πρόωρων βουλευτικών εκλογών στο βασίλειο της Ιορδανίας, μετά από 22 ολόκληρα χρόνια. Η ιρακινή εισβολή στο Κουβέιτ το 1990 δεν ήταν αναμενόμενη ούτε από την Ιορδανία, ούτε και από τους υπόλοιπους ηγέτες των αραβικών κρατών. Ειδικά η έλευση της Ρεπουμπλικανικής Φρουράς του Ιράκ σε συνδυασμό με τα ιρακινά στρατεύματα στην πόλη του Κουβέιτ, προκάλεσε μεγάλη έκπληξη στους Χασεμίτες. Το σύνολο αυτών των απρόβλεπτων εξελίξεων δημιούργησαν

οξεία προβλήματα για τον ιορδανό μονάρχη, όταν ο Λευκός Οίκος, αντέδρασε εναντίον της Βαγδάτης. Η αντίδρασή της Ουάσιγκτον, στην εισβολή στο Ιράκ, δημιούργησε μία δυσάρεστη αίσθηση στην Ιορδανία, η οποία για ακόμη μία φορά στην ιστορία της καλούνταν να επιλέξει μεταξύ των δύο πολύ βασικών συμμάχων της. Συνεπώς, εάν η Ιορδανία επέλεγε τη συνεργασία με τις ΗΠΑ, θα κλόνιζε τις σχέσεις της με το Ιράκ, όχι μόνο στο παρόν αλλά και στο μέλλον. Η ουσία και η βαρύτητα της σύγκρουσης μεταξύ του Ιράκ και των Ηνωμένων Πολιτειών, σηματοδοτούσε επιπλέον προβλήματα για την Ιορδανία διότι το βασίλειο ήταν άμεσα εξαρτώμενο και από τις δύο αντιμαχόμενες πλευρές. Η ιρακινή πλευρά αποτελούσε, τον κύριο συνέταιρο της Ιορδανίας τόσο στην απορρόφηση των εξαγωγών της όσο και στην ενίσχυση της βιομηχανικής της παραγωγής. Επιπλέον, το Ιράκ είχε ενισχύσει σημαντικά στο παρελθόν και τις πετρελαϊκές εισαγωγές της Ιορδανίας οι οποίες προέρχονταν κατευθείαν από το Ιράκ, το οποίο προμήθευε με πετρέλαιο την Ιορδανία σε προνομιακές τιμές συγκριτικά με τις τιμές που το πουλούσε στην ευρύτερη διεθνή αγορά.

Πέραν όμως της σημαντικής οικονομικής σχέσης του Βασιλείου με το Ιράκ, η Ιορδανία είχε αναπτύξει επίσης σημαντικούς δεσμούς εξάρτησης και από άλλα αραβικά κράτη του κόλπου, από τα οποία είχαν μεταφερθεί μετά και το 1973, τεράστιες χρηματικά κεφάλαια στο βασίλειο της Ιορδανίας. Παράλληλα με τη συνολική βοήθεια που λαμβάνει η Ιορδανία από τα υπόλοιπα αραβικά κράτη, σημαντική ήταν και η συμβολή της Σαουδικής Αραβίας η οποία είχε μεταφέρει ακόμα περισσότερα χρηματικά ποσά και είχε προσφέρει πολλές οικονομικές βοήθειες στο Αμμάν. Συνεπώς η Ιορδανία βρίσκεται σε μία από τις δυσκολότερες στιγμές της ιστορίας του βασιλείου της, με την Σαουδική Αραβία να έχει καταθέσει περίπου ένα δισεκατομμύριο δολάρια στην κεντρική τράπεζα της Ιορδανίας, προκειμένου να αποφευχθεί η υποτίμηση του εθνικού νομίσματος. Παράλληλα, το 1989 η Ιορδανία εισάγει τόνους ακατέργαστου πετρελαίου από την Σαουδική Αραβία όπως επίσης και από το Κουβέιτ. Το βασίλειο προσπαθεί με κάθε τρόπο να ξεφύγει από την δεινή οικονομική θέση στην οποία έχει βρεθεί, προσπαθώντας να αποσπάσει τη διαμεσολάβηση και την παροχή στήριξης που προέρχεται από τις αντιμαχόμενες πλευρές. Ο βασιλιάς Χουσεΐν μάλιστα, πραγματοποίησε πολλά ταξίδια και επισκέψεις σε αραβικές και άλλες ευρωπαϊκές πρωτεύουσες, κυρίως στο Ηνωμένο

Βασίλειο και τη Γαλλία, με σκοπό την αποκλιμάκωση του τεταμένου κλίματος στο Κουβέιτ και το Ιράκ και την αναζήτηση επιπλέον οικονομικής στήριξης.

Εν τέλει, η Ιορδανία ακολούθησε μια στάση ουδετερότητας, διευκολύνοντας με τον τρόπο αυτό την επέμβαση εναντίον της Βαγδάτης. Η Ιορδανία δεν μπορούσε να διαχειριστεί διαφορετικά το τεταμένο κλίμα, όχι μόνο λόγω της οικονομικής της δεινότητας και του εσωτερικού κοινωνικού αναβρασμού. Η Ιορδανία αρνήθηκε να αναγνωρίσει την προσάρτηση του Ιράκ στο Κουβέιτ ως επαρχία του, τονίζοντας επανειλημμένα, ότι καμία προσάρτηση εδάφους δεν μπορεί να γίνει αποδεκτή μέσω της χρήσης βίας. Παράλληλα όμως ούτε ο βασιλιάς ούτε κάποιος σύμβουλος από το ευρύτερο πολιτικό του περιβάλλον καταδίκαζε την επιθετικότητα και τις βίαιες πράξεις του Ιράκ εναντίον του Κουβέιτ. Η Ιορδανία προτίμησε να μείνει εντός της διεθνούς συναίνεσης, εφαρμόζοντας τις κυρώσεις που είχαν επιβληθεί από τον ΟΗΕ στο Ιράκ, χωρίς να παρεκκλίνει με τη στάση της από μεγάλες Ευρωπαϊκές και αραβικές δυνάμεις. Η θέση της Ιορδανίας στην οικονομική και πολιτική επικαιρότητα, δεν μπορούσε να υποστηρίξει τις τρέχουσες εξελίξεις ούτε να λάβει κάποια σαφή πολιτική θέση, δεδομένου ότι τα οικονομικά της συμφέροντα είχαν ανοιχτά μέτωπα με πολλά κράτη. Σημαντική, σε αυτό το σημείο κρίνεται η συμβολή του Αμμάν, η οποία αποτέλεσε τον εναλλακτικό σύνδεσμο επικοινωνίας, για τον διεθνή και δημόσιο διάλογο, εκφράζοντας και αναλύοντας με επιχειρήματα της απαιτήσεις του Ιράκ από την διεθνή γνώμη. Ουσιαστικά, το Αμμάν προσπάθησε να υποστηρίξει τη θέση του Ιράκ, παρόλο που δεν διέθετε μεγάλες πιθανότητες επιτυχίας σε αυτό το εγχείρημα του, εξαιτίας της περιορισμένης επιρροής και ισχύος του. Επιστρέφοντας όμως σε αυτό το σημείο στην πολιτική που χάραξε η Ιορδανία και σε όλες τις πολιτικές μεθόδους και κινήσεις που ακολουθήθηκαν, γίνεται αντιληπτό ότι η προσπάθειά του καθεστώτος να παραμείνει και πάλι στην εξουσία, τίθεται πάνω από κάθε άλλη κρατική και εθνική ανάγκη, ενώ παράλληλα το βασίλειο βρίσκεται σε άμεση εξάρτηση από εξωτερικές δυνάμεις προκειμένου να αντιμετωπίσει τα προβλήματα της οικονομικής του ύφεσης. Αναφορικά με την υποστήριξη της Ιορδανίας στο Ιράκ, ενώ στην αρχή έδειξε αυτήν την προδιάθεση, στη συνέχεια συντάχθηκε με το μέρος των ισχυρών κρατών προκειμένου να διασφαλιστεί, η προστασία του (Bailey, & Jordan, 1984).

Κλείνοντας, αυτό που θα πρέπει επιπλέον να επισημανθεί, είναι το γεγονός ότι η Ιορδανία αποτελούσε ένα από τα αραβικά κράτη τα οποία υποστήριζαν την

εμπλοκή των Ηνωμένων Πολιτειών στην αραβοϊσραηλινή διαμάχη, καθώς θεωρούσαν ότι μέσω της αμερικανικής εμπλοκής θα μπορούσε να αλλάξει και η συμπεριφορά του Ισραήλ. Παρόλα αυτά, η στάση του Ισραήλ δεν άλλαζε προς την θετική πλευρά, αντίθετα γινόταν ολοένα και περισσότερο επιθετική απέναντι στο βασίλειο, αφήνοντας υπόνοιες μιας υποβόσκουσας απειλής εναντίον του Χασεμιτικού καθεστώτος. Ουσιαστικά η απάντηση των ηγετών του κόμματος των ακραίων εξτρεμιστών του Λικουντ, του Ισραήλ, απέναντι στο αίτημα της δημιουργίας του Κράτους της Παλαιστίνης, ήταν εντελώς αρνητικό υπονοώντας, την προσάρτηση του στο βασίλειο της Ιορδανίας, το οποίο αποτελούνταν από μεγάλο πληθυσμό Παλαιστινίων αποίκων. Παράλληλα βασικό επιχείρημα της παλαιστινιακής πλευράς, είναι ότι το βασίλειο της Ιορδανίας αποτελούσε το «κράτος των Παλαιστινίων», βασιζόμενοι κατά αποκλειστικότητα στην πληθυσμιακή τους υπέροχη, υπονομεύοντας όμως τη βιωσιμότητα του Χασεμιτικού καθεστώτος, όπως επίσης και της εθνικής ασφαλείας του Βασιλείου. Καθώς από τη μια πλευρά είχε να αντιμετωπίσει τις απειλές και τις υπόνοιες της ισραηλινής πλευράς και από την άλλη, την εξέγερση των Παλαιστινίων υπηκόων της, και βάσει και των προγενέστερων εμπειριών του καθεστώτος από τη διακυβέρνηση, όπως επίσης και τις εξεγέρσεις των προσφύγων, γινόταν πλήρως αντιληπτό ότι η ανεξαρτητοποίηση των παλαιστινιακών πληθυσμών και η προσάρτηση τους, αποσκοπούσε στη μετατροπή του βασιλείου της Ιορδανίας σε ένα παλαιστινιακό έδαφος. Το όποιο όραμα της παλαιστινιακής πλευράς προκειμένου να υλοποιηθεί, δεν θα δίσταζε να προβεί σε επιθέσεις εναντίον του καθεστώτος ακόμα και σε μέλη του σώματος ασφαλείας και της στρατιωτικής φρουράς της Ιορδανίας. Δεδομένων αυτών των συνθηκών, οι Ηνωμένες Πολιτείες αποδέχθηκαν την πρόταση για την επίλυση της κρίσης του Κουβέιτ, ως επιβλέπουσα ηγετική δύναμη στην οριστική διευθέτηση του παλαιστινιακού ζητήματος, με την Ιορδανία μάλιστα, να παρουσιάζει ιδιαίτερα θετική στάση στην εύρεση μιας ειρηνικής κατεύθυνσης και στην αποκατάσταση της περιφερειακής ισορροπίας και της ισχύος του καθεστώτος και του βασιλείου της συνολικά (Bailey, & Jordan, 1984).

3.2 Η ΕΠΙΡΡΟΗ ΤΗΣ 11^{ης} ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ

Τα αποτελέσματα, των επιθέσεων της 11ης Σεπτεμβρίου 2001 στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, πέραν των αρνητικών επιπτώσεων και των ανθρώπινων απωλειών, οδήγησαν σε μια ευρύτερη οικονομική άνθηση, για τα αραβικά κράτη του κόλπου όπως επίσης και της ίδιας της Ιορδανίας. Πιο αναλυτικά, οι χώρες της Δύσης, συνέβαλαν σημαντικά στην ενίσχυση της οικονομίας, με την μεταφορά κεφαλαίων προς το βασίλειο για την οικονομική ενίσχυση του. Αυτή η οικονομική ενίσχυση, είχε ως αποτέλεσμα τα έσοδα των κρατών του κόλπου να σημειώσουν σημαντική αύξηση, σε συνδυασμό με τα πετρελαϊκά κοιτάσματα που συνέβαλαν επιπρόσθετα, στην ενίσχυση και στην μεταφορά επιπλέον χρηματικών εμβασμάτων προς το βασίλειο, τα οποία μεταφέρονταν, είτε μέσω χρηματικών και κεφαλαιουχικών εμβασμάτων από Ιορδανούς υπηκόους που δούλευαν στα αραβικά κράτη του Κόλπου, είτε προέρχονταν κατευθείαν από την χρηματική «πηγή» και την οικονομική βοήθεια των κρατών του Κόλπου, προς το βασίλειο. Τα ποσά που εισέρρευσαν στην Ιορδανία ενίσχυσαν και βοήθησαν παράλληλα στη διατήρηση του καθεστώτος στην εξουσία (Yom, 2013).

Μέσα από την παροχή των συγκεκριμένων χρηματικών κεφαλαίων από το εξωτερικό, κατασκευάστηκαν υλικές υποδομές στο βασίλειο, όπως επίσης δόθηκε μεγάλη έμφαση στην ανάπτυξη και ενίσχυση της αγροτικής παραγωγής και της εκμετάλλευσης των φυσικών πόρων και τη βελτίωση του οδικού δικτύου της χώρας, όπως επίσης και την επέκταση του λιμανιού της Άκαμπα, με την παράλληλη στήριξη και ενίσχυση της εσωτερικής βιομηχανίας η οποία συνέβαλε και στην ανάπτυξη του τουριστικού υπόβαθρου. Συνεπώς η βελτίωση της οικονομίας και η άνοδος του βιοτικού επιπέδου, είχε ως αποτέλεσμα ο πληθυσμός να παρατείνει την ανοχή του στο καθεστώς των Χασεμιτών. Για ακόμη μια φορά, οι επιδράσεις του διεθνούς συστήματος διασώζουν τη βιωσιμότητα της κυβέρνησης και του πολιτεύματος, με την ενίσχυση του οικονομικού μηχανισμού και την οργάνωση της αποδοτικότητας του κρατικού μηχανισμού του Βασιλείου. Αυτή η οικονομική αλλά και πολιτική εξέλιξη και ανάπτυξη, είχε ως αποτέλεσμα και τον πολιτικό ανασχηματισμό του καθεστώτος. Παράλληλα, το Αμμάν είχε ξεκινήσει την στρατολόγηση του πληθυσμού του από το 1976, λόγω του φόβου και της αδυναμίας της επιβίωσης της αραβικής λεγεώνας και στην προσπάθεια των ευρύτερων πολιτικών οργανώσεων να ευαισθητοποιήσουν και να επηρεάσουν τη νεολαία και κυρίως τη φοιτητική πλειονότητα. Παρά και τις προσπάθειες αποσυντονισμού από τις οργανώσεις του

Αμμάν, το βασίλειο της Ιορδανίας συνέχιζε να εξελίσσεται και να εξελίσει το κρατικό του μηχανισμό για την επανάοικοδόμηση του. Αυτό αποδεικνύεται από τη διαδικασία προσλήψεων στο δημόσιο τομέα και στον τρόπο με τον οποίο αυτή διαμορφώθηκε από το 1970 και έπειτα. Η πρόσληψη δημοσίων υπαλλήλων αποτελούσε μία μορφή εσωτερικής ασφαλείας και κάλυψης για την Ιορδανία, η οποία συνδυάστηκε με την προνομιακή μεταχείριση των ιορδανικών πληθυσμών που ζούσαν στην Ανατολική όχθη, σε σχέση με αντίστοιχους υπηκόους παλαιστινιακής καταγωγής, και της παράλληλης πολιτικής στρατολόγησης τους στα σώματα ασφαλείας, όσο και στις ένοπλες δυνάμεις. Το καθεστώς με αυτό τον τρόπο προσπαθούσε να εδραιώσει και να διασφαλίσει την ασφάλεια και την κυριαρχία του, τοποθετώντας σε βασικά δημόσια αξιώματα και φορείς, πρόσωπα της επιλογής και του πολιτικού του ελέγχου (Aguiré, 1972).

Η παροχή της εξωτερικής βοήθειας, είχε ως αποτέλεσμα το πολιτικό καθεστώς της Ιορδανίας να ακολουθήσει μια ανεξάρτητη οικονομική κοινωνική και οικονομική πορεία, χωρίς να βασίζεται ή να εξαρτάται σε άλλες εσωτερικές δυνάμεις και επαγγελματικές οργανώσεις ή συνδικάτα. Επιπροσθέτως το καθεστώς, κατάφερε να διασφαλίσει και την αφοσίωση των στρατιωτικών μονάδων στις οποίες παρείχε υψηλές χρηματικές απολαβές όπως επίσης και υλικές στρατιωτικές προμήθειες, οι οποίες δεν εναπόκεινται πλέον στον έλεγχο των παλαιστινιακών κεφαλαίων.

Έπειτα και από την αποχώρηση των βρετανών, το βασίλειο πέρασε σε ένα νέο στάδιο πολιτικής και οικονομικής διαμόρφωσης. όπως επίσης ανέπτυξε και την συνεργασία της με την νέα πια μορφή δύναμης επί της περιοχής, αυτή των Ηνωμένων Πολιτειών. Συνεπώς, η μεταφορά των κεφαλαίων δεν συνέβαλε μόνο στην ανάπτυξη της οικονομίας και την κοινωνική ευδαιμονία, αλλά και στην ενίσχυση της τεχνογνωσίας και των υποδομών του κράτους, εκ θεμελίων (Bassel, 1996).

3.3 Οι Προσπάθειες Εκδημοκρατισμού και ο ρόλος των ΗΠΑ

Μετά τα γεγονότα της 11ης Σεπτεμβρίου, βασική προϋπόθεση της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής, αποτέλεσε η προάσπιση της προστασίας της από την ισλαμική τρομοκρατία. Τα νέα δεδομένα λοιπόν που προέκυψαν, απέδειξαν στις Ηνωμένες Πολιτείες, ότι δεν είναι οι πλήρως άτρωτες (υπερδύναμη), πολιτικά,

οικονομικά και στρατιωτικά, απέναντι στις αντιλήψεις και στις προθέσεις του ακραίου αραβικού-ισλαμικού στοιχείου. Συνεπώς, η χάραξη μιας νέας εξωτερικής πολιτικής με τα κράτη της Μέσης Ανατολής, αποτελούσε πλέον αναγκαιότητα του αμερικανικού πολιτικού και διεθνούς κόσμου. Έτσι, η Ουάσιγκτον προέβη στη χάραξη και στον επαναπροσδιορισμό της πολιτικής της, καθώς και στον επαναπροσδιορισμό των ευρύτερων διπλωματικών σχέσεων με τα αραβικά καθεστώτα της Μέσης Ανατολής και εντός της επικρατείας τους, αλλά και ανεξαρτήτως της ποιότητας των μεταξύ τους σχέσεων (καλές-εχθρικές), καθώς διακυβευόνταν οικονομικά συμφέροντα και διεκδικήσεις των ΗΠΑ στις ευρύτερες Αραβικές περιοχές (Sharp, 2008). Η χάραξη των νέων πολιτικών των ΗΠΑ έπρεπε να ακολουθήσει τις ιδιαιτερότητες των αραβικών καθεστώτων και να τις ενσωματώσει κατά επέκταση, στις δικές της εσωτερικές πολιτικές δομές, προκειμένου να διαμορφώσει μια ιδεολογική και διπλωματική σχέση αλληλεπίδρασης με βάση, τον ιδεολογικό τους πολιτικό προσανατολισμό. Παράλληλα, υπήρχε και το ζήτημα του πολέμου μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών και του Ιράκ, ο οποίος πόλεμος είχε δυσάρεστες συνέπειες και για την Ιορδανία (Sharp, 2008).

Αναλυτικότερα, οι συνέπειες του πολέμου μεταξύ ΗΠΑ και Ιράκ, επηρέασαν σοβαρά της διασυνδέσεις της Ιορδανίας με τις βασικές χρηματοδοτικές πηγές του Βασιλείου ως προς τις εξωτερικές μεγάλες δυνάμεις, όπως επίσης και με τα υπόλοιπα δυτικά κράτη και τις αραβικές μοναρχίες του Κόλπου, που αντιδρούσαν απέναντι στην υποστήριξη του δικτάτορα Σαντάμ Χουσεΐν και την κρίση που επικρατούσε στο Κουβέιτ. Συμπληρωματικά με την παροχή οικονομικής βοήθειας η οποία είχε δραματικά περιοριστεί, αυξήθηκε επίσης δραματικά η μεταναστευτική ροή των Παλαιστινίων προσφύγων από τον κόλπο προς την Ιορδανία, με μεγάλη έξαρση του φαινομένου, το 1991, επιβαρύνοντας επιπλέον, την ήδη δυσμενή οικονομική κατάσταση που επικρατούσε στο εσωτερικό του Βασιλείου. Παράλληλα η μεγάλη νίκη των Ηνωμένων Πολιτειών στον πόλεμο του Κόλπου, τόνισε το κύρος και την ισχύ τους, με αποτέλεσμα να επιθυμούν την τήρηση των δεσμεύσεων προς τους Άραβες συμμάχους τους, προκειμένου να βρεθεί μια συλλογική λύση στο ζήτημα των μεταναστών στην Ιορδανία, μέσω των επακόλουθων διαπραγματεύσεων τους. Μέσω αυτής της κίνησης των ΗΠΑ, η Ουάσιγκτον τόνισε

στους πολιτικούς και κυβερνητικούς εκπροσώπους της Μέσης Ανατολής, την χρησιμότητα της εξωτερικής πολιτικής. Εν συνεχεία των προσπαθειών των Ηνωμένων Πολιτειών, σημειώθηκε σημαντική πρόοδος στη Σύνοδος Κορυφής στη Μαδρίτη, μετά το τέλος του πολέμου, σε μια ευρύτερη προσπάθεια επίλυσης του παλαιστινιακού ζητήματος, η οποία θα μπορούσε να γίνει μέσω της συνθηκολόγησης και ενσωμάτωσης του Ισραήλ στην ευρύτερη περιοχή, με τα υπόλοιπα αραβικά κράτη (Sharp, 2008).

Σε συνδυασμό με τις ανωτέρω αναφορές, οι Ηνωμένες Πολιτείες προέβησαν στην πρωτοβουλία της προώθησης Συνθηκών Ειρήνης, μεταξύ του Ισραήλ και των υπόλοιπων κρατών της περιοχής. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, η Ιορδανία να βρεθεί και πάλι στο δίλημμα της επιλογής, για το αν δηλαδή, θα ακολουθήσει τις Ηνωμένες Πολιτείες, ή θα συνεχίζει να αποφεύγει κάθε σύνδεση και συμμετοχή της στην εύρεση λύσης (διατάραξη της εικόνας του καθεστώτος-δείγμα οπισθοχώρησης), με την ισραηλινή πλευρά. Παράλληλα, η αύξηση της ισχύος των Ηνωμένων Πολιτειών, στην ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής, δημιουργούσε ιδιαίτερες αντιδράσεις σε πολιτικό πεδίο και διπλωματικό, ιδιαίτερα από την πλευρά που αντιδρούσε στη συνθηκολόγηση με το Ισραήλ. Όμως η δέσμευση των ΗΠΑ στο να παραμείνουν, ως προστάτιδα δύναμη στην ευρύτερη περιοχή, έπεισε την Ιορδανία να συμμετάσχει στη διάσκεψη που πραγματοποιήθηκε στη Μαδρίτη πραγματοποιώντας μια παράτολμη πολιτική κίνηση, με την ελπίδα ότι θα μπορούσε να επέλθει περαιτέρω οικονομική ενίσχυση στο Βασίλειο από τη διεθνή κοινότητα. Παράλληλα με τα ζητήματα τα οποία διακυβεύονταν στις σχέσεις μεταξύ της Ιορδανίας και του Ισραήλ, ειδικότερα μετά και την εμπλοκή της Ιορδανίας το 1988 στην Δυτική όχθη, η Ιορδανική πλευρά επιδίωκε συνεχώς και νοερά την επίτευξη μιας κοινής συμφωνίας, η οποία θα αποτελούσε το «πέπλο» προστασίας από ενδεχόμενες μελλοντικές εισβολές και εχθροπραξίες του ισραηλινού στρατού. Η άρνηση ωστόσο της Ιορδανίας, να προχωρήσει στη σύναψη μιας ολοκληρωμένης συνθήκης ειρήνης με το Ισραήλ, πάγωσε τις ευρύτερες διαπραγματεύσεις μειώνοντας παράλληλα, τα περιθώρια των πολιτικών της κινήσεων και των ευρύτερων αντιπολιτευτικών πρακτικών του καθεστώτος της (Shulman, 2008).

Η παραπάνω πολιτική στάση της Ιορδανίας, μπορεί να εξηγηθεί υπό το πρίσμα του γεγονότος, ότι το πολιτικό καθεστώς παραέβλεπε κάθε δυνατότητα διασφάλισης και διατήρησης της ειρήνης, με μοναδικό σκοπό του την παραμονή

στην εξουσία και τη διατήρηση της εξάρτησης από την ύπαρξη ενός ισχυρού κράτους στην περιοχή, που θα μπορούσε να διασφαλίσει την ακεραιότητα αλλά και την παραμονή της δυναστείας των Χασεμιτών στην εξουσία. Εν τέλει, η Ιορδανία προχώρησε στην σύναψη της συνθήκης ειρήνης με το Ισραήλ, μόνο όταν συνειδητοποίησε πώς αποτελούσε το μόνο μέσο για τη διασφάλιση της οικονομικής και στρατιωτικής υποστήριξης από τις μεγάλες δυνάμεις στην ευρύτερη περιοχή του κράτους της. Παράλληλα μέσω της σύναψης της ειρήνης, η θέση και η υπεροχή του καθεστώτος στο εσωτερικό του κράτους ενισχύονταν, περιορίζοντας με αυτό τον τρόπο ενδεχόμενες αναταραχές στο εσωτερικό της επικρατείας του Βασιλείου. Αξίζει να σημειωθεί, πως μετά την ολοκληρωτική στρατιωτική επικράτηση του Δυτικού Συνασπισμού στη μάχη εναντίον του Ιράκ το 1991, η Ιορδανία εξαναγκάστηκε στο να επιβάλει κυρώσεις κατά της ιρακινής πλευράς. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα το πάγωμα των οικονομικών συναλλαγών με το Ιράκ και την ενίσχυση της αναγκαιότητας για την παροχή βοήθειας στο βασίλειο (Shulman, 2008).

Παράλληλα οι Ηνωμένες Πολιτείες, είχαν καταστήσει σαφές το γεγονός, πως η συμμετοχή της Ιορδανίας στις διαδικασίες αποκατάστασης της ειρήνης με το Ισραήλ, αποτελούσε απαραίτητη προϋπόθεση και μονόδρομο για την επαναφορά της οικονομίας της και την παροχή οικονομικών κεφαλαίων από τις μεγάλες δυνάμεις. Ωστόσο η σύναψη της ειρήνης, έφερε και το μεγάλο βάρος της ήττας το οποίο με κάθε τρόπο προσπαθούσε να αποφύγει το καθεστώς. Η οικονομική όμως δεινότητα, οδήγησε την Ιορδανία στην αποδοχή των επιδιώξεων των Ηνωμένων Πολιτειών, και στην επανατοποθέτηση τους ως εγγυήτρια δύναμη, έναντι του ΟΗΕ στα εδάφη της. Επιπλέον, η Ιορδανία συμφώνησε στη δημιουργία αντιπροσωπείας με τη συμμετοχή των Παλαιστινίων, στους οποίους είχε εγκριθεί η συμμετοχή από την ΟΑΠ¹¹, στις ευρύτερες διαπραγματεύσεις με τους ισραηλινούς, με βασική προϋπόθεση να διατηρήσουν χαμηλούς τους τόνους της πολιτικής αντιπαράθεσης-διαπραγμάτευσης. Συνεπώς γίνεται αντιληπτό, ότι τη νέα κυρίαρχη δύναμη στην Ιορδανία, μετά τη Μεγάλη Βρετανία, αποτελούσαν πλέον οι ΗΠΑ.

Η επιρροή των Ηνωμένων Πολιτειών, συνέχιζε να αυξάνεται, ειδικότερα μετά και την επικράτησή τους, έναντι των ιρακινών στρατευμάτων. Ο Λευκός Οίκος

¹¹ Οργάνωση για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης (ΟΑΠ).

μάλιστα δεσμεύτηκε, να παραμείνει ως ενεργή δύναμη στην περιοχή, παρά την αλλαγή της αμερικανικής κυβέρνησης που επιτελέστηκε το ίδιο χρονικό διάστημα. Η παρουσία των Ηνωμένων Πολιτειών, τόσο τις συζητήσεις και τις διαπραγματεύσεις για την πρόοδο των σχέσεων μεταξύ των αραβικών κρατών, όσο και επί του ευρύτερου ζητήματος της στρατηγικής της Μέσης Ανατολής, όπως επίσης και του επαναπροσδιορισμού της στρατηγικής της Ιορδανίας, επηρεαζόμενη από τα αμερικανικά πρότυπα πολιτικής πρακτικής, είχε σημαντικά αποτελέσματα. Οι Αμερικανικές δυνάμεις έδωσαν μεγάλη βάση στα προβλήματα και τις ελλείψεις της περιοχής, ασκώντας σοβαρές οικονομικές πιέσεις εναντίον των αντιπάλων τους και συγκεκριμένα κατά του Ιράκ. Από την άλλη πλευρά, το Ιράκ εξαιτίας του οικονομικού του αποκλεισμού από τις Ηνωμένες Πολιτείες, στράφηκε στη διαχείριση των εσωτερικών προβλημάτων και στη διατήρηση του ελέγχου της πολιτικής του δραστηριότητας στο εσωτερικό τμήμα της επικράτειας του. Παράλληλα οι δεσμοί του Ιράκ με την πρωτεύουσα Βαγδάτη άρχισαν να εξασθενούν σημαντικά, λόγω των εσωτερικών προβλημάτων που ταλάνιζαν το Ιράκ καθιστώντας το ανίκανο να υποστηρίξει με προσήλωση τα εσωτερικά ζητήματα που αντιμετωπίζει. (Schott, 2004).

Συνεπώς η πολιτική της Ιορδανίας και η διατήρηση του πολιτικού καθεστώτος στην εξουσία, βασίστηκε κατά κύριο λόγο στην ύπαρξή και στην υποστήριξη των Ηνωμένων Πολιτειών. Καθώς το Ιράκ βρισκόταν περιορισμένο από την πολεμική ήττα και τον οικονομική απόκλιση από τις Ηνωμένες Πολιτείες, η Ιορδανία δεν μπορούσε παρά να στραφεί στο μόνο ισχυρό σύμμαχο που υπήρχε στην ευρύτερη γεωγραφική της επικράτεια, δηλαδή, τις Ηνωμένες Πολιτείες. Παρόλα αυτά αρκετές φορές η Ιορδανία συμφώνησε με τις απαιτήσεις των Ηνωμένων Πολιτειών για τη συνθήκη της ειρήνης, η οποία θα οδηγούσε σε σοβαρά προβλήματα ασφάλειας στο εσωτερικό του Βασιλείου, όπως θεωρούσε το καθεστώς. Η συμμετοχή της στη διάσκεψη της Μαδρίτης, προκάλεσε ποικίλες αντιδράσεις μεταξύ των κομμάτων της αντιπολίτευσης αλλά και μελών της ισλαμιστικής κοινότητας, με τον βασιλιά Χουσεΐν να προσπαθεί να αντικαταστήσει το υπουργικό συμβούλιο, με μουσουλμανικά μέλη που τάσσονταν υπέρ της ομαλοποίησης με το Ισραήλ. Παρά τις αντιδράσεις το καθεστώς κατάφερε σταδιακά, να στηριχθεί στην πολιτική βάση του ώστε να συμμετάσχει ξανά, ενεργά στην ειρηνευτική διαδικασία. Το πολιτικό σκηνικό άλλαξε ριζικά το 1994, όπου όλο και περισσότερα μέλη του καθεστώτος τάχθηκαν υπέρ της

προσχώρησης στη συνθήκη. Έπειτα από ποικίλες αντιδράσεις της αντιπολίτευσης και των λοιπών κομματικών δυνάμεων, το καθεστώς για πρώτη φορά απέδειξε ότι μπορεί να αντικρούσει τις απειλές των υπολοίπων αντιπάλων του (μετα και την νίκη στις εκλογές του 1994). Συνεπώς, το καθεστώς κατάφερε να προχωρήσει στη συνθήκη ειρήνης με το Ισραήλ, εφόσον είχε διασφαλίσει την ομαλότητα και την αποφυγή των εσωτερικών εντάσεων στην επικράτεια του Βασιλείου του. Έπειτα από την υπογραφή της Συνθήκης του Όσλο με το Ισραήλ¹², η ΟΑΠ απέφυγε την ρήξη της με το βασίλειο εφόσον ο περίφημος «οδικός χάρτης» με το Ισραήλ ήταν ακόμη ενεργός. Επιπλέον, η συμμετοχή της Συρίας στην ειρηνευτική διαδικασία σε συνεργασία με τις Ισραηλινές Αρχές, λειτουργούσε ως κατασταλτικός παράγοντας στην εμπλοκή Άσαντ στην ομαλότητα του Βασιλείου (Βατικιώτης, 2000).

¹² Σύνολο συνθηκών προκειμένου να διασφαλιστεί η ειρήνη των αραβικών κρατών με το Ισραήλ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο **ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ - ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ**

4.1 Η αραβική Άνοιξη και η Ιορδανία

Το Δεκέμβριο του 2010 ξεσπούν, σχεδόν ταυτόχρονα στις περισσότερες αραβικές χώρες, έντονες διαδηλώσεις, που αμφισβητούσαν τα καθεστώτα και επιζητούσαν την αλλαγή. Από το 2011 και μετά οι αλλαγές στην Μέση Ανατολή έχουν επηρεάσει το μεγαλύτερο αριθμό κρατών που την απαρτίζουν, είτε σε μεγαλύτερο είτε σε μικρότερο βαθμό. Η Ιορδανία, αν και βρίσκεται σε κρίσιμο γεωγραφικό σημείο καθώς συνορεύει με Συρία, Ισραήλ, Σαουδική Αραβία και Ιράκ, δεν είχε επηρεαστεί από τις εξελίξεις της Αραβικής Άνοιξης και μετά. Το Χασεμίτικο Βασίλειο, υπό την Βασιλεία του Αμπντάλα Β', ο οποίος είναι μονάρχης από το 1999, δεν είχε αντιμετωπίσει έντονο κύμα διαδηλώσεων παρά την δύσκολη κατάσταση που επικρατούσε στο εσωτερικό της Ιορδανίας.

Ωστόσο, η 30η Μαΐου του 2018 υπήρξε κομβικό σημείο, καθώς 33 επαγγελματικές ενώσεις μαζί με την Μουσουλμανική Αδελφότητα της Ιορδανίας προκάλεσαν κύμα διαδηλώσεων. Η αφορμή ήταν η σφιχτή οικονομική πολιτική και τα μέτρα λιτότητας που θα επέβαλε η κυβέρνηση και οδήγησαν στην παραίτηση του Χάνι Αλ Μουλκί και αντικατάστασή του από το πρώην στέλεχος της Παγκόσμιας Τράπεζας Ομάρ αλ-Ρατζάζ. Από τις 30 Μαΐου και για περισσότερο από μία εβδομάδα η Ιορδανία ήρθε αντιμέτωπη με μεγάλο κύμα διαμαρτυριών, τις εντονότερες των τελευταίων 5 ετών, τόσο στο Αμμάν όσο και σε άλλες περιοχές της χώρας. Η αφορμή ήταν τα νέα μέτρα λιτότητας που θα επέβαλε η κυβέρνηση του πρωθυπουργού Χανί Αλ Μουλκί, έπειτα από προτροπή του ΔΝΤ. Τον Αύγουστο του 2016 η Ιορδανία είχε υπογράψει συμφωνία τριετούς δανείου ύψους 723 εκ δολαρίων με το ΔΝΤ με σκοπό την μείωση του χρέους και την επιτάχυνση διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων.

Τα μέτρα περιλάμβαναν αύξηση του ΦΠΑ, μείωση του αφορολόγητου και αύξηση των φορολογικών συντελεστών, ενώ ήδη αυξημένες ήταν οι τιμές των καυσίμων. Μία τέτοια ενδεχόμενη εξέλιξη θα επιβάρυνε την οικονομία της Ιορδανίας, καθώς και το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού. Η ανεργία ανέρχεται στο 18,3% το 2017, με αυτό το ποσοστό στους νέους να είναι στο 22% σύμφωνα με στοιχεία του ILO.

Παράλληλα, ο ρυθμός ανάπτυξης της οικονομίας της Ιορδανίας παραμένει χαμηλός, καθώς εκτιμάται αύξηση του ΑΕΠ για τα έτη 2018,2019 περίπου στο 2,5% από το 2,1% το 2017, ενώ το δημόσιο χρέος ανέρχεται στο 95% του Α.Ε.Π. Η οικονομία έχει επηρεασθεί από τον εμφύλιο στη Συρία, την αργή πορεία της οικονομικής συνεργασίας με το Ιράκ και την οικονομική επιβράδυνση της συνεργασίας με τις χώρες του Κόλπου. Σύμφωνα με την Παγκόσμια Τράπεζα το 2017 σχεδόν το 1/3 του πληθυσμού βρισκόταν κοντά στο όριο της φτώχειας.

Εκτός από την δυσχερή οικονομική κατάσταση της Ιορδανίας, υπόψη πρέπει να ληφθεί και ο μεγάλος αριθμός προσφύγων που ζουν στην επικράτειά της. Σύμφωνα με στοιχεία από την Έγυπτη Αρμοστεία του ΟΗΕ, η Ιορδανία είναι από τις πιο επηρεασμένες χώρες από τον συριακό εμφύλιο, έχοντας το 2ο μεγαλύτερο ποσοστό προσφύγων/πληθυσμού στον κόσμο. Συγκεκριμένα οι πρόσφυγες ξεπερνούν τις 740,000. Η πλειοψηφία των προσφύγων ζει σε συνθήκες φτώχειας, με το 80% να βρίσκεται κάτω από το όριο της φτώχειας και το 51% εξ αυτών να είναι παιδιά.

4.2 Οι σχέσεις της Ιορδανίας με την Ελλάδα και την Κύπρο

Η Ιορδανία παραδοσιακά διατηρούσε άριστες σχέσεις με την Ελλάδα. Το άριστο επίπεδο των διμερών σχέσεων Ελλάδος-Ιορδανίας, αντανακλάται στη στενή συνεργασία των δύο χωρών σε θέματα περιφερειακού και διεθνούς ενδιαφέροντος, τόσο διμερώς όσο και στο πλαίσιο των Διεθνών Οργανισμών.

Στην πολύ θετική αντιμετώπιση της Ελλάδας από την ιορδανική κοινωνία συμβάλλει σημαντικά το γεγονός ότι μεγάλος αριθμός Ιορδανών (άνω των 2.500) είναι απόφοιτοι ελληνικών Πανεπιστημίων. Σε ότι αφορά, μάλιστα, στη στρατιωτική συνεργασία, η Ελλάδα παρέχει μεγάλο αριθμό υποτροφιών σε όλες τις στρατιωτικές σχολές.

Το Πατριαρχείο Ιεροσολύμων, το οποίο κατέχει παραδοσιακά εξέχουσα θέση στην ιορδανική κοινωνία με ποίμνιο τουλάχιστον 120.000 πιστούς, αποτελεί έναν ακόμη ισχυρό πνευματικό δεσμό μεταξύ Ελλάδος και Ιορδανίας. Μάλιστα, ο Βασιλεύς της Ιορδανίας έχει αναγνωρισθεί ως Κουστωδός του Πατριαρχείου.

Ο εποικοδομητικός ρόλος που διαδραματίζει το Χασεμιτικό Βασίλειο στην ειρηνευτική διαδικασία για το Παλαιστινιακό Ζήτημα, επί τη βάση της λύσης των δύο

κρατών, η οποία αποτελεί πάγια θέση και της χώρας μας, είναι ιδιαίτερα σημαντικός. Η Ιορδανία, όπως και η Ελλάδα, τάσσονται υπέρ της αποφυγής κάθε μονομερούς ενέργειας, η οποία θα μπορούσε να αποτελέσει ανασχετικό παράγοντα στην επανένταξη των απευθείας διαπραγματεύσεων μεταξύ Παλαιστινίων και Ισραηλινών. Η χώρα μας, αναγνωρίζοντας το ιδιαίτερο βάρος που η Ιορδανία φέρει από τις εκατοντάδες χιλιάδες Σύρους πρόσφυγες που έχουν καταφύγει στο έδαφός της, υποστηρίζει κάθε διεθνή προσπάθεια, ιδιαίτερος στο πλαίσιο της ΕΕ, για την παροχή βοήθειας στην Ιορδανία.

Στο πλαίσιο της στενής συνεργασίας των δύο χωρών, πραγματοποιήθηκε στις 18 Ιανουαρίου 2016, στις Βρυξέλλες, στο περιθώριο του Συμβουλίου Εξωτερικών Υποθέσεων, για πρώτη φορά, τριμερής συνάντηση των Υπουργών Εξωτερικών Ελλάδας, Κύπρου και Ιορδανίας. Οι τρεις Υπουργοί συζήτησαν ένα ευρύ φάσμα θεμάτων διεθνούς και περιφερειακού ενδιαφέροντος, με έμφαση στο προσφυγικό, την έξαρση της τρομοκρατίας, την ειρηνευτική διαδικασία και την κατάσταση στην ευρύτερη Μέση Ανατολή, καθώς και τις εξελίξεις στον τομέα της ενέργειας. Εξέτασαν, επίσης, τις προοπτικές της τριμερούς συνεργασίας σε πολλούς τομείς, όπως η οικονομική και εμπορική συνεργασία, η καταπολέμηση της τρομοκρατίας, η ασφάλεια και η ανταλλαγή πληροφοριών, ο πολιτισμός, η εκπαίδευση και η τεχνολογία, καθώς και τρόπους υποστήριξης της Ιορδανίας στις σχέσεις της με την Ε.Ε. Ακολούθως, στις 11 Απριλίου 2016, πραγματοποιήθηκε τριμερής συνάντηση σε επίπεδο Γενικών Γραμματέων των τριών Υπουργείων Εξωτερικών στη Λευκωσία, καθώς και στην Αθήνα, στις 18 Οκτωβρίου 2017, όπου εξειδικεύθηκαν περαιτέρω οι τομείς της τριμερούς συνεργασίας, ενώ δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση σε ζητήματα μετανάστευσης και ασφάλειας στη Ν.Α. Μεσόγειο. Η 1η τριμερής Σύνοδος Κορυφής Ελλάδος-Κύπρου-Ιορδανίας πραγματοποιήθηκε στη Λευκωσία, στις 16 Ιανουαρίου 2018. Η 2η Σύνοδος Κορυφής πραγματοποιήθηκε στο Αμμάν στις 14 Απριλίου 2019. Στο πλαίσιο της οργανώθηκε επίσης συνάντηση των ΥΠΕΞ των τριών χωρών με τον Ιρακινό ομόλογό τους. Οι ηγέτες των τριών χωρών συζήτησαν επί των θεμάτων που απασχολούν τις χώρες τους και την περιοχή, συμφώνησαν για την περαιτέρω ανάπτυξη της τριμερούς συνεργασίας, ενώ επιβεβαίωσαν την απόφαση τους για ίδρυση μόνιμης Γραμματείας στην Λευκωσία. Τέλος, υπεγράφη Συμφωνία για την αποφυγή κλοπής και διακίνησης πολιτιστικών αγαθών. Επιπλέον, δείγμα των άριστων σχέσεων μεταξύ των τριών

χωρών, είναι και η συμφωνία για την πραγματοποίηση της 3^{ης} τριμερούς Συνόδου Κορυφής μεταξύ Ελλάδος-Κύπρου-Ιορδανίας, η οποία και συμφωνήθηκε να πραγματοποιηθεί στις 7 Δεκεμβρίου 2020.

4.3 Οι σχέσεις της Ιορδανίας με την Ευρωπαϊκή Ένωση

Από το 2004, η Ιορδανία αποτελεί χώρα – εταίρο της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας (European Neighbourhood Policy – ENP), αφού προσεκλήθη μέσω ενός κοινού σχεδίου δράσης να αναπτύξει ισχυρές σχέσεις με την Ευρωπαϊκή Ένωση σε πολιτικό, οικονομικό, πολιτιστικό επίπεδο και σε επίπεδο ασφάλειας. Η Ιορδανία αποτελεί την πρώτη μεσογειακή χώρα της ΕΠΓ, με την οποία η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει ολοκληρώσει τις τεχνικές διαπραγματεύσεις που οδηγούν σε «Advanced Status». Η Ιορδανία είναι επίσης μέλος της Ένωσης για τη Μεσόγειο.

Το 2005 αναπτύχθηκε το πρώτο Σχέδιο Δράσης και σκιαγραφούσε ένα σύνολο προτεραιοτήτων που υποστήριζαν την εθνική ατζέντα της Ιορδανίας. Επικεντρώθηκε στον πολιτικό διάλογο, τις μεταρρυθμίσεις, το εμπόριο, τα κοινωνικά ζητήματα και βοήθησε την Ιορδανία να αποκτήσει σταδιακά σημαντικό μερίδιο στην εσωτερική αγορά της Ε.Ε.

Τον Οκτώβριο του 2010 μια νέα συμφωνία διαδέχθηκε το σχέδιο δράσης του 2005. Η Ιορδανία και η Ε.Ε. υπέγραψαν το νέο Σχέδιο Δράσης για την Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας. Μέσω αυτής της συμφωνίας, προωθήθηκε στενότερη συνεργασία σε πολλούς τομείς και διμερείς ειδικές δεσμεύσεις.

Η διμερής συνεργασία ενισχύθηκε περαιτέρω το 2012. Πιο συγκεκριμένα το Φεβρουάριο η Ευρωπαϊκή Ένωση κατόπιν συναντήσεως με τον τότε πρωθυπουργό της Ιορδανίας, Awth Khasawneh, στη Νεκρά θάλασσα, αποφάσισε να καταβάλλει στην Ιορδανία 2,7 δις ευρώ ως παροχή βοήθειας και δανείων από διάφορους εταίρους. Στην ίδια συνάντηση, συζητήθηκε επίσης στενότερη συνεργασία στους τομείς του εμπορίου και των επιχειρήσεων.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Φτάνοντας στο τέλος της παρούσας μελέτης, κατέστη σαφές ότι η στρατηγική πολιτική ανάπτυξης και εξέλιξης του Ιορδανικού κράτους- Χασεμιτικού Βασιλείου, τόσο

στη διεθνή, όσο και στην ευρύτερη αραβική πολιτική πραγματικότητα, αντιμετώπισε σοβαρές δυσκολίες πολιτικής αλλά και οικονομικής ανεξαρτητοποίησης, όπως και επίσης και αδυναμίες διευθέτησης κρίσιμων ζητημάτων στις αραβοϊσραηλινές σχέσεις. Αρχικά, αυτό που θα πρέπει να τονιστεί στην περίπτωση της Ιορδανίας, είναι ότι από την αρχή της δημιουργίας της ως κρατική οντότητα, μέχρι και το σημείο της πρόσφατης ιστορίας της, παρουσιάζει μία ιδιάζουσα μορφή εξάρτησης από τις μεγάλες δυνάμεις της διεθνούς πολιτικής σκηνής. Αρχικά η εμπλοκή της Μεγάλης Βρετανίας στα εδάφη της αραβικής επικρατείας, πέρα από τη διεκδίκηση των προσωπικών οφειλών, είχε πολύ σημαντικό αντίκτυπο, τόσο στη σύσταση του Χασεμιτικού καθεστώτος, όσο και στη δόμηση μιας ισχυρής στρατιωτικής δύναμης, η οποία σταδιακά άρχισε να συγκεντρώνει μειονοτικούς πληθυσμούς των γύρω περιοχών προκειμένου να ενδυναμώσει την κυριαρχία του βασιλείου της. Πέρα από την θεσμική και διοικητική στήριξη της Μεγάλης Βρετανίας, παρέχονταν και υλική βοήθεια, μέσω της χρηματοδότησης της Ιορδανίας και της παροχής κονδυλίων προκειμένου να υπάρξει ανάπτυξη της παραγωγής και ενίσχυση οικονομικού της συστήματος. Παρόλη την οικονομική ενίσχυση από τη Βρετανία, η Ιορδανία δεν κατάφερε να αναπτύξει μια αυτόνομη οικονομία, χωρίς να λειτουργεί εξαρτώμενη από άλλες δυνάμεις, προκειμένου να εξασφαλίσει την επιβίωση του κράτους της.

Παράλληλα με τα προβλήματα της οικονομικής οργάνωσης και της θεσμικής προάσπισης του κρατικού της μηχανισμού, η Ιορδανία ανέπτυξε και μια μορφή αυταρχικού πολιτεύματος, η οποία βασίζει τις απαρχές της στη δυναστεία των Χασεμιτών, οι οποίοι ενδιαφέρονταν κυρίως για τη διατήρηση της εξουσίας τους παρά για την ενίσχυση της θέσης και του ρόλου της Ιορδανίας στις διεθνείς αλλά και αραβικές διαπραγματεύσεις. Οι παράγοντες διαμόρφωσης της πολιτικής, εθνικής, θρησκευτικής, αλλά και πολιτισμικής κουλτούρας της Ιορδανίας, επηρεάστηκαν από ποικίλους παράγοντες του εθνικιστικού στοιχείου, το οποίο επικρατούσε έντονα από τις απαρχές της οθωμανικής αυτοκρατορίας μέχρι και την έκβαση του Πολέμου των Έξι ημερών, το 1967. Η έκβαση του πολέμου για την Ιορδανία δεν ήταν ιδιαίτερα θετική, καθώς είχε σημαντικές οικονομικές υλικές και ανθρώπινες απώλειες. Τα προβλήματα που συνέχιζαν να επικρατούν στις ευρύτερες αραβικές και Ισραηλινές σχέσεις, συσκολίζαν ακόμη περισσότερο τις πολιτικές αποφάσεις του Ιορδανικού καθεστώτος. Όπως κατέστη σαφές και μέσω της ανάλυσης, μετά από όλες τις προσπάθειες των ΗΠΑ και της Αιγύπτου, για την συμμετοχή στη σύναψη της συνθήκης της ειρήνης μεταξύ της

Αιγύπτου και του Ισραήλ, η Ιορδανία διατήρησε μία αποστασιοποιημένη στάση, προστατεύοντας το πολιτικό της καθεστώς ώστε να μην χάσει τα προνόμια του στην εξουσία. Συνεπώς για την Ιορδανία, η επιβίωση της εσωτερικής πολιτικής ελίτ ήταν σημαντικότερη από τη δημιουργία βαθύτερων σχέσεων με την Αίγυπτο και το Ισραήλ, όπως επίσης και από την ανάπτυξη μιας ισχυρής εξωτερικής πολιτικής, η οποία θα τη βοηθούσε να εισέλθει σε ένα νέο επίπεδο οικονομικών, κοινωνικών και πολιτικών προοπτικών. Παρόλα αυτά απέφυγε να διεκδικήσει όλα τα πιθανά προνόμια που απέρρεαν μέσω της συνθήκης ειρήνης, για να διατηρήσει τη βιωσιμότητα του καθεστώτος της.

Η εξάρτηση από τις μεγάλες δυνάμεις συνεχίστηκε με την υποστήριξη των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής. Ο ενεργός ρόλος των Ηνωμένων Πολιτειών, ως επιβλέπουσα δύναμη στις περιοχές, του Ιράκ, της Συρίας του Ισραήλ και της Ιορδανίας, αποσκοπούσε σε έναν απώτερο στόχο της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής, προκειμένου να ελέγχει και παράλληλα να επιτηρεί, αναπτύσσοντας σχέσεις αλληλεξάρτησης με τα αραβικά κράτη, δεδομένης και της ισλαμικής επίθεσης της 11ης Σεπτεμβρίου, η οποία οδήγησε την αμερικανική πολιτική δράση, να μην εναντιωθεί απέναντι στις αραβικές και ισλαμικές πεποιθήσεις, αλλά να λειτουργεί ως ένας παρεμβατικός και ελεγκτικός τω μεταξύ τους εξουσιαστικών σχέσεων. Ο ρόλος των Ηνωμένων Πολιτειών, στην προσπάθεια ανεξαρτητοποίησης της Ιορδανίας, ήταν καταλυτικός στο να βρεθεί μια μέση λύση στα προβλήματα των σχέσεων με το Ισραήλ και το Ιορδανικό καθεστώς να επηρεαστεί ως ένα βαθμό από τα πρότυπα του δυτικού κόσμου, περιορίζοντας την αναγκαιότητα επιβίωσης του εσωτερικού πολιτικού μορφώματος, πάνω από τις αξίες της εθνικής άμυνας και της εξωτερικής πολιτικής, καθώς και τον επαναπροσδιορισμό της πολιτικής της δράσης σε ζητήματα εξωτερικής πολιτικής και άμυνας, τα οποία για αρκετά χρόνια παρέμεναν μετέωρα μέσα στο απρόβλεπτο κλίμα και το πλέγμα των ευρύτερων αραβικών σχέσεων.

Η Ιορδανία αποτελεί σήμερα σταθεροποιητικό παράγοντα στην Μέση Ανατολή, καθώς μετά το ξέσπασμα της Αραβικής Άνοιξης και του συριακού εμφυλίου, οι διαδηλώσεις δεν την επηρέασαν σε αντίστοιχο βαθμό, ενώ έχει δεχθεί μεγάλο αριθμό προσφύγων στο εσωτερικό της. Παράλληλα, το γεγονός ότι συνορεύει με κρίσιμες περιοχές όπως η Συρία, η Δυτική Όχθη και η Σαουδική Αραβία την καθιστούν βασικό παράγοντα σταθερότητας σε μία ευμετάβλητη περιοχή. Μία ενδεχόμενη

αποσταθεροποιητική κατάσταση στην Ιορδανία θα μπορούσε να επιφέρει νέους τριγμούς στην Μέση Ανατολή, ειδικά σε μία περίοδο που το κλίμα παραμένει τεταμένο.

Η Ιορδανία παραμένει σημαντικός δρων για μία σειρά από βασικά ζητήματα στην Μέση Ανατολή. Αρχικά, μεγάλο μέρος του πληθυσμού της, περίπου 2 εκατομμύρια, είναι Παλαιστίνιοι οι οποίοι διατηρούν καλές σχέσεις με το Χασεμίτικο Βασίλειο. Για αυτό τον λόγο, η Ιορδανία αν και σύμμαχος των ΗΠΑ, δεν υποστήριξε την μεταφορά της πρωτεύουσας του Ισραήλ από το Τελ Αβίβ στην Ιερουσαλήμ. Ο Βασιλιάς Αμπντάλα Β' θεωρεί ότι δε θα οδηγήσει σε λύση, ενώ υποστηρίζει ότι η Ανατολική Ιερουσαλήμ πρέπει να είναι η πρωτεύουσα της Παλαιστίνης. Έχοντας 2 εκατομμύρια Παλαιστίνιους στο εσωτερικό της, μία πιθανή ασταθής κατάσταση στην Ιορδανία μπορεί να προκαλέσει νέες εξεγέρσεις και πιο άμεση διάδοση των διαδηλώσεων στην Παλαιστίνη.

Παράλληλα, η Ιορδανία αποτελεί βασικό παράγοντα και για την ασφάλεια του Ισραήλ, καθώς εκτός από την Συμφωνία Ειρήνης του 1994 είναι σύμμαχος και με τις ΗΠΑ, γεγονός που ενισχύει την ασφάλεια του Ισραήλ. Επιπλέον, η παρουσία 2εκ Παλαιστινίων στην Ιορδανία σε μία ενδεχόμενη επικράτηση της αστάθειας μπορεί να προκαλέσει νέες αντιδράσεις εναντίον του Ισραήλ.

Εκτός από το Ισραήλ και την Παλαιστίνη, η Ιορδανία επηρεάζει και τις χώρες του Κόλπου. Η Σαουδική Αραβία θέλοντας να ενισχύσει το προφίλ της στην περιοχή αλλά και να αποφύγει τα οποιαδήποτε μελλοντικά πιθανά προβλήματα κοντά στα σύνορά της παρέχει χρηματική βοήθεια στην Ιορδανία. Το 2011 η Ιορδανία δέχθηκε οικονομική βοήθεια ύψους 1,7 δις δολαρίων ενώ Σαουδική Αραβία, ΗΑΕ, Κατάρ και Κουβέιτ αποφάσισαν να την επεκτείνουν κατά 5 δις δολάρια. Η οικονομική βοήθεια του 2011 είχε ως στόχο να κατευναστούν οι διαδηλώσεις κατά την έκρυθμη περίοδο της Αραβικής Άνοιξης. Όμως μία πιθανή συνέχιση των πρόσφατων διαδηλώσεων στην Ιορδανία μπορεί να προκαλέσει νέα αστάθεια που θα οδηγήσει σε νέο κύμα μεταναστευτικών ροών, ενώ η Σαουδική Αραβία δεν θέλει να ανατραπεί το Χασεμίτικο Βασίλειο και να αμφισβητηθεί η παρουσία του. Για αυτό τον λόγο η Σαουδική Αραβία μαζί με Η.Α.Ε και Κουβέιτ δεσμεύθηκαν να χορηγήσουν 2,5 δις δολάρια στην Ιορδανία προκειμένου να ξεπεράσει την δύσκολη οικονομική της κατάσταση.

Γίνεται αντιληπτό ότι η Ιορδανία έχει να αντιμετωπίσει 2 σημαντικά ζητήματα στο εσωτερικό της, αυτό της δύσκολης οικονομικής κατάστασης και του μεγάλου όγκου προσφύγων. Αμφότερα επηρεάζουν τις εξελίξεις, ενώ μπορούν να συμπαρασύρουν σε νέες διαδηλώσεις εναντίον της υφιστάμενης κατάστασης. Η

Ιορδανία αν και αποτελεί παράγοντα σταθερότητας στην Μέση Ανατολή, ιδίως μετά το 2011, βρίσκεται σε μία κρίσιμη καμπή. Τόσο το ευμετάβλητο περιβάλλον, ιδίως σε συνορεύουσες περιοχές όπως Συρία και Δυτική Όχθη όσο και ο συνδυασμός οικονομικών προβλημάτων με μεγάλο αριθμό προσφύγων να ζει κάτω από το όριο της φτώχειας μπορούν να αποσταθεροποιήσουν περαιτέρω την Μέση Ανατολή σε ενδεχόμενες συνεχιζόμενες διαδηλώσεις στην Ιορδανία. Λαμβάνοντας υπόψη τα 2εκ Παλαιστινίων, τους 740,000 πρόσφυγες και την εγγύτητα με την Αραβική Χερσόνησο αλλά και με το Ισραήλ και τη Συρία, κανείς δεν θα ήθελε να δει μία αποσταθεροποιητική κατάσταση να αναδύεται στην Ιορδανία. Όπως φαίνεται, στο εγγύς μέλλον δεν συντρέχει κίνδυνος έκρυθμης κατάστασης στην Ιορδανία, όμως διαθέτει το εσωτερικό μείγμα που θα μπορούσε μελλοντικά να υπονομεύσει την σταθερότητα τόσο στο εσωτερικό της όσο και γενικότερα.

Η Ιορδανία αντιμετώπισε και εξακολουθεί να αντιμετωπίζει σημαντικά προβλήματα, τα οποία πηγάζουν κυρίως από το ασταθές περιβάλλον της Μέσης Ανατολής στο οποίο βρίσκεται, το περιορισμένο μέγεθος της και τους περιορισμένους φυσικούς πόρους της. Παρόλα αυτά, αν και ευρισκόμενη σε μια περιοχή που χαρακτηρίζεται από συνεχείς πολεμικές συγκρούσεις, στις οποίες εμπλέκονται όλα σχεδόν τα κράτη, εντούτοις η Ιορδανία, μετά το 1973 και τη λήξη του πολέμου του Γιομ Κιπούρ, δεν έχει εμπλακεί έκτοτε σε πολεμική σύρραξη. Τα γεγονότα της αραβικής άνοιξης, αν και προκάλεσαν πραγματικό σεισμό στον αραβικό κόσμο, πολύ λίγο επηρέασαν την Ιορδανία, η οποία και αποτελεί πόλο σταθερότητας στην περιοχή. Η γειτονική Συρία έχει καταστραφεί σχεδόν ολοκληρωτικά μετά από έναν δεκαετή εμφύλιο πόλεμο. Μέσα σε ένα τέτοιο περιβάλλον η Ιορδανία, δείχνει να τα καταφέρνει αρκετά καλά ως τώρα. Με την πολυδιάστατη αλλά και ενίοτε επαμφοτερίζουσα εξωτερική πολιτική που ασκεί, την συνεχή εναλλαγή συμμάχων, την προσέγγιση με όλες τις μεγάλες δυνάμεις καθώς επίσης και με την Ευρωπαϊκή Ένωση, την προώθηση της εικόνας και της φήμης της ως δύναμη σταθερότητας, με μετριοπάθεια και μακριά από οξύσεις και έντονες αντιθέσεις, αναζητά κάθε ευκαιρία για την αποκόμιση οφελών και την προώθηση των συμφερόντων της. Αν και από τα μικρότερα και πιο ασθενή οικονομικά κράτη στην περιοχή, κατορθώνει ως τώρα να επιβιώνει ικανοποιητικά. Για πόσο ακόμα, μένει να φανεί από τις μελλοντικές εξελίξεις. Η δομή και οι πιέσεις του διεθνούς

συστήματος είναι ουσιαστικοί παράγοντες, που καθορίζουν τις πολιτικές των κρατών.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Βατικιώτης, Π. (2000). Ισλάμ και κράτος. Αθήνα: Παπαζήση.
- Κολιόπουλος, Κ. (2010). «Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα μέχρι Σήμερα». Αθήνα: Ποιότητα.
- Κουσκουβέλης, Ηλίας Ι. (2010). «Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις». Αθήνα: Ποιότητα
- Μάζης, Ι. (2012). Μεταθεωρητική Κριτική Διεθνών Σχέσεων και Γεωπολιτικής, το νεοθετικιστικό πλαίσιο. σ. 354, 370. Αθήνα: Παπαζήση.
- Ρούσσος, Σ. (2007). Η κινούμενη άμμος της ηγεμονίας .Αθήνα: Μελάι.
- Χειλά, Ε. (2006). Διεθνής Κοινωνία Διαχρονικές και σύγχρονες αντιλήψεις. Αθήνα: Ηρόδοτος.
- Bull, H. (2002). Η άναρχη κοινωνία. Αθήνα: Ποιότητα.
- Mearsheimer, J. (2007). Η τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων, Αθήνα: Ποιότητα.
- <https://kedisa.gr/ευρωπαϊκή-ένωση-και-ιορδανία-πολιτικ/>(τελευταία πρόσβαση στις, 06-12-2020).
- <https://www.huffingtonpost.gr/entry/oi-prosfates-diadeloseis-sten-iordania-epereazoen-ten-gr-5b266c19e4b0fa3b14673910> (τελευταία πρόσβαση στις, 06-12-2020).
- <https://www.mfa.gr/dimereis-sheseis-tis-ellados/jordan/politikes-skheseis.html> (τελευταία πρόσβαση στις, 06-12-2020).

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Bailey, C. & Jordan, S. (1984). Palestinian Challenge, 1948-1983: A Political History, Boulder and London: Westview.
- Banks, Michael & Shaw, Martin (1991). State and Society in International Relations. Harvester Wheatsheaf, Exeter.
- Bassel, F.S. (1996). STATE STRENGTH, PERMEABILITY, AND FOREIGN POLICY BEHAVIOR: JORDAN IN THEORETICAL PERSPECTIVE. Ανάκτηση από: <https://www.jstor.org/stable/41858165?seq=1> (τελευταία πρόσβαση στις, 04-12-2020).
- Barnett & Michael N. (1998). Dialogues in Arab Politics: Negotiations in Regional Order. Columbia: Columbia University Press.

- Binder, Leonard. (1999). *Ethnic Conflict and International Politics in the Middle East*, Florida: University Press of Florida.
- Binder, Leonard. (1998). «The Middle East as a Subordinate International System», *World Politics*, Vol. 10, No. 3. pp. 408-429.
- Bar, S. (1998). *The Muslim Brotherhood in Jordan*. Tel Aviv: Tel Aviv University and the Moshe Dayan Center for Middle Eastern and African Studies.
- Baram, A. (1991). Baathi Iraq and Hashemite Jordan: From Hostility to Alingment. *Middle East Journal*, Volume 45, No 1.
- Curtis R. Ryan. (2004). *JORDAN FIRST: JORDAN'S INTER-ARAB RELATIONS AND FOREIGN POLICY UNDER KING ABDULLAH II*. Ανάκτηση από: <https://www.jstor.org/stable/41858490?seq=1> (τελευταία πρόσβαση στις, 04-12-2020).
- Potter, R. B. & Darmame, K. & Barham, N. & Northcliff, S. (2009) "Ever-growing Amman", *Jordan: Urban expansion, social polarization, and contemporary urban planning issues*. *Habitat International*, 33 (1). pp. 81-92.
- Philip, Robins. (2004). *A History of Jordan*. Cambridge University Press. Ανάκτηση από: https://books.google.gr/books?hl=el&lr=&id=9vSpDwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR10&dq=jordan+&ots=kNpnxNm-0L&sig=26d6Vkm6VRJln6hVLB6THQNSq2o&redir_esc=y#v=onepage&q=jordan&f=false (τελευταία πρόσβαση στις, 04-12-2020).
- N.H. Aruri. (1972). *Jordan: A Study in Political Development (1921–1965)*. Ανάκτηση από: https://books.google.gr/books?hl=el&lr=&id=7ltgBgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT10&dq=+jordan+foreign+policy&ots=V9YNB8TPdt&sig=Kyj_Bn-PplxmVygahCs7ombPOc&redir_esc=y#v=onepage&q=jordan%20foreign%20policy&f=false (τελευταία πρόσβαση στις, 04-12-2020).
- Joshua, Busby & Craig, Kafura & Jonathan, Monten & Jordan, Tama. (2020). Multilateralism and the Use of Force: Experimental Evidence on the Views of Foreign Policy Elites. *Foreign Policy Analysis*. Volume 16, Issue 1, Pages 118–129. Ανάκτηση από: <https://academic.oup.com/fpa/article-abstract/16/1/118/5380599> (τελευταία πρόσβαση στις, 04-12-2020).
- Jeanne A. K. Hey. (2003). *Small States in World Politics: Explaining Foreign Policy Behavior*. Ανάκτηση από: <https://www.google.com/search?q=Small+States+in+World+Politics%3A+Explaining+Foreign+Policy+Behavior&oq=Small+States+in+World+Politics%3A+Explaining+Foreign+Policy+Behavior&aqs=chrome..69i57j69i60l2.962i0j9&sourceid=chrome&ie=UTF-8> (τελευταία πρόσβαση στις, 04-12-2020).
- Jeremy M. Sharp. (2008). *Jordan: Background and U.S. Relations*. Ανάκτηση από: <https://fas.org/sqp/crs/mideast/RL33546.pdf> (τελευταία πρόσβαση στις, 04-12-2020).

- Jeffrey, J. Schott. (2004). Free Trade Agreements: US Strategies and Priorities. Ανάκτηση από:
https://books.google.gr/books?hl=el&lr=&id=srGxDQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA51&dq=Jordan+and+US&ots=l6o9ZQ5qEZ&sig=u2XVCtG2OIno6G6wloySxiu88ek&redir_esc=y#v=onepage&q=Jordan%20and%20US&f=false (τελευταία πρόσβαση στις, 04-12-2020).
- Samir, A. Mutawi. (1987). Jordan in the 1967 War. Cambridge University Press. Ανάκτηση από:
https://books.google.gr/books?hl=el&lr=&id=g9bBJusRJIMC&oi=fnd&pg=PR9&dq=jordan+&ots=pDm-gAzXyY&sig=0QxGP3GlooPV7laZ0fv-fZ8HrSY&redir_esc=y#v=onepage&q=jordan&f=false (τελευταία πρόσβαση στις, 04-12-2020).
- Sean L. Yom. (2013). Jordan: The Ruse of Reform. Ανάκτηση από:
<https://muse.jhu.edu/article/512746/summary> (τελευταία πρόσβαση στις, 04-12-2020).
- Shulman, D. L. (2008). Regime strategy and foreign policy in autocracies: Egypt, Jordan, and Syria in the Gulf Wars. Yale University. Ανάκτηση από:
<https://search.proquest.com/openview/f8868f0b8e3b46ed658a87bdbe7e4abc/1?pg-origsite=gscholar&cbl=18750&diss=y> (τελευταία πρόσβαση στις, 04-12-2020).
- Tarih-Dergisi, Sayı. (2019). From the free officer's coup to the Arab-Israeli war of 1967: The rise and demise of the radicalization trend in the middle east. İstanbul. Pp.:169-194. Ανάκτηση από:
https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/61431720/Untitled20191205-86828-z9b5sx.pdf?1575554305=&response-content-disposition=inline%3B+filename%3DFROM_THE_FREE_OFFICERS_COUP_TO_THE_ARAB.pdf&Expires=1607139746&Signature=MDKwazQ29S-cLdkZ2962DGWYK3k511~oglp4PCKp7inscpzblIQkv11mkcWb2G4UgufV3XVW76ijgKFAX79kQBe482XSqHG9H9PILhTqzhLNWLC7pjRrvbnmmFoc66A7DddJn9LwCBEoGCqLkd~II7HLEC6S1dLEWwSRj84fyu~7sHfxxDSWMukxmFOGPIF5ExY98xdXFvcDEtJE083wZw5J3aD3AGpgXbuq9WYhqZjW3dP~YoGFNtmvfGUOL7pfZNd7WAYfwwwKybwYHWYH8gWPHgsPxrX32iTxHhFjxWDNdD5E7TjzPQOFWnYVGEJhYvwl9k9FovdvLq7KtZmA_&Key-Pair-Id=APKAJLOHF5GGSLRBV4ZA (τελευταία πρόσβαση στις, 04-12-2020).